Załącznik do uchwały Zarządu nr 5/2025
z dnia 24.03.2025r.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby”

Lokalna Strategia Rozwoju

na lata 2023-2027

Wer. Bochnia, marzec 2025

Fundusze Europejskie | Rzeczpospolita Polska | Dofinansowane przez Unię Europejską

Spis treści

Rozdział I – Charakterystyka Partnerstwa Lokalnego....3
Rozdział II – Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR....9
Rozdział III – Partycypacyjny charakter LSR....13
Rozdział IV – Analiza potrzeb i potencjału LSR....266
Rozdział V – Spójność komplementarność i synergia....40
Rozdział VI – Cele i wskaźniki....51
Rozdział VII – Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru....64
Rozdział VIII – Plan działania....68
Rozdział IX – Plan finansowy LSR....69
Rozdział X – Monitoring i ewaluacja....71
Wykaz wykorzystanej literatury....79
Załączniki do LSR....80

Rozdział I– Charakterystyka Partnerstwa Lokalnego

Nazwa LGD i forma prawna

Stowarzyszenie „Dolina Raby" jest Lokalną Grupą Działania, w której skład wchodzą przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców. LGD „Dolina Raby" obejmuje obszar ośmiu gmin województwa małopolskiego, położonych w kierunku południowo-wschodnim do Krakowa: Biskupice, Bochnia, Gdów, Łapanów, Trzciana, Nowy Wiśnicz, Żegocina i Dobczyce. Siedzibą LGD jest Bochnia.

Organizacja działa na podstawie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach(tj. Dz. U. 2020 r. poz. 2261), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 943 z późn. zm.), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 2422 z późn. zm.), rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. U. L 231 z 30.6.2021) oraz statutu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby".

Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia

LGD „Dolina Raby" powstała z inicjatywy władz samorządowych Gdowa. Zebranie założycielskie odbyło się 31 lipca 2008 roku w Łapanowie, a już 22 października 2008 roku LGD zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego. W skład LGD weszło 6 gmin województwa małopolskiego: Biskupice, Gdów, Łapanów, Trzciana, Nowy Wiśnicz i Żegocina. Wizja rozwoju obszaru działania została przedstawiona w następujący sposób: „*Chcielibyśmy, aby w przyszłości 'Dolina Raby' była obszarem zintegrowanym wewnętrznie; regionem turystycznym, rozwijającym się także w innych dziedzinach gospodarki, obszarem małych i średnich przedsiębiorstw oraz usług, miejscem produkcji i sprzedaży zdrowej żywności przy jak najlepszym wykorzystaniu jego walorów – materialnych i duchowych, rozwoju przedsiębiorczości; ekologicznie czystym i energooszczędnym, z wykorzystaniem energii odnawialnej; miejscem ludzi dbających o zdrowie, o możliwościach uprawiania sportów i rekreacji, obszarem bezpiecznym"*. Nie ulega wątpliwości, że prowadzone na przestrzeni kolejnych lata działania sprawiły, że wizja ta stała się bliższa do osiągnięcia.

Lokalna Strategia Rozwoju 2007-2013 realizowana była na obszarze 6 gmin założycielskich. Ustalono 2 cele ogólne i 5 celów szczegółowych. Pierwszy cel główny określono jako „Waloryzacja zasobów przyrodniczych i kulturowych". W jego ramach wskazano trzy cele szczegółowe: 1) Rozwój produktów turystycznych, szczególnie w zakresie turystyki aktywnej, 2) Zachowanie walorów przyrodniczych i kulturowo-historycznych, w tym tradycji regionalnych, 3) Rozwój rynku tradycyjnej żywności. Drugi cel ogólny to „Poprawa jakości życia, w tym warunków zatrudnienia". W tym przypadku wskazano dwa cele szczegółowe: 1) Rozwój przedsiębiorczości w sferach handlu i usług dla ludności oraz przyjaznych dla środowiska, 2) Poprawa oferty rekreacyjno-sportowej i kulturalnej.

Na działania wykorzystano kwotę 5 781 277,27 zł i wykonano w tym okresie następujące przedsięwzięcia:

- Szlak rowerowy Doliny Raby (1 261 493,80 zł),
- Smak Doliny Raby (575 909,13 zł),
- Czysta energia, odnawialne źródła energii (230 898,34 zł),
- Nowoczesna firma (1 532 067,50 zł),
- Klaster drzewny (100 000,00 zł),
- Nie tylko przed telewizorem (2 080 817,50 zł).

Imponująco przedstawia się realizacja projektów współpracy w pierwszy okresie programowania, które miały charakter zarówno krajowy, jak i międzynarodowy. W tym czasie wykonano cztery projekty w zakresie promocji żywnościowych produktów lokalnych z różnymi partnerami krajowymi (Smaki łączą regiony - festiwal smaków, Smakowity Międzyregionalny Alternatywny Konkurs - Festiwal Smaków II, Szarlotkowy Międzyregionalny Alternatywny Konkurs - Festiwal Smaków III, Tradycje Beskidu Wyspowego), projekt dotyczący rozwoju tras rowerowych oraz dwa projekty w zakresie promocji żywnościowych produktów lokalnych (jeden we współpracy z LGD z Finlandii, a drugi z LGD z Irlandii). Na realizację projektów współpracy wydano łączną kwotę 161 326,35 zł.

W pierwszym okresie programowania LGD „Dolina Raby" rozpoczęła prowadzenie na szeroką skalę działań promocyjnych. Dotyczyły one między innymi produktów lokalnych, a jednym z tego przejawów było nadawanie lokalnych znaków promocyjnych „Kogutek". Otrzymują je podmioty działające w obszarze branży noclegowej, restauracyjnej, atrakcji turystycznych, producentów żywności, producentów rękodzieła, administratorów zabytków i miejsc rekreacji. Warto zauważyć, że marka „Kogutek" sieciuje podmioty z różnych branż, a współpraca polega między innymi na wzajemnej promocji, wymianie towarów czy wspólnej ofercie sprzedaży. Sama LGD „Dolina Raby" jest animatorem tych działań. LGD zajmowała się również wspieraniem podmiotów w zakresie wpisu na listę produktów tradycyjnych MRiRW.

Stowarzyszenie LGD „Dolina Raby" w okresie programowania 2007-2013 angażowało się też w realizację projektów i przedsięwzięć finansowanych ze środków innych niż PROW. Wymienić tu można realizację w 2013 roku projektu „Pociąg do edukacji", którego celem było wyrównywanie szans edukacyjnych i inspirowanie uczniów w kierunku rozwoju zainteresowań w jednej ze szkół podstawowych w Gdowie. Innym projektem było „Spółdzielnie socjalne jako forma ochrony i promocji dziedzictwa kulinarnego na obszarze LGD Gościniec 4 Żywiołów i LGD Dolina Raby", w ramach którego utworzono spółdzielnie socjalne na obszarze partnerów projektu, a grant pozyskano ze Szwajcarskiego-Polskiego Funduszu Współpracy. Stowarzyszenie LGD „Dolina Raby" było również partnerem w regionalnym projekcie „Produkt Lokalny Małopolska" i tu też działania były współfinansowane ze środków Szwajcarskiego-Polskiego Funduszu Współpracy. Z programu regionalnego Mecenat Małopolski 2015 Stowarzyszenie pozyskało środki na zrealizowanie projektu „Rosół a sprawa polska - ocalić tożsamość od zapomnienia", którego celem była promocja potrawy narodowej, produktów i potraw regionalnych, a także upowszechnienie wiedzy na temat historii regionu i jego dziedzictwa.

Zdobyte doświadczenie w pierwszym okresie programowania niewątpliwie wpłynęło pozytywnie na profesjonalizację działań w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na okres 2014-2020. Na podstawie konsultacji ustalono jej dwa cele główne. Pierwszy z nich dotyczył zachowania lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz poprawy jakości życia. Przypisano do niego trzy cele szczegółowe:

1. Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu, zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowo-historycznych, w tym tradycji regionalnych.
2. Poprawa oferty oświatowej, szczególnie w zakresie uczenia się przez całe życie oraz rekreacyjno-kulturalnej.
3. Aktywizacja społeczności do działań prorozwojowych oraz rozwój współpracy na obszarze LGD, międzyregionalnej i międzynarodowej.

Drugi cel ogólny dotyczył natomiast poprawy warunków zatrudnienia i rozwoju gospodarczego. Przypisano do niego trzy cele szczegółowe:

1. Rozwój markowej żywności tradycyjnej i kanałów dystrybucji tych produktów, w tym krótkich łańcuchów żywnościowych.
2. Rozwój turystyki i produktów turystycznych, szczególnie w zakresie turystyki aktywnej i weekendowej.
3. Rozwój pozostałej działalności gospodarczej, szczególnie innowacyjnej i przyjaznej dla środowiska, w sferach wytwórczości, budownictwa i usług dla ludności, bez działalności handlowej.

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 przyczyniła się do wzrostu postaw przedsiębiorczych na obszarze działania. Innym efektem była znaczna poprawa infrastruktury, a aktywność na tym polu wykazywały nie tylko samorządy, ale też i organizacje pozarządowe. Nabory „turystyczne" również przyniosły oczekiwane skutki, choć w tym przypadku pewną przeszkodą okazały się niezbyt duże środki przeznaczone na operacje. Zrealizowano także szkolenia czy imprezy lokalne angażujące lokalną społeczność.

W tym czasie kontynuowano realizację projektów współpracy. Bardzo ciekawą inicjatywą były „Skarby Beskidzkiej Miedzy", w której ramach prowadzono działania mające na celu zachowanie lokalnego dziedzictwa i służące kultywowaniu dawnych tradycji i obyczajów. W drugim okresie programowania realizowany jest też projekt „Sieć edukacyjnych gier terenowych i szlaków geocachingowych", który polega na przygotowaniu gier terenowych na obszarach 6 LGD-ów zaangażowanych w działanie (po 2 gry terenowe na każdą z członkowskich gmin). Realizacja służy wydobyciu potencjału partnerskich gmin w celu zwiększenia ich atrakcyjności i stworzenie nowego produktu turystycznego.

W drugim okresie programowania „Dolina Raby" starała się także o pozyskiwanie środków na działania poza RLKS. Rezultatem było kilka bardzo udanych operacji. Pierwszą z nich jest „Glokalizacja w edukacji dorosłych" dofinansowana z programu Erasmus+, a jej celem był rozwój rozwiązań dla edukacji dorosłych w kontekście glokalizacji poprzez współpracę między czterema organizacjami z trzech krajów (Polska, Słowacja, Łotwa), wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk w ramach partnerstwa strategicznego. Kolejnym projektem, o którym trzeba wspomnieć, jest Transnational Education in LEADER implementation (TELI2). Sfinansowany był on przez program Unii Europejskiej ERASMUS+, a jego celem był rozwój i/lub zwiększenie wiedzy, umiejętności i kompetencji personelu Lokalnych Grup Działania w odniesieniu do wspierania inicjatyw endogenicznego rozwoju obszarów wiejskich poprzez wdrożenie podejścia LEADER w ramach ich odpowiednich obszarów administracyjnych. Kolejnym projektem był „Przez dziedzictwo kulinarne do kompetencji kluczowych" realizowany w ramach Programu Erasmus+. Celem projektu było przygotowanie innowacyjnego szkolenia rozwijającego kompetencje edukatorów w efektywnym podnoszeniu podstawowych kompetencji osób dorosłych: umiejętności czytania ze zrozumieniem i pisania, umiejętności cyfrowych, przedsiębiorczości, umiejętności społecznych i międzykulturowych poprzez wykorzystanie dziedzictwa kulinarnego. Celem projektu „Małe przetwórstwo i sprzedaż bezpośrednia szansą dla producentów, zdrowiem dla konsumentów" dofinansowanego w ramach Krajowej Sieci Rozwoju Obszarów Wiejskich było natomiast dostarczenie wiedzy mieszkańcom (w tym rolnikom, mikroprzedsiębiorcom, KGW) oraz uczniom szkoły rolniczej, a także wymiana doświadczeń między podmiotami zaangażowanymi w rozwój obszarów wiejskich w zakresie małego przetwórstwa. Warto też zwrócić uwagę na projekt „Żółte kalendarze" dofinansowany z Narodowego Centrum Kultury, który polegał na zorganizowaniu badań i przeprowadzeniu festynu kulinarnego.

Stowarzyszenie na przestrzeni kilkudziesięciu lat nabyło duże doświadczenie i dysponuje wypróbowanymi kanałami komunikacji ze społecznością lokalną. Ostatnie lata pokazały, że do najbardziej efektywnych kanałów zaliczyć można na pewno komunikaty na stronie internetowej (zarówno stronie LGD, jak i gmin), wpisy w mediach społecznościowych, ale również szkolenia, informacje w prasie lokalnej i lokalnych portalach internetowych, a także „marketing szeptany". Raz do roku wydawana jest także broszurka dystrybuowana w wielu miejscach (np. w sklepach).

„Dolina Raby" niewątpliwie wpłynęła na rozwój obszaru. Stowarzyszeniu udało się zdobyć bardzo dużą rozpoznawalność i nie może dziwić, że całkowicie uzasadnione są oczekiwania mieszkańców dotyczące kontynuowania działań w ramach kolejnej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność. W jej przygotowanie włączono wszystkie dobre praktyki realizacji dwóch poprzednich Lokalnych Strategii Rozwoju. Istotnego znaczenia nabrał też fakt, iż do LGD „Dolina Raby" dołączyła gmina Bochnia i gmina Dobczyce, co zwiększyło możliwości wzmocnienia rozwoju regionu.

Ogólny opis struktury LGD zawierający w szczególności krótką charakterystykę jej członków

Członkami LGD „Dolina Raby" mogą zostać wszystkie osoby fizyczne oraz osoby prawne zainteresowanie włączeniem się w działania na rzecz rozwoju partnerskich gmin. W rezultacie można mówić o tym, iż LGD to

grupa jak najbardziej reprezentatywna dla lokalnej społeczności. Sektor publiczny reprezentują przedstawiciele gmin, sektor gospodarczy przedstawiciele przedsiębiorstw oraz podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze LSR, sektor społeczny natomiast mieszkańcy obszaru LSR, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych. Udział w partnerstwie przedstawicieli trzech sektorów umożliwia wypracowanie rozwiązań uwzględniających interesy mieszkańców, organizacji społecznych, sektora publicznego i przedsiębiorców. W 2022 roku łączna liczba członków LGD wynosi 82 - 38 z nich reprezentuje sektor gospodarczy, niewiele mniej reprezentantów posiada sektor społeczny (33 członków), a najmniej sektor publiczny (11 instytucji).

Struktura Stowarzyszenia dobrze oddaje zróżnicowanie lokalnej społeczności. W jego skład wchodzi 37 kobiet i 45 mężczyzn. Lokalna Grupa Działania nie jest zdominowana przez reprezentantów żadnej z gmin. Najwięcej członków Stowarzyszenia wywodzi się z gminy Łapanów (19), ale niewiele mniej pochodzi z gmin Trzciana (16) i Nowy Wiśnicz (14) Nieco słabszą ilościowo reprezentację posiadają gminy Gdów (11), Biskupice (10) i Żegocina (8) oraz reprezentanci gminy Bochnia (4).W 2024 r. do LGD dołączyła gmina Dobczyce, która na chwilę obecną jest reprezentowana wyłącznie przez samorząd gminny.

Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" posiada następujące organy:

1. Walne Zebranie Członków (WZC),
2. Zarząd LGD,
3. Rada LGD,
4. Komisja Rewizyjna.

Walne Zebranie Członków jest najwyższą władzą LGD. Do jego kompetencji należy przede wszystkim uchwalanie kierunków i programu działania LGD, w tym uchwalenie Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność i wprowadzanie zmian w dokumencie, a także uchwalanie lokalnych kryteriów wyboru operacji/grantobiorców oraz procedury ustalania lub zmiany tych kryteriów oraz wprowadzanie zmian w kryteriach i procedurach, wybór oraz odwoływanie członków innych organów LGD, rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań, uchwalanie zmian Statutu, zatwierdzanie regulaminów WZC, Zarządu LGD oraz Komisji Rewizyjnej, uchwalanie planów finansowych LGD oraz podejmowanie pozostałych decyzji przewidzianych w Statucie. Walne Zebranie Członków zwołuje Zarząd co najmniej jeden raz w roku lub na pisemny wniosek Komisji Rewizyjnej. Uchwały Walnego Zebrania Członków w większości przypadków zapadają zwykłą większością głosów, w obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania w trybie jawnym lub tajnym. Podjęcie uchwały w sprawie zmiany Statutu, odwołania członków Rady, Zarządu, Komisji Rewizyjnej, wydłużenia kadencji władz oraz rozwiązania LGD, wymaga natomiast bezwzględnej większości głosów przy obecności ponad połowy członków Walnego Zebrania Członków LGD. Jak zostało to już stwierdzono skład WZC jest reprezentatywny dla specyfiki obszaru objętego LGD i przyjętych kierunków działania.

Bieżącą pracą LGD kieruje 5-osobowy **Zarząd** (Prezes, 2 Wiceprezesów i 2 Członków Zarządu) wybierany i odwoływany przez Walne Zebranie Członków. Do innych kompetencji Zarządu należy m.in. reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz, zwoływanie Walnego Zebrania Członków, powoływanie i odwoływanie kierownika Biura LGD oraz zatrudnianie pracowników, ustalanie regulaminów Biura, realizacja LSR zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (w tym ogłaszanie konkursów na nabory wniosków o udzielenie wsparcia, ich przyjmowanie i przedkładanie Radzie), opracowywanie i zatwierdzanie zmian w LSR. Aktualny zarząd reprezentowany jest przez sektor gospodarczy (3 osoby) sektor społeczny (1 osoba) i publiczny (1 osoba). Dwóch członków zarządu mieszka w Nowym Wiśniczu, a po jednym w Żegocinie, Gdowie i Trzcianie. Stan na 29.05.2023 r.

W skład **Komisji Rewizyjnej** wchodzą trzy osoby (Przewodniczący, Wiceprzewodniczący, Członek). Do kompetencji Komisji Rewizyjnej należy przede wszystkim kontrola działalności Zarządu pod względem legalności, gospodarności, rzetelności, celowości, zgodności dokumentów, ze stanem faktycznym badając w szczególności gospodarkę finansową Stowarzyszenia. Do kompetencji należy też składanie wniosków w przedmiocie

absolutorium dla Zarządu i Rady na Walnym Zebraniu Członków czy występowanie z wnioskiem o zwołanie Walnego Zebrania Członków. Stan na 29.05.2023 r.

Biuro Stowarzyszenia LGD „Dolina Raby" to jednostka administracyjna Stowarzyszenia, która wspiera prace Zarządu, Rady oraz WZC. Biuro LGD zapewnia obsługę w zakresie spraw administracyjnych, finansowych i organizacyjnych. Biurem kieruje Kierownik Biura zatrudniony przez Zarząd Stowarzyszenia LGD. Aktualnie zatrudnione są tam dwie osoby (prócz Kierownika, Specjalista ds. przygotowania, realizacji i rozliczania projektów). Stan na 29.05.2023 r.

Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym LGD jest **Rada** Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby". Do kompetencji organu należy dokonywanie oceny projektów i wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia. W Radzie znajdują się reprezentanci lokalnych partnerów, którzy mieszkają lub działają na obszarze LGD „Dolina Raby" oraz podmiotów prawnych, które posiadają swoją siedzibę na obszarze LGD. Zgodnie z ustaleniami Statutu, w Radzie są reprezentanci każdego z sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego, w ilości co najmniej trzech osób z każdego sektora.

W skład Rady wchodzą 24 osoby. Sektor społeczny liczy 9 osób i w skład wchodzą przedstawiciele Ochotniczych Straży Pożarnych, Koła Gospodyń Wiejskich i innych stowarzyszeń. Sektor gospodarczy jest reprezentowany przez 8 osób, a sektor publiczny reprezentowany jest przez 7 osób, w tym swojego przedstawiciela posiada każda z gmin wchodzących w skład LGD „Dolina Raby". Tego rodzaju podział i fakt, iż reprezentanci wywodzą się z każdej z partnerskich gmin powoduje, że proces decyzyjny nie może zostać zdominowany przez żadną pojedynczą grupę interesu. Innym zabezpieczeniem przed taką ewentualnością są przyjęte przez „Dolinę Raby" procedury, w tym te mówiące, iż władze publiczne, ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu, a partnerzy niebędący instytucjami publicznymi posiadają co najmniej 50% głosów w składzie Rady i na etapie wyboru operacji.

Warto zwrócić uwagę, że członkowie Rady są osobami w różnym wieku – są wśród nich zarówno osoby młode, osoby w wieku średnim oraz seniorzy powyżej 65 roku życia. Jednocześnie należy odnotować, że w składzie występuje parytet – po 12 kobiet i mężczyzn. Powyższy opis odnosi się do momentu uchwalania LSR w dniu 29.05.2023 r.

Następnie skład Rady uległ zmianie w dniu 26.09.2023 r. w związku z upływam kadencji tego organu. Obecnie Rada liczy 21 osób. Sektor społeczny liczy 6 osób, sektor gospodarczy 7 osób, a sektor publiczny 8 osób. Planowane jest poszerzenie składu Rady o przedstawicieli gminy Dobczyce.

Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Procedury stosowane w procesie decyzyjnym są udostępnione na stronie internetowej LGD. Warto podkreślić, że przy każdym naborze umieszczane są też ogłoszenia, w których zawarte są najistotniejsze informacje, a także konieczne dokumenty i procedury. Wszystkie procedury zostały stworzone przez LGD, a ich założenia zostały skonsultowane z lokalną społecznością na etapie przygotowania LSR.

Wybór operacji dokonywany jest w formie uchwały Rady, która jest podejmowana zwykłą większością głosów (każdy członek Rady dysponuje jednym głosem) przy obecności co najmniej 40% członków uprawnionych do głosowania, w tym Przewodniczącego lub co najmniej jednego z Wiceprzewodniczących w trybie jawnym lub tajnym (tryb tajny wprowadzany jest na wniosek uczestnika posiedzenia Rady, po jego przyjęciu przez Radę). W przypadku równej liczby głosów decyduje głos Przewodniczącego, a w przypadku jego nieobecności głos Wiceprzewodniczącego, prowadzącego posiedzenie Rady.

Koniecznym warunkiem dla prawidłowości przeprowadzenia procesu decyzyjnego jest zagwarantowanie przedstawicielstwa każdego z sektorów (społecznego, gospodarczego i publicznego). Dodatkowo Zarząd LGD „Dolina Raby" prowadzi rejestr interesów, który bazuje na oświadczeniach przedstawicieli organu decyzyjnego. Istotnym aspektem jest więc to, że członkowie Rady są zobowiązani do zachowania bezstronności w wyborze

operacji. Dodatkowo na podstawie deklaracji Przewodniczący Rady ma obowiązek skontrolowania, czy skład Rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie parytetów. Podstawą jest także zapewnienie, by na poziomie podejmowania decyzji w Radzie władze publiczne lub pojedyncza grupa interesu nie posiadały więcej niż 49% praw głosu.

Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD

Funkcjonowanie Stowarzyszenia LGD „Dolina Raby" reguluje szereg dokumentów, wśród których najważniejsze to: Statut Stowarzyszenia, Regulamin Walnego Zebrania Członków, Regulamin Rady, Regulamin Zarządu, Regulamin Komisji Rewizyjnej. Poniżej omówiona jest ich zawartość oraz sposoby uchwalania.

Tabela 1 Dokumenty wewnętrzne regulujące funkcjonowanie LGD „Dolina Raby"

Tytuł dokumentu	Sposób uchwalenia/aktualizacji	Główne zapisy
Statut Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby"	Uchwalenie statutu Stowarzyszenia lub jego zmiana dokonywana jest przez Walne Zebranie Członków (wymagana bezwzględna większość głosów przy obecności ponad połowy członków Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia).	• nazwa stowarzyszenia, teren, działania i siedziba, • cele działania LGD „Dolina Raby", • prawa i obowiązki członków LGD, • struktura organizacyjna LGD „Dolina Raby", • sposoby wyboru władz i określenie ich kompetencji, • zasady zaciągania zobowiązań, • zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązywania się stowarzyszenia,
Regulamin obrad Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby"	Regulamin uchwala i dokonuje jego aktualizacji Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy członków	• zasady organizacji i przeprowadzania Walnego Zebrania Członków, • zasady zwoływania obrad, ich przebiegu i protokołowania, sposobu glosowania, podejmowania uchwał, rozpatrywania spraw planu pracy, budżetu i udzielania absolutorium,
Regulamin Zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby"	Regulamin Zarządu jest uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy członków	• kompetencje Zarządu, • prawa i obowiązki członków Zarządu, • ustalania dotyczące posiedzeń Zarządu, • ustalenia dotyczące oświadczeń woli członków Zarządu,
Regulamin Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby"	Regulamin uchwala i dokonuje jego aktualizacji Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy członków. Aktualizacji może dokonać również Zarząd na podstawie upoważnienia udzielonego przez Walnego Zebrania Członków zgodnie z § 19 pkt 15 Statutu Stowarzyszenia.	• organizacja wewnętrzna Rady LGD, • obowiązki członków Rady, w tym Przewodniczącego Rady, • rozwiązania dotyczące wyłączenia członka organu z oceny, • zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, • organizacja i dokumentowanie posiedzeń Rady, • sposób wynagradzania członków Rady,
Regulamin pracy Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania	Regulamin pracy Komisji Rewizyjnej jest uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków zwykłą	• kompetencje Komisji Rewizyjnej, • zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Komisji,

„Dolina Raby"	większością głosów w obecności co najmniej połowy członków.	• ustalenia dotyczące kontroli prowadzonych przez Komisję Rewizyjną
Regulamin Biura Stowarzyszenia LGD „Dolina Raby”	Regulamin uchwala oraz aktualizuje Zarząd Stowarzyszenia.	• cel i zasady funkcjonowania Biura LGD, • organizacja działalności Biura, • zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, • metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników doradztwa.

Źródło: Opracowanie własne.

Wszystkie regulacje w Statucie i regulaminie są bardzo szczegółowe i nie pozostawiają wątpliwości co do rozmaitych aspektów funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby”. Potwierdzeniem tego faktu jest na pewno skuteczność prowadzonych działań LGD w poprzednich okresach programowania.

Rozdział II– Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

Zwięzły opis obszaru

Obszar LGD „Dolina Raby” należy do trzech powiatów województwa małopolskiego - zachodnia część do wielickiego (Gdów i Biskupice) i myślenickiego (Dobczyce), zaś wschodnia do bocheńskiego (Bochnia, Łapanów, Trzciana, Nowy Wiśnicz, Żegocina). Sześć spośród gmin wchodzących w skład LGD to gminy wiejskie, natomiast gmina Nowy Wiśnicz i Dobczyce to gminy miejsko-wiejskie. Powierzchnia terenu LGD wynosi 580 km^2. Obszary gmin tworzących LGD przylegają do siebie w taki sposób, że cały obszar LGD znajduje się w jednym obrysie.

Rysunek 1 Mapa obszaru Stowarzyszenia LGD "Dolina Raby"

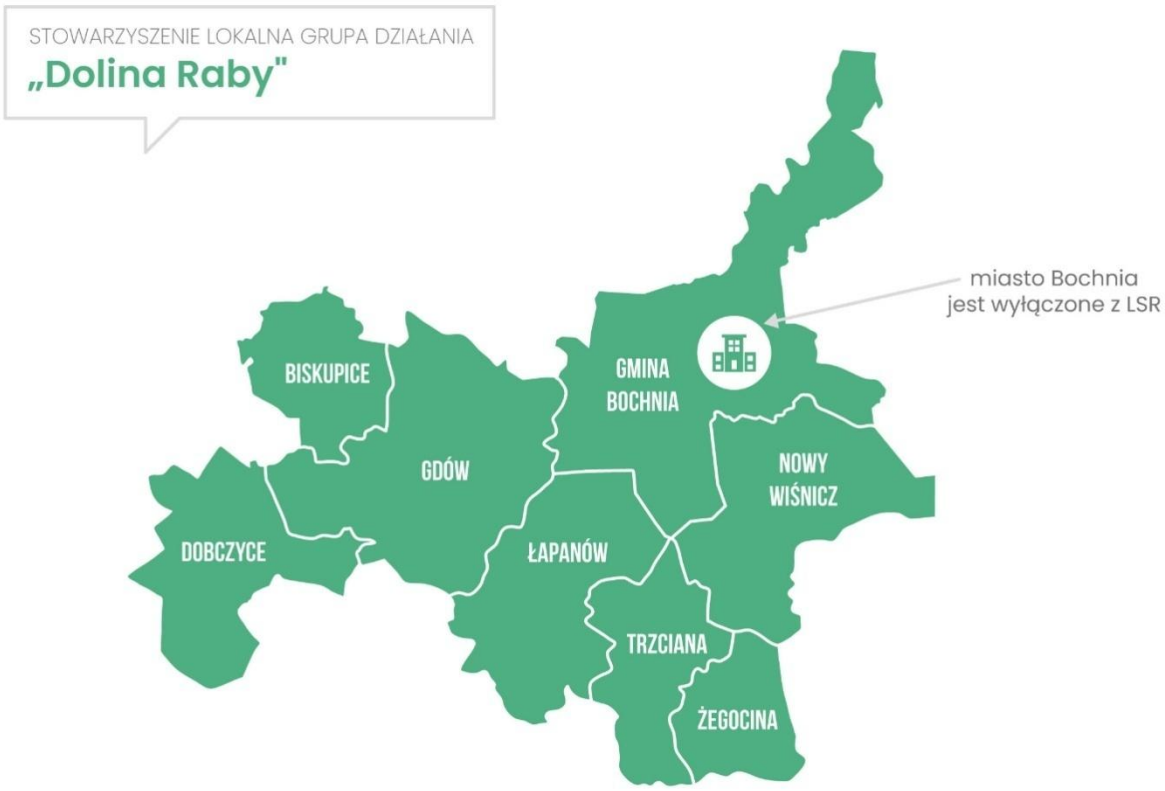

Źródło: Opracowanie własne.

Łączna liczba mieszkańców obszaru LGD w 2015 roku wynosiła 60 156 mieszkańców, gdyż wówczas gmina Bochnia i Dobczyce nie były członkiem Stowarzyszenia. Obszar objęty do realizacji LSR w okresie programowania UE 2023-2027 zamieszkiwały wówczas 94 854 osoby. W kolejnych latach liczba ludności w każdej z gmin wchodzących w skład LGD w perspektywie UE 2023-2027 wzrastała. W konsekwencji w 2020 roku liczba mieszkańców wyniosła łącznie 99 783. Zdecydowanie najwięcej osób zamieszkuje gminę Bochnia, zaś najmniej gminy Trzciana i Żegocina.

Tabela 2 Ludność w gminach wchodzących w skład LGD

Ludność w gminach wchodzących w skład LGD		
Nazwa gminy/rok	**2015**	**2020**
Bochnia	19 530	20 541
Łapanów	7 934	8 465
Nowy Wiśnicz	13 759	14 305
Trzciana	5 428	5 634
Żegocina	5 405	5 513
Biskupice	9 872	11 322

Gdów	17 758	18 521
Dobczyce	15 168	15 482

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia LGD „Dolina Raby" jest strategią wielofunduszową. Oznacza to, że jest ona współfinansowana przez różne Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne (EFSI). W ramach realizacji LSR wdrażane będą operacje wspierane przez:

1. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),
2. Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+),
3. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Poszczególne EFSI obejmują swoim zakresem oddziaływania cały obszar LGD, czyli każdą z ośmiu wchodzących w skład „Doliny Raby" gmin. Oznacza to, że w każdej z nich będzie możliwość realizowania operacji w ramach każdego z wymienionych powyżej Funduszy.

Na terenie działania Stowarzyszenia „Dolina Raby" funkcjonuje wiele jednostek, które można zakwalifikować do sektorów społecznego, publicznego i gospodarczego. Definiując **grupę interesu** jako grupę jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści należy wskazać, że na etapie opracowywania dokumentu strategicznego, na obszarze działania LGD występuje jako grupa interesu sektor publiczny, którego naczelnym zadaniem jest wykonywanie zadań ustawowych w obrębie granic administracyjnych, w jakich działają poszczególne samorządy. Ta grupa interesu jest reprezentowana przez więcej niż jedną osobę wśród członków LGD. W ramach sektora społecznego, należy wskazać Koła Gospodyń Wiejskich oraz Ochotnicze Straże Pożarne jako grupy interesu, które kulturowo wpisują się w pejzaż społeczny obszarów wiejskich, a ich liczba przewyższa liczbę innych rodzajów organizacji społecznych. Dodatkowo, organizacje te są reprezentowane przez więcej niż jedną osobę wśród członków LGD. Nie zdiagnozowano na etapie tworzenia dokumentu strategicznego grup interesu sektora gospodarczego. Procedury przyjęte przez LGD oraz regulamin pracy organu decyzyjnego gwarantują, że żadna z wymienionych grup interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Inkluzywna formuła funkcjonowania LGD daje także podstawę do uznania, że grupy w sposób komplementarny będą angażowały się w pracę LGD i wdrażanie LSR (szczegóły przyjętych rozwiązań znajdują się w rozdziale III i VII niniejszego dokumentu oraz Planie Komunikacyjnym LGD).

Spójność obszaru to kluczowa cecha, której konsekwencją jest zasadność stosowania podejścia RLKS. Należy podkreślić, że w przypadku LGD „Dolina Raby" spójność dotyczy rozmaitych aspektów, w tym przestrzennej bliskości gmin wchodzących w skład Lokalnej Grupy Działania, ale też i aspektów funkcjonalnych i społecznych.

Bardzo ważnym uwarunkowaniem wpływającym na spójność obszaru jest niewątpliwie **bliskość miasta Krakowa**. Inną istotną cechą jest spójność ukształtowania terenu (region podgórski - Pogórza Wiśnickiego, Wielickiego i Bocheńskiego, z niewysokimi górami Beskidu Wyspowego). Na spójność wpływa tez na pewno fakt, iż w ostatnich latach nieustannie **wzrasta liczba mieszkańców** wszystkich gmin obszaru LGD.

Wyróżnikiem obszaru LGD „Dolina Raby" są **zasoby przyrodnicze.** Rzeźba terenu jest bardzo urozmaicona (liczne górki, pagórki, doliny, rzeki i górskie potoki). W konsekwencji obszar jest atrakcyjnym miejscem pieszych wędrówek, a w jego pobliżu znajdują się długodystansowe szlaki turystyczne (z czego dwa - Węgierski i Żeleński utworzono dzięki projektom współpracy LGD). Atutem są też szlaki rowerowe oraz różne formy ochrony przyrody i wśród nich wymienić trzeba:

- rezerwaty przyrody (Długosz Królewski na obszarze gminy Bochnia, Kamionna na terenie gminy Trzciana, Kamień-Grzyb na obszarze gminy Nowy Wiśnicz),
- parki krajobrazowe (Wiśnicko-Lipnicki Park Krajobrazowy na terenie gminy Nowy Wiśnicz),
- obszary chronionego krajobrazu (Obszar Chronionego Krajobrazu Zachodniego Pogórza Wiśnickiego na terenie obszaru gmin Bochnia, Łapanów, Nowy Wiśnicz, Trzciana i Żegocina, Bratucicki Obszar

Chronionego Krajobrazu i Obszar Chronionego Krajobrazu Wschodniego Pogórza Wiśnickiego na obszarze gminy Bochnia),

- zespół przyrodniczo-krajobrazowy (w widłach Wisły i Raby na obszarze gminy Bochnia),
- obszary natura 2000 (Dolina rzeki Gróbki i Puszcza Niepołomicka w gminie Bochnia, Tarnawka na terenie gminy Łapanów i Trzciana, Nowy Wiśnicz na obszarze gminy Nowy Wiśnicz),
- stanowisko dokumentacyjne na terenie gminy Gdów,
- liczne pomniki przyrody na obszarze każdej gminy obszaru LGD, w tym przede wszystkim drzewa – „Dąb wolności", dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, ale też głaz narzutowy.

Oznacza to, że na obszarze wszystkich gmin wchodzących w skład LGD występują cenne przyrodniczo zasoby, jednak tylko na obszarze 5 spośród 8 gmin (Nowy Wiśnicz, Bochnia, Trzciana, Łapanów, Żegocina) występują formy ochrony przyrody zaliczane w ramach kryterium 5.8 zał. nr 5 do regulaminu konkursu na wybór LSR (62,5%).

Na spójność obszaru duży wpływ ma fakt, iż mieszkańcy partnerskich gmin mają wspólne **dziedzictwo kulturowe**, co znajduje przełożenie na bogactwo wartych zobaczenia i zwiedzenia miejsc czy mnogość ciekawych obiektów architektonicznych. Do najważniejszych zaliczyć należy zamek w Nowym Wiśniczu, zamek w Wieruszycach, zamek w Dobczycach oraz liczne kościoły i cmentarze wojskowe. Funkcjonuje tu również dużo muzeów (muzeum regionalne w Nowym Wiśniczu, Muzeum Mleczarstwa w Królówce i izby regionalne, muzeum pamiątek po Janie Matejce). Obszar to także liczne inne atrakcje turystyczne, w tym np. zalew w Łapanowie, jezioro w Dobczycach czy szlak Via Regia Antiqua. Warty podkreślania jest także fakt, iż dziedzictwo kulturowe ukształtowane jest przez znane osoby takie jak Stanisław Czerniecki, Andrzej Zieliński, Tadeusz Kantor, Jan Matejko, Jan Henryk Dąbrowski, Kazimierz Brodziński. Obszar LGD to też kultywowane tradycje kultury ludowej, w tym tradycje związane ze świętami Bożego Narodzenia i Wielkanocy. Na terenie bogate są również tradycje pszczelarskie, winiarskie i wędkarskie.

Cechą gmin należących do LGD „Doliny Raby" jest występowanie wielu **produktów turystycznych**. Wymienić tu trzeba Znak Jakości LGD „Dolina Raby" Kogutek (znak jakości przyznawany najlepszym miejscom, produktom i usługom przyczyniającym się do promowania turystyki i kulinariów), Festiwal Rosołu (coroczna impreza kulinarna promująca najstarszą polską książkę kucharską „Compendium Ferculorum" powstałą w Nowym Wiśniczu), Szlak Kulinarny Doliny Raby (produkty lokalne żywnościowe jak pierogi łapanowskie, miód tarnawski, podpłomyk plebański, kasza z pęczakiem, ale też i produkty rękodzielnicze), a także rozmaite elementy turystyki aktywnej (szlaki piesze, rowerowe, tematyczne). Na obszarze LGD odbywają się również imprezy nierzadko są związane z kultywowaniem lokalnych obrzędów czy upowszechnianiem folkloru regionalnego.

Gminy wchodzące w skład LGD starają się poszerzać **ofertę przeznaczoną dla seniorów i młodych ludzi**. W gminach funkcjonują Kluby Seniora, które zajmują się organizowaniem zajęć, spotkań, warsztatów tematycznych. Bardzo dużą aktywnością wykazują się w tym aspekcie Koła Gospodyń Wiejskich. Spośród innych organizacji wskazać można m.in. Akademię Seniora Gminy Biskupice, gdzie seniorzy mogą skorzystać z rozmaitych wykładów i warsztatów, ale także organizowane są dla nich wyjazdy i spotkania. Seniorzy mogą też liczyć na ofertę z zakresu rekreacji ruchowej. Podobną ofertę posiada m.in. Gminne Centrum Kultury, Czytelnictwa i Sportu w Bochni, Centrum Kultury w Gdowie, Dom Kultury w Sułowie, Miejski Ośrodek Kultury w Nowym Wiśniczu, Gminne Centrum Kultury, Sportu i Rekreacji w Trzcianie, Centrum Kultury, Sportu i Turystyki w Żegocinie oraz Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Dobczycach. Młodzi ludzie chętnie natomiast korzystają z różnego rodzaju festiwali, przeglądów czy konkursów. Udostępniona jest dla nich też infrastruktura, w tym m.in. siłownie plenerowe, ścianki wspinaczkowe, skate-parki, boiska, korty, place zabaw. Dużą zaletą są też szlaki rowerowe. Centra i domy kultury oferują dla młodzieży lekcje gry na instrumentach, zajęcia taneczne i z jogi oraz zajęcia w klubach sportowych. Zwraca w tym aspekcie duża aktywność Centrum Kultury Gminy Łapanów, która oferuje różne formy aktywności kulturalnej i rekreacji czy też działania sprzyjające integracji. Organizowane są tu różnego rodzaju uroczystości, imprezy, spotkania i wyjazdy, a bardzo istotnym elementem działań jest edukacja artystyczna i liczne zajęcia (m.in. taniec ludowy, taniec nowoczesny, zajęcia

ceramiczne, zajęcia teatralne, zajęcia wokalne, zajęcia kabaretowe, zajęcia plastyczne, zajęcia baletowe, zajęcia z języka angielskiego). Nie ulega jednak wątpliwości, że oferta w gminach wymaga rozbudowywania, zwłaszcza biorąc pod uwagę niepokojącą tendencję starzenia się społeczeństwa oraz odpływu młodych ludzi do większych miast. Uwaga powinna być też poświęcona remontom istniejących świetlic wiejskich, brakom w odpowiednim wyposażeniu, a także organizacji większej liczby wyjazdów edukacyjno-kulturalnych.

Na spójność obszaru wpływa też fakt, iż większość mieszkańców obszaru objętego LSR zatrudniona jest poza rolnictwem. Spora ilość osób dojeżdża do pracy w zakładach pracy w Krakowie lub w miastach Bochnia, Wieliczka i Niepołomice. Konsekwencją jest powstawanie mniejszych firm i wysoki stopień dywersyfikacji gospodarczej. Wskazuje to potencjał obszaru w zakresie rozwoju przedsiębiorczości.

Elementem łączącym gminy wchodzące w skład LGD jest **wysoka jakość szkolnictwa**, a także **profesjonalny poziom funkcjonowania organizacji pozarządowych**. O spójności obszaru świadczy także fakt, że wszystkie gminy wchodzące w skład LGD muszą stawić czoła podobnym **problemom i wyzwaniom**. Dotyczą one przede wszystkim zmian klimatycznych, które powodują zagrożenie suszą hydrologiczną, powodziami i podtopieniami, ale też należy wskazać wyzwania związane z wyjazdami młodych ludzi do większych miast i za granicę.

Rozdział III– Partycypacyjny charakter LSR

Partycypacja to sposób na aktywne branie udziału w wydarzeniach, które nas dotyczą. Możliwość zabierania głosu, uczestniczenia ludzi w działaniach i podejmowaniu decyzji. W literaturze wyróżnia się kilka stopni działań partycypacyjnych [1] od najniższego, podstawowego stopnia, jakim jest informowanie, poprzez konsultowanie, aż po współdecydowanie/współdziałanie, które jest najwyższą formą partycypacji, gdyż zapewnia możliwie największy udział społeczności w życiu publicznym, czy działaniach. Aby partycypacja mogła się odbywać, a podejmowane działania charakteryzowały się wysokim stopniem natężenia partycypacji, niezbędne jest dbanie o tzw. otoczenie partycypacji, czyli kulturę zaufania, odpowiedzialności i prawdy. LGD „Dolina Raby" od początku istnienia stowarzyszenia podejmuje działania na rzecz budowania właściwego kontekstu do działań partnerstwa wewnątrz LGD oraz na obszarze LGD. Działania partycypacyjne, które na przestrzeni lat stosowało LGD były zróżnicowane i dostosowane z jednej strony do zamierzonych celów komunikacyjnych, z drugiej do odbiorców tych działań. Partnerstwo wewnątrz LGD dotyczy członków organizacji, którzy wspólnie stanowią najwyższą władzę w LGD, a także są lokalnymi ambasadorami LGD w miejscowościach, w których żyją. Działania partycypacyjne w kierunku budowania partnerstwa wychodzą także poza samą organizację i dotyczą różnych aktorów, grup interesu znajdujących się na obszarze działania LGD. Stowarzyszenie od samego początku swojego istnienia dba o to, żeby partycypacja wewnątrz i na zewnątrz organizacji odbywała się zarówno na poziomie informowania, konsultacji jak i współdecydowania.

Doświadczenie LGD w stosowaniu metod partycypacyjnych

LGD „Dolina Raby" już w okresie wdrażania LSR 2007-2013, a także 2014-2020 bogato wykorzystywało metody partycypacyjne w tworzeniu dokumentu strategicznego. LSR 2014-2020 opracowana została przy udziale lokalnej społeczności, a LGD zadbała o możliwość udziału przedstawicieli społeczności na każdym etapie, jak również każdego mieszkańca obszaru poprzez ankiety zamieszczane na stronie internetowej oraz informacje o procesie budowania LSR. Na stronie LGD zamieszczano informacje o wynikach spotkań z prośbą o dodatkowe uwagi. W Biurze LGD udzielane były informacje osobom i podmiotom zainteresowanym wsparciem w nowym okresie. Wśród stosowanych wówczas metod na wszystkich etapach opracowania LSR wymienić należy: spotkania/warsztaty konsultacyjne, world cafe, wywiad indywidualny, badanie ankietowe, grupy wielokrotne, biały wywiad, forum lokalne a także zespół roboczy. Zebrane w ten sposób dane zostały opracowane w ramach analizy SWOT, co dało fundament do napisania strategii w pełni odzwierciedlającej potrzeby i poglądy mieszkańców obszaru LGD.

[1] https://partycypacjaobywatelska.pl/strefa-wiedzy/abc-partycypacji/co-to-jest-partycypacja-obywatelska-2/

Dotychczasowe doświadczenia partycypacyjne z okresu wdrażania LSR 2014-2020 LGD „Dolina Raby" zostały podsumowane w ewaluacji realizowanej LSR na lata 2014-2020. Mieszkańcy oraz przedstawiciele biura, Rady i Zarządu LGD biorący udział w prowadzonych wówczas badaniach podsumowujących działania LGD, oceniali między innymi działania komunikacyjne, partycypacyjne i działania ukierunkowanie na budowanie kapitału społecznego, który stanowi fundament budowania bliższych relacji i sprzyja angażowaniu się w sprawy lokalne.

Analiza przeprowadzona na rzecz ewaluacji ex-post LGD „Dolina Raby" wskazuje, że aktywizacja społeczności do działań prorozwojowych oraz rozwój współpracy na obszarze LGD, międzyregionalnej i międzynarodowej była prowadzona przez Biuro LGD skutecznie o czym świadczyć może realizacja wszystkich zakładanych wskaźników planu komunikacyjnego w tym zakresie, a nawet ich przekroczenie. Badani mieszkańcy gmin obszaru LGD w jednoznaczny sposób oceniali zmiany dotyczące aktywizacji i kapitału społecznego. Większość z nich zaobserwowała podejmowanie inicjatyw, których celem było wsparcie osób starszych (48 spośród 100) czy pojawienie się nowych form wsparcia dla młodych ludzi (44 osób wypowiedziało się pozytywnie). Warto w tym aspekcie podkreślić, że młodzi byli uznani w LSR za grupy defaworyzowane i cieszyć mogą inicjatywy do nich kierowane. Należy także podkreślić, iż duża część badanych stwierdziła, że w ciągu ostatnich 5 lat mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie (50 osób odnotowało taką zmianę).

LGD „Dolina Raby" w okresie programowania 2014-2020 korzystała z pełnej możliwej gamy sposobów realizacji przedsięwzięć. Zaplanowano konkursy, liczne projekty grantowe, a także projekty własne i współpracy. To przełożyło się na zaangażowanie wielu grup interesu ze wszystkich sektorów partnerstwa LGD. Warto zauważyć, że w okresie programowania 2014-2020 większość projektów składanych do LGD była realizowana w formule partnerstwa, ponieważ LGD przewidziało kryterium wyboru operacji preferujące takie projekty. Były to partnerstwa pomiędzy JST- NGO, Przedsiębiorca-Przedsiębiorca, NGO- NGO itp. Np. Przedsiębiorca w partnerstwie z Muzeum Ziemi Wiśnickiej otworzył na zamku w Wiśniczu tzw. Bastion VR umożliwiający wirtualne wycieczki po zamku w Wiśniczu z przeniesieniem się w przeszłość. Korzystają z tego przedsięwzięcia obie strony.

Dobra komunikacja jest niezbędna do sprawnej realizacji LSR. Poprzedni plan komunikacji LGD ze społecznością lokalną opracowano na podstawie uwag i propozycji jakie były zgłaszane w trakcie wówczas prowadzonych konsultacji społecznych i badań ankietowych. Uznano wówczas, iż podstawowym celem komunikacji będzie bieżące informowanie mieszkańców o stanie realizacji LSR oraz informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia. Plan miał za zadanie zlikwidować niedostatki komunikacyjne oraz zagwarantować dwustronność przekazu. Zaplanowano także odpowiednie wskaźniki dla zaprojektowanych działań komunikacyjnych:

- wysłanie e-maili,
- zamieszczenie artykułów na stronach internetowych (LGD, 6 gmin oraz powiatu bocheńskiego),
- opublikowanie artykułu w prasie lokalnej,
- organizacja spotkań informacyjnych (15 osób na każde spotkanie, badanie ankietowe po spotkaniu),
- przygotowanie i rozdystrybuowanie gadżetów promocyjnych,
- przyjęcie osób w punkcie konsultacyjnym w Biurze LGD,
- organizacja spotkań szkoleniowych i doradczych,
- dotarcie z informacjami do osób objętych wsparciem PUP, MOPS, GOPS, PCPR, ŚDS,
- zebranie łącznie ankiet (online oraz po doradztwie, szkoleniu),
- udział w wydarzeniach promocyjno – kulturalnych na obszarze LGD.

Tak przygotowany plan komunikacji spełnił swoje zadanie co potwierdza fakt, że blisko 100% ankietowanych osób stwierdziło, że LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków. Przeprowadzone badania wśród mieszkańców obszaru LGD dały również wiedzę na temat najbardziej skutecznych działań komunikacyjnych. Najwięcej mieszkańców gmin obszaru LGD wskazało, iż źródłem informacji o „Dolinie Raby" była strona internetowa LGD (76), a niewiele mniej osób stwierdziło, iż dotarło do

informacji dotyczących LGD dzięki stronom gmin (67) oraz profilowi LGD na Facebooku (66). Potwierdza to dość jednoznacznie, że korzystanie z wirtualnych kanałów komunikacji jest efektywne. Duże znaczenie odegrały również spotkania informacyjno-konsultacyjne organizowane przez LGD (62) oraz odwiedzanie stoisk LGD w trakcie imprez lokalnych/festynów (63). Sporo wskazań posiadają także wydawane przez LGD publikacje i/lub materiały promocyjne (51) oraz publikacje w prasie na temat działalności LGD (50). Istotną rolę odegrał „marketing szeptany", a od rodziny i znajomych informacje zaczerpnęło 48 badanych mieszkańców. Najmniej głosów w ankiecie zdobyły informacje zamieszczane na tablicach, billboardach czy plakatach (31).

Siła partnerstwa na obszarze LGD „Dolina Raby" jest zauważalna. Wytworzone od przeszło 10 lat więzi, animacja i wspólne przedsięwzięcia owocuję codzienną współpracą pomiędzy partnerami z różnych sektorów, czego przykładem może być funkcjonująca na obszarze lokalna marka „KOGUTEK" sieciująca podmioty z różnych branż, którzy spełniają odpowiednie kryteria. Są to podmioty przede wszystkim z branż: noclegowej, restauracyjnej, atrakcji turystycznych, producentów żywności, producentów rękodzieła, administratorów zabytków i miejsc rekreacji. Podmioty te współpracują ze sobą m.in. poprzez wzajemną promocję, wymianę towarów, wspólną ofertę sprzedaży. LGD jest animatorem tych działań.

Ważnym partnerem podejmowanych działań partycypacyjnych przez LGD „Dolina Raby" są organizacje pozarządowe. Spora część NGO działających na terenie LGD jest aktywnych. Brały udział w przygotowywaniu poprzedniej strategii, a także korzystały z infrastrukturalnych przedsięwzięć w okresie programowania 2014-2020. Siłę partnerstwa dostrzec można również w realizacji wielu partnerskich projektów w formułach JST- NGO, NGO-JST, NGO- Przedsiębiorca, Przedsiębiorca- NGO, JST- Przedsiębiorca wiele z takich partnerskich projektów uzyskało wsparcie za pośrednictwem LGD „Dolina Raby". Dzięki partnerstwu wytworzonemu przy udziale LGD strony poznały się, dowiedziały o swoim istnieniu, nawiązały wymierną współpracę. Doświadczenie członków LGD w realizowaniu projektów partnerskich wskazują m.in. projekty opisane w tabeli.

Tabela 3 Przykłady projektów partnerskich realizowanych przez członków LGD

Gmina	Tytuł projektu partnerskiego członków LGD	Opis projektu
Żegocina	*Partnerski projekt budowy instalacji odnawialnych źródeł energii dla gmin Województwa Małopolskiego"*	Przedmiotowy projekt dofinansowany był ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014 - 2020, Działanie 4.1.1 „Rozwój infrastruktury produkcji energii ze źródeł odnawialnych". Przedmiotowy projekt obejmował dostawę i montaż instalacji solarnych, mikro-instalacji fotowoltaicznych, instalacji z pompą ciepła i instalacji z kotłem ciepła na biomasę – pellet z przeznaczeniem dla gospodarstw domowych mieszkańców gmin partnerskich. Projekt realizowany był w latach 2020/2021. Leaderem projektu była Gmina Kocmyrzów-Luborzyca a partnerami były gminy: Żegocina i inne gminy Województwa Małopolskiego.
	„Przebudowa i wyposażenie pomieszczeń Centrum Kultury, Sportu i Turystyki w Żegocinie"	Projekt był realizowany w partnerstwie z innymi podmiotami tj. z Centrum Kultury, Sportu i Turystyki w Żegocinie oraz z Kołem Gospodyń Wiejskich w Łąkcie Górnej. Projekt rozliczony. Projekt realizowany w ramach LEADER.
Trzciana	*„Demontaż i bezpieczne składowanie wyrobów zawierających azbest z*	Projekt realizowany był w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu współpracy, priorytet: Środowisko i infrastruktura, obszar tematyczny: Odbudowa, remont, przebudowa i

	obszaru województwa małopolskiego”	rozbudowa podstawowej infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska. Partnerem w projekcie była Małopolska Agencja Energii i Środowiska Spółka z o.o. Projekt dotyczył demontażu i bezpiecznego składowania wyrobów zawierających azbest.
	„Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Gminy Trzciana poprzez wykonanie i montaż wiaty turystycznej i zakup rowerów elektrycznych”	Projekt był realizowany w partnerstwie z innymi podmiotami tj. Stowarzyszeniem Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich pod nazwą „Gościnna Kamionna” oraz z Kołem Gospodyń Wiejskich w Rdzawie. Projekt rozliczony. Projekt realizowany w ramach LEADER.
Nowy Wiśnicz	*„Partnerski Projekt budowy instalacji odnawialnych źródeł energii dla gmin Województwa Małopolskiego”*	Przedmiotowy projekt dofinansowany był ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014 - 2020, Działanie 4.1.1 „Rozwój infrastruktury produkcji energii ze źródeł odnawialnych”. Przedmiotowy projekt obejmował dostawę i montaż instalacji solarnych, mikro-instalacji fotowoltaicznych, instalacji z pompą ciepła i instalacji z kotłem ciepła na biomasę – pellet z przeznaczeniem dla gospodarstw domowych mieszkańców gmin partnerskich. Projekt realizowany był w latach 2020/2021. Leaderem projektu była Gmina Kocmyrzów-Luborzyca a partnerami były gminy: Nowy Wiśnicz i inne gminy Województwa Małopolskiego.
	„Modernizacja placu zabaw w miejscowości Nowy Wiśnicz”	Projekt był realizowany w partnerstwie z innym podmiotem tj. z Przedszkolem w Nowym Wiśniczu oraz Miejskim Ośrodkiem Kultury w Nowym Wiśniczu. Projekt rozliczony. Projekt realizowany w ramach LEADER.
Łapanów	*Demontaż i bezpieczne składowanie wyrobów zawierających azbest z obszaru województwa małopolskiego”*	Dotacja na działanie pochodziła z Funduszu Szwajcarskiego. Wnioskodawcą projektu była Gmina Szczucin, a partnerami gmina Łapanów wraz z innymi gminami z województwa małopolskiego. Umowa partnerska została zawarta w 2014 roku, a rozliczenie projektu przypadło na 2017 rok.
	„Zachowanie dziedzictwa kulturowo-historycznego gminy Łapanów, a także szerzenie lokalnej kultury i tradycji regionalnych poprzez doposażenie Stowarzyszenia „Prężna Gospodyni” oraz KGW z terenu gminy Łapanów i organizację konkursu kulinarnego”	Projekt realizowany przez Stowarzyszenie Prężna Gospodyni w partnerstwie z samorządem gminy Łapanów oraz ze Stowarzyszeniem Tarnawianki. Projekt rozliczony. Projekt realizowany w ramach LEADER.
Gdów	*„Rekreacyjno-turystyczna Dolina Raby”*	Projekt został sfinansowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020. Partnerami projektu były gminy Kłaj oraz Drwinia. Projekt obejmował budowę i urządzenie 7 stref rekreacyjno-turystycznych w Dolinie Raby. Projekt rozliczony.

	Zachować Smak Tradycji – plebański podpłomyk i kulinarna tradycja Ziemi Gdowskiej poprzez zakup 9 sztuk pieców konwekcyjnych oraz wydanie foldera kulinarnego."	Projekt realizowany przez Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich Gminy Gdów w partnerstwie z samorządem gminy Gdów oraz ze Spółdzielnią Socjalną Tradycje Regionalne. Projekt rozliczony. Projekt realizowany w ramach LEADER.
Biskupice	*„Doskonalenie jakości usług administracyjnych istotnych dla prowadzenia działalności gospodarczej świadczonych w gminach Kraków, Biskupice, Skawina, Zabierzów, Jordanów i Libiąż"*	Projekt realizowany w ramach POWER na lata 2014-2020, a partnerami projektu były gminy Kraków, Skawina, Zabierzów, Jordanów, Libiąż. Biskupice. Projekt opierał się na udoskonaleniu usług administracyjnych poprzez przeprowadzenie cyklu szkoleń dla pracowników urzędów w celu podniesienia ich kompetencji w obsłudze potencjalnych petentów. Podpisanie umowy partnerskiej odbyło się w 2016 roku a zakończenie realizacji projektu w 2018 roku.
	„Poprawa oferty kulturalnej na obszarze Gminy Biskupice" (otwarte strefy aktywności oraz zakup wyposażenia na potrzeby Centrum Kultury)	Projekt był realizowany w partnerstwie z innym podmiotem tj. z Centrum Kultury Gminy Biskupice. Projekt rozliczony. Projekt realizowany w ramach LEADER.
Bochnia	*„Partnerski Projekt budowy instalacji odnawialnych źródeł energii dla gmin Województwa Małopolskiego"*	Przedmiotowy projekt dofinansowany był ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014 - 2020, Działanie 4.1.1 „Rozwój infrastruktury produkcji energii ze źródeł odnawialnych". Przedmiotowy projekt obejmował dostawę i montaż instalacji solarnych, mikro-instalacji fotowoltaicznych, instalacji z pompą ciepła i instalacji z kotłem ciepła na biomasę – pellet z przeznaczeniem dla gospodarstw domowych mieszkańców gmin partnerskich. Projekt realizowany był w latach 2020/2021. Leaderem projektu była Gmina Kocmyrzów-Luborzyca a partnerami były gminy: Bochnia, i inne gminy Województwa Małopolskiego.
Dobczyce	*„SKANSENOVA – systemowa opieka nad dziedzictwem w małopolskich muzeach na wolnym powietrzu".*	Program: Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 Priorytet: VIII Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury Działanie: 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury Jest to projekt realizowany wspólnie przez osiem podmiotów: Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu (partner wiodący projektu), Muzeum Okręgowe w Tarnowie, Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów w Gorlicach, Muzeum – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie i Zamek Lipowiec, Muzeum – Orawski Park Etnograficzny w

		Zubrzycy Górnej, Skansen w Sidzinie – Muzeum Kultury Ludowej, Gminę Dobczyce oraz Małopolski Instytut Kultury w Krakowie. Główny cel projektu to zachowanie zabytków architektury drewnianej (w tym sakralnej) poprzez zapewnienie ochrony i opieki konserwatorskiej, zabezpieczenie przed pożarem i klęskami żywiołowymi. Modernizacja skansenów obejmuje nie tylko ich renowację i wprowadzenie nowych elementów, ale także rozwój oferty kulturalno-edukacyjnej i działań promocyjnych. Projekt był realizowany w latach 2017-2019.

Źródło: Opracowanie własne.

Idea partycypacji znalazła zastosowanie nie tylko na etapie tworzenia poprzedniej LSR, ale była urzeczywistniania także przez cały okres jej wdrażania. W Rozdziale I przedstawiono najważniejsze informacje na temat sposobu wewnętrznej organizacji LGD oraz stosowanych procedur i przebiegu procesów decyzyjnych, które zostały zaprojektowane w celu realizacji zasady partnerstwa i inkluzywności.

Podsumowując wątek bogatego doświadczenia Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby" w stosowaniu narzędzi partycypacyjnych można stwierdzić, że jest ono efektem poprawnych i inkluzywnych wewnętrznych procedur, konsekwentnie realizowanej zasady oddolności w trakcie przygotowania i wdrażania dokumentów strategicznych oraz skutecznej komunikacji Stowarzyszenia z przedstawicielami lokalnej społeczności.

Opis partycypacyjnych metod tworzenia LSR

Działania partycypacyjne zmierzające do przygotowania dokumentu strategicznego LGD „Dolina Raby" realizowane były na każdym etapie jego tworzenia. W celu zapewnienia oddolnego charakteru dokumentu opracowano system włączenia przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańców każdej z gmin wchodzących w skład LGD. Podmiotem odpowiedzialnym za opracowanie LSR i koordynację wszystkich prac był specjalnie powołany Zespół Inicjatywny, który został wyłoniony spośród członków LGD zapewniając reprezentację wszystkich sektorów. Zespół zaczął pracę od lipca 2022 roku. Zespół podejmował decyzje kluczowe dla wyznaczenia kierunku pisania LSR na zasadzie konsensusu biorąc pod uwagę pomysły, uwagi, komentarze zgłaszane przez mieszkańców obszaru poprzez różne środki komunikacji opisane poniżej. Należy podkreślić, że w prace Zespołu Inicjatywnego włączali się zainteresowani mieszkańcy obszaru LGD. Materiały opracowywane przez Zespół były upubliczniane i poddawane konsultacjom internetowym poprzez stronę internetową Stowarzyszenia.

W czasie tworzenia strategii uwzględniono zasady horyzontalne określone w art. 9rozporządzenia 2021/1060, w tym dotyczące poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej; zasad równości kobiet i mężczyzn; zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; zgodność działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyń poważnych szkód". Dołożono również starań, aby w konsultacjach udział wzięły także osoby reprezentujące różne potencjalne grupy społeczne w niekorzystnym położeniu, w tym kobiety, osoby starsze, młodych ludzi do 25 r.ż. i gryp w niekorzystnej sytuacji. W związku z tym, plan włączenia społeczności lokalnej w tworzenie LSR realizowano w ten sposób, aby wykorzystać zróżnicowane środki komunikacji, a także zróżnicowane kanały dotarcia z informacjami na temat podejmowanych działań (elektroniczne oraz tradycyjne), tak aby osoby o zróżnicowanych cechach demograficznych i psychospołecznych mogły wziąć udział w procesie tworzenie LSR. Istotne, że w przeważającej części były to środki umożliwiającą komunikację dwustronną. Oznacza to, że komunikaty formułowane były nie tylko przez

członków zespołu bezpośrednio pracującego nad LSR, ale także przez zainteresowane organizacje i mieszkańców. Zasady horyzontalne były ważne na etapie tworzenia dokumentu i stały się fundamentem do opracowania celów i przedsięwzięć w LSR, a także wskazaniu grup docelowych, w tym grup w niekorzystnej sytuacji, a także opracowaniu planu komunikacji, sposobów wdrażania LSR i opracowania kryteriów wyboru operacji.

Sposób przygotowania strategii można podzielić na pięć etapów prac. W każdym z nich podejmowano kroki zmierzające do jak najszerszego udziału społeczności lokalnej w tworzeniu LSR. W związku z tym przewidziano zastosowanie zróżnicowanych metod partycypacji społecznej.

Tabela 4 Etapy tworzenia LSR

Etap	Zakres prac	Wykorzystane metody
Etap I.	Zdefiniowanie potrzeb i potencjału obszaru LSR;	1,2,3,4,5,6,7
Etap II.	Wybór i określenie hierarchii celów LSR;	1,2,3,4,5,6,7
Etap III.	Poszukiwanie rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii;	1,2,3,4,5,6,7
Etap IV.	Stworzenie systemu monitorowania postępów w realizacji LSR;	4,6,7
Etap V.	Zidentyfikowanie grup docelowych LSR;	1,2,3,4,5,6,7

Źródło: Opracowanie własne.

W ramach prowadzonych konsultacji zebrano szereg danych, które posłużyły do opracowania poszczególnych rozdziałów LSR zgodnie z powyższą tabelą. Poszczególne metody pozwoliły zebrać następujące dane.

1. Otwarte spotkania warsztatowe strategiczne dla mieszkańców – spotkania odbyły się w dniach 22 – 30.08.2022 roku oraz w dniu 25.10.2022 w każdej z gmin wchodzących w skład obszaru LGD. Łącznie odbyło się 8 spotkań. W konsultacjach społecznych podczas spotkań stacjonarnych brały udział różne grupy społeczne, a przede wszystkich przedstawiciele samorządu gminnego: wójtowie, przewodniczący rad gmin, radni, sołtysi, pracownicy urzędu, pracownicy gminnych ośrodków kultury, bibliotek, członkowie organizacji pozarządowych, a w szczególności kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych, klubów sportowych, organizacji działających na rzecz rozwoju gminy czy wsi, organizacji artystycznych (orkiestry, zespoły folklorystyczne), przedstawiciele powiatowo-gminnego inkubatora przedsiębiorczości w Trzcianie, przedsiębiorcy różnych branż: turystycznej, budowlanej, handlowej, przetwórczej, rzemieślniczej oraz rolnicy. Szeroki przegląd różnych organizacji biorących udział w spotkaniach w każdej z gmin wchodzących w skład obszaru działania LGD zapewnia reprezentatywność dla całej społeczności lokalnej.
   W ramach spotkań dokonano analizy potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru, a także celów strategii, w tym wymiernych celów końcowych dotyczących rezultatów oraz odnośnych planowanych działań, o których mowa w art. 32 ust. 1 lit. c i d rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r.;
2. Badania ankietowe wśród mieszkańców LGD – zostały przeprowadzone w okresie wrzesień – październik 2022, 2 metodami: mailowo, a także poprzez zamieszczenie formularza ankiety na stronie internetowej LGD. Łącznie zebrano 133 ankiet. Badania w szczególności posłużyły do określenia potrzeb i problemów społeczności lokalnej, poszukiwania rozwiązań formalno-instytucjonalnych oraz określenia wskaźników;
3. Badania ankietowe wśród młodzieży obszaru LGD – zostały przeprowadzone w okresie wrzesień – listopad 2022. Link do ankiety został zamieszczony na stronie internetowej Stowarzyszenia oraz został przesłany do szkół działających na obszarze LGD. Łącznie zebrano 61 ankiet. Zebrane dzięki ankiecie dane pozwoliły uzyskać szersze spektrum oczekiwań i sposobów rozwiązań najważniejszych problemów tej szczególnej grupy.

4. Praca nad zebranym materiałem za pośrednictwem strony internetowej LGD oraz portalu społecznościowego – w całym okresie przygotowywania poszczególnych elementów strategii, na stronie Stowarzyszenia i portalu społecznościowym umieszczane były artykuły, ogłoszenia i powstające elementy LSR. Materiał był dostępny, a mieszkańcy obszaru mogli zapoznać się z nim i mogli wyrazić swoją opinię na temat konsultowanego materiału. Warto zauważyć, że oprócz kanałów elektronicznych Stowarzyszenia, materiały pojawiały się także na stronach internetowych podmiotów, których przedstawiciele brali udział w pracach Zespołu Inicjatywnego. Łącznie na przestrzeni wrzesień 2022 – maj 2023 zebrano w ten sposób uwagi, dzięki którym opinie mieszkańców obszaru LGD zostały uwzględnione w przygotowaniu ostatecznego kształtu następujących części LSR: zdefiniowanie potrzeb i potencjału obszaru LSR, cele ogólne, szczegółowe i przedsięwzięcia, wybór grup w niekorzystnej sytuacji, system monitoringu postępów realizacji LSR, określenie kryteriów wyboru operacji;
5. Formularz fiszki projektowej – w okresie wrzesień – grudzień 2022 na stronie Stowarzyszenia zamieszczona została fiszka projektowa, dzięki której potencjalni wnioskodawcy wskazywali jakiego rodzaju projektu chcieliby realizować w ramach nowej LSR. Uzupełniające narzędzie osoby były proszone także o określenie swojego zainteresowania zagadnieniami związanymi z innowacjami, cyfryzacją, środowiskiem i klimatem, partnerstwem w realizacji LSR, czy działaniami na rzecz przeciwdziałaniu negatywnym zmianom demograficznym. W fiszce znalazło się również pytanie dotyczące potencjalnych osób w niekorzystnej sytuacji, włączonych w realizację zgłaszanego projektu. Łącznie zebrano 48 fiszek. Fiszki dały możliwość dokładniejszego oszacowania efektów będących rezultatem wdrażania LSR i zaplanowania budżetu i wskaźników do strategii;
6. Punkt konsultacyjny – przez cały okres przygotowywania LSR w biurze Stowarzyszenia prowadzony był dyżur konsultacyjny. W punkcie mieszkańcy obszaru działania LGD mogli zapoznawać się z bieżącymi efektami prac nad strategią, konsultować je, zgłaszać swoje uwagi i opinie. W ramach prowadzonego punktu, możliwy był nie tylko kontakt bezpośredni, ale także zapośredniczony poprzez środki komunikacji telefonicznej i elektronicznej;
7. Spotkania Zespołu Inicjatywnego – prace Zespołu polegały na dyskusji i konsultacji opracowanych na podstawie zebranych materiałów (badania, materiały ze spotkań, dane zastane z GUS, etc.) części tworzonej LSR. W celu zapewnienia udziału członków Zespołu w kolejnych spotkaniach, zapewniono możliwość zdalnego w nich udziału. Łącznie odbyło się 12spotkań. Spotkania liderów społeczności lokalnych w ramach prac Zespołu pozwoliły na efektywną pracę nad bogatym materiałem zebranym w ramach konsultacji i prowadzonej diagnozy obszaru. Dodatkowo, głos Zespołu Inicjatywnego był rozstrzygający w sytuacjach niejednoznacznych, wymagających interpretacji i wiedzy lokalnej na temat funkcjonowania instytucji, oceny stanu infrastruktury, czy specyfiki lokalnych zasobów. Każdorazowo Zespół kierował się w podejmowaniu decyzji po pierwsze dostępnymi materiałami wyrażającymi opinię społeczności lokalnej, po drugie możliwościami programowymi oraz po trzecie, swoją wiedzą wynikającą z doświadczenia i znajomości obszaru. Pomysły i propozycje zgłaszane w czasie konsultacji nie były odrzucane, ale były wyjaśniane i poszukiwano możliwości ich uwzględnienia w strategii. Z tego względu Zespół spotykał parokrotnie podczas prowadzonych konsultacji i omawiał ich wyniki.

O wszystkich działaniach związanych z powstawaniem strategii LGD „Dolina Raby" mieszkańcy mogli dowiedzieć się ze źródeł elektronicznych – strona internetowa LGD, profil facebook LGD, strony internetowe gmin partnerskich, informacje mailowe – oraz tradycyjnych – ogłoszenia na tablicach i słupach ogłoszeń zarówno gminnych.

Proces tworzenia LSR był ukierunkowany na zagadnienia dotyczące cech podejścia LEADER, w szczególności innowacyjność, cyfryzację, środowisko i klimat, zmiany demograficzne oraz partnerstwo w realizacji LSR. Tabela wskazuje najważniejsze wyniki konsultacji w tych obszarach wraz ze wskazaniem rozdziałów w LSR, w których można znaleźć ich pogłębioną analizę.

W 2024 r. tj. po wyborze LSR „Dolina Raby" samorząd gminy Dobczyce zwrócił się do LGD o rozszerzenie obszaru LSR o gminę Dobczyce. Po odbyciu kilku spotkań z przedstawicielami tego samorządu, a także po analizie przez samorząd Dobczyc zapisów LSR „Doliny Raby" stwierdzono, że zdiagnozowane w LSR problemy i obszary

interwencji są zbieżne ze Strategią Rozwoju Gminy Dobczyce, a wszystkie punkty analiza SWOT odzwierciedlają także sytuację gminy Dobczyce. Ponadto występuje spójność terytorialna i tematyczna związana z rzeką Rabą.

Tabela 5 Cechy podejścia LEADER w tworzeniu LSR

Cechy LEADER	Wyniki przeprowadzonych konsultacji	Rozdział LSR
Zmiany demograficzne	Analiza oferty kierowanej do osób poniżej 25 r.ż	2
	Analizy oferty kierowanej do osób powyżej 60 r.ż.	2
	Uzgodnienie działań na rzecz horyzontalnych zasad określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym dotyczących poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej; zasad równości kobiet i mężczyzn; zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; zgodność działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyń poważnych szkód".	3, 7
	Określenie grup osób w niekorzystnej sytuacji	4
	Wskazanie przedsięwzięć, które nakierowane będą na zwiększenie aktywności społecznej ludzi do 25 r.ż. oraz osób w wieku senioralnym, a także osób w niekorzystnej sytuacji	6
	Wskazanie kryteriów wsparcia dla osób do 25 r.ż. oraz w wieku senioralnym a także w osób w niekorzystnej sytuacji	7
Innowacyjność	Inwentaryzacja lokalnych zasobów, które mogą zostać wykorzystane do tworzenia innowacyjnych rozwiązań	1, 2, 4
	Uszczegółowienie definicji innowacyjności dla poszczególnych przedsięwzięć	7
	Określenie branż działalności gospodarczej, w których realizowane będą innowacje	6, 7
	Określenie metod wdrażania innowacji	6, 7
	Wskazanie kryteriów wsparcia dla rozwoju innowacyjności	7
	Wskazanie działań mających na celu animowanie do wdrażania innowacji	3,7
Cyfryzacja	Diagnoza wykluczenia cyfrowego	4
	Stworzenie procedur monitoringu i ewaluacji	10
Środowisko i klimat	Identyfikacja kluczowych zasobów przyrodniczych obszaru LGD	2, 4
	Identyfikacja zagrożeń dla środowiska naturalnego	4
	Diagnoza zasobów rolniczych	4
	Zaplanowanie działań w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu, w tym z zakresu rolnictwa społecznego i krótkich łańcuchów żywieniowych	3, 6, 7
Partnerstwo w realizacji LSR	Diagnoza dotychczasowych doświadczeń działań w partnerstwie podmiotów z obszaru LGD, w tym członków LGD	1,3
	Określenie form wsparcia dla budowania partnerstwa członków LGD (wewnętrzne) oraz wśród interesariuszy (zewnętrzne)	3,6,7

Źródło: Opracowanie własne.

Działania partycypacyjne podejmowane w trakcie tworzenia dokumentu strategicznego przyniosły wiele ważnych informacji, które na bieżąco były poddawane analizie, weryfikacji i konsultacji w ramach prac Zespołu Inicjatywnego. W wyniku szerokich działań konsultacyjnych opracowano listę najważniejszych zagadnień, które w dalszej kolejności stały się podstawą do przygotowania matrycy logicznej kierunków działań LGD „Dolina Raby" na lata 2023-2027. Wśród najważniejszych wyników przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji wymienić należy następujące zagadnienia:

1. wykorzystanie potencjału kulturowego i przyrodniczego w celu zrównoważonego rozwoju obszaru działania LGD;
2. wzrost atrakcyjności obszaru dla jego mieszkańców w zakresie dostępu i podwyższenia jakości usług w zakresie kultury, sportu i rekreacji, a także w spędzania czasu wolnego;
3. inwestycje związane z błękitną i zieloną transformacją;
4. rozwój przedsiębiorczości na obszarze działania LGD z wykorzystaniem lokalnych zasobów, w tym rozpoznawalnej marki lokalnej;
5. integracja społeczna mieszkańców i włączenie grup społecznych w niekorzystnej sytuacji oraz aktywizacja międzypokoleniowa osób i organizacji działających na rzecz dobra wspólnego;
6. wsparcie dla działań innowacyjnych;
7. wsparcie na rzecz włączenia społecznego grup wymagających wsparcia;
8. inwestycje związane z rozwojem turystyki na obszarze działania LGD;
9. wzmocnienie kapitału cywilizacyjnego rozumianego jako inwestowanie w edukację i naukę, otwieranie dróg awansu dla młodych ludzi, a także promowanie dóbr wysokiej kultury oraz odrodzenie zainteresowania sprawami publicznymi wraz z wzmacnianiem rezyliancji (odporności społecznej na wyzwania współczesnego świata).

Opis partycypacyjnych metod realizacji LSR

LGD „Dolina Raby" nie poprzestaje na działaniach partycypacyjnych na etapie przygotowania strategii i w swoich działaniach wdrożeniowych będzie dążyć do aktywizacji mieszkańców i umożliwienia im pełnego udziału w rozwijaniu obszaru działania LGD. Jak zostało to przedstawione powyżej, działania partycypacyjne podejmowane przez LGD oraz przewidziane do realizacji w ramach wdrażania LSR można podzielić na trzy stopnie partycypacji: informowanie, konsultacje i współdziałanie. Osiągnięcie celów partycypacji zostało oparte o wymienione trzy stopnie zaangażowania społecznego, a działania do ich osiągnięcia zaplanowano tak, aby zachować maksymalnie inkluzywny charakter Stowarzyszenia i procesu wdrażania LSR uwzględniając specyfikę zdefiniowanych na podstawie diagnozy obszaru celów strategicznych oraz grup w niekorzystnej sytuacji, które wymagają wyjątkowego wsparcia ze strony LGD.

Poniższa tabela pokazuje zestawienie najważniejszych celów partycypacji i podjętych bądź planowanych działań, które realizowane będą przez LGD na rzecz zachowania oddolnego charakteru funkcjonowania LGD i wdrażania LSR. Cele zostały opracowane na podstawie dotychczasowych doświadczeń LGD we wdrażaniu RLKS oraz potrzeb zgłaszanych podczas działań konsultacyjnych na etapie przygotowania niniejszego dokumentu. Należy podkreślić, że podczas opracowywania dokumentu strategicznego, wszystkie grupy/organizacje/instytucje, które wzięły udział organizowanych spotkaniach wyraziły chęć dalszej, bliskiej współpracy przy wdrażaniu LSR. Wśród nich wymienić należy przedstawicieli sektora publicznego: wójtowie, przewodniczący rad gmin, radni, sołtysi, pracownicy urzędu, pracownicy gminnych ośrodków kultury, bibliotek; przedstawicieli sektora społecznego: członkowie organizacji pozarządowych, a w szczególności kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych, klubów sportowych, organizacji działających na rzecz rozwoju gminy czy wsi, organizacji artystycznych (orkiestry, zespoły folklorystyczne); przedstawiciele sektora gospodarczego: przedstawiciele powiatowo-gminnego inkubatora przedsiębiorczości w Trzcianie, przedsiębiorcy różnych branż: turystycznej, budowlanej, handlowej, przetwórczej, rzemieślniczej oraz rolnicy.

Tabela 6 Plan partycypacji

Cel partycypacji	Zakres	Działanie	Rozdział LSR/ dokument
Wzmocnienie partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu	Konsultowanie propozycji zmian w LSR	Wysyłanie proponowanych zmian w LSR do konsultacji w formie internetowej	LSR rozdz. 3
		Zamieszczenie na stronie LGD fiszki/formularza do zgłaszania	LSR rozdz. 3

		pomysłów/inicjatyw/uwag	
		Realizacja corocznych warsztatów refleksyjnych	Plan komunikacji
	Umożliwienie zgłaszania pomysłów/inicjatyw dotyczących realizacji LSR i funkcjonowania LGD	Wysyłanie maili z informacją o możliwości zgłaszania pomysłów/inicjatyw	Plan komunikacji
		Zamieszczenie na stronie LGD fiszki/formularza do zgłaszania pomysłów/inicjatyw	LSR rozdz. 3
		Realizacja corocznych warsztatów refleksyjnych	Plan komunikacji
	Wprowadzenie mechanizmu informowania o wyniku weryfikacji pomysłu/inicjatywy zgłoszonej przez członka LGD z uzasadnieniem tego wyniku	Weryfikacja i przygotowanie uzasadnienia wyniku weryfikacji pomysłu/inicjatywy przez Zarząd. Przekazanie wyniku weryfikacji wraz z uzasadnieniem do wnioskodawcy	LSR rozdz. 3
		Realizacja corocznych warsztatów refleksyjnych	Plan komunikacji
	Zachęcanie do aktywności członków LGD w obrębie partnerstwa z wykorzystaniem zróżnicowanych działań	Wysyłanie maili z informacją na temat bieżących działań LGD i efektów wdrażania LSR	Plan komunikacji
		Organizacja działań integracyjno-aktywizujących dedykowanych członkom LGD reprezentującym w szczególności młode pokolenie oraz seniorów	Plan komunikacji
		Możliwość zwoływania walnego zebrania członków na wniosek wąskiej grupy członków LGD - 20% liczby członków	Statut
		Wymóg kolegialnego sposobu podejmowania decyzji w organach LGD	Regulamin /Statut
		Włączenie reprezentantów wszystkich sektorów do organu decyzyjnego Stowarzyszenia	Regulamin /Statut
Rozwinięcie współpracy pomiędzy mieszkańcami i podmiotami z obszaru LGD oraz poza nim	Aktywizacja i motywowanie interesariuszy oraz mieszkańców, w szczególności osób młodych, seniorów i pozostałych grup w niekorzystnej sytuacji	Wskazanie w LSR celów mających zachęcać i wspierać aktywność osób młodych, seniorów oraz wybranych grup w niekorzystnej sytuacji	LSR rozdz. 6
		Premiowanie wyboru projektów uwzględniających działania podejmowane przez i dla osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji	Kryteria wyboru operacji

	do zwiększenia zaangażowania we wdrażanie LSR	Realizacja zróżnicowanych – adekwatnych i efektywnych - form komunikacji skierowanych do różnych grup społecznych, w tym osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji z uwzględnieniem ich specyfiki w zakresie a. możliwości udziału w działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji lub możliwości korzystania z efektów tych działań. b. szerokiego informowania o działalności LGD i efektach wdrażania LSR	Plan komunikacji
		Umożliwienie zróżnicowanych metod wdrażania przedsięwzięć LSR w celu zróżnicowania grup odbiorców	LSR rozdz. 6
	Zachęcanie do składania wniosków na realizację projektów wykraczających poza fundusze przewidziane w ramach LSR i/lub w partnerstwie z lokalnymi i/lub ponadlokalnymi partnerami (krajowymi spoza obszaru objętego LSR i zagranicznymi)	Organizacja szkoleń dla wnioskodawców z zakresu pozyskiwania środków na realizację projektów poza LSR	Plan komunikacji
		Udział w organizacjach sieciowych LGD w celu poszukiwania partnerów do realizacji projektów partnerskich	Uchwała WZC potwierdzająca członkostwo
		Prowadzenie doradztwa w przedmiotowym zakresie	Plan komunikacji
	Konsultowanie propozycji zmian w LSR	Wysyłanie proponowanych zmian w LSR do konsultacji w formie internetowej	LSR rozdz. 3
		Zamieszczenie na stronie LGD fiszki/formularza do zgłaszania pomysłów/inicjatyw/uwag	LSR rozdz. 3
		Realizacja corocznych otwartych warsztatów refleksyjnych	Plan komunikacji
	Umożliwienie zgłaszania pomysłów/inicjatyw dotyczących realizacji LSR i funkcjonowania LGD przez	Wysyłanie maili z informacją o możliwości zgłaszania pomysłów/inicjatyw	Plan komunikacji
		Zamieszczenie na stronie LGD fiszki/formularza do zgłaszania pomysłów/inicjatyw	LSR rozdz. 3

	mieszkańców obszaru LGD	Realizacja corocznych warsztatów refleksyjnych	Plan komunikacji
	Wprowadzenie mechanizmu informowania o wyniku weryfikacji pomysłu/inicjatywy zgłoszonej przez mieszkańców obszaru LGD z uzasadnieniem tego wyniku	Weryfikacja i przygotowanie uzasadnienia wyniku weryfikacji pomysłu/inicjatywy przez Zarząd. Przekazanie wyniku weryfikacji wraz z uzasadnieniem do wnioskodawcy	LSR rozdz. 3
		Realizacja corocznych warsztatów refleksyjnych	Plan komunikacji
	Animowanie społeczność do wdrażania i generowania innowacji	Organizacja szkoleń dla wnioskodawców z zakresu innowacyjności, innowacji społecznych, kreatywności, etc. środków na realizację projektów poza LSR	Plan komunikacji
		Prowadzenie doradztwa w przedmiotowym zakresie	Plan komunikacji
Budowanie silnej marki LGD	Monitorowanie i ewaluacja efektów działań partycypacyjnych i skuteczności komunikacji	Bieżące monitorowanie i cykliczna ewaluacja efektów działań LGD, w tym stosowanych metod partycypacyjnych i skuteczności komunikacji	LSR rozdz. 10
		Zastosowanie metod włączających członków LGD w proces ewaluacji	
		Zastosowanie metod włączających społeczność lokalną oraz podmioty działające na obszarze działania LGD z uwzględnieniem grup w niekorzystnej sytuacji	
	Wzmacnianie wiarygodności i zaufania wśród członków LGD oraz interesariuszy	Wprowadzenie zapisów zapewniających transparentność i uczciwość funkcjonowania LGD i wyboru operacji	Regulamin/statut
		Realizacja celów partycypacyjnych nr 1 i 2	LSR rozdz. 3
		Realizacja zróżnicowanych – adekwatnych i efektywnych - form komunikacji skierowanych do różnych grup społecznych, w tym osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji z uwzględnieniem ich specyfiki w zakresie a. możliwości udziału w działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji lub możliwości korzystania z efektów tych działań.	Plan komunikacji

		b. szerokiego informowania o działalności LGD i efektach wdrażania LSR	

Źródło: Opracowanie własne.

Rozdział IV – Analiza potrzeb i potencjału LSR

Wypracowanie obszarów problemowych niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju jest możliwe dzięki analizie potrzeb i potencjału rozwojowego obszaru działania Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby". To właśnie wnioski z przedstawionych danych stanowiły bazę do opracowania celów, które będą wdrażane i realizowane w okresie programowania UE 2023-2027. Przy doborze danych wykorzystano różne źródła dzięki czemu zwiększa się prawdopodobieństwo rzetelnej odpowiedzi na realne potrzeby mieszkańców obszaru Stowarzyszenia. Wykorzystane dane zastane pochodzą ze statystyk publicznych np. Banku Danych Lokalnych, natomiast pozostałe informacje pozyskane zostały w toku prowadzenia badań własnych LGD kierowanych do przedstawicieli sektora społecznego, gospodarczego i publicznego oraz mieszkańców. Dodatkowo zostało przeprowadzone osobne badanie dla młodzieży. Ponadto zbierane były dane w czasie licznych konsultacji dla w/w sektorów i mieszkańców i to właśnie dane z tych spotkań w znacznej mierze posłużyły do opracowania analizy SWOT. Dzięki tak szerokiemu zastosowaniu metod partycypacyjnych przedstawione dane rzetelnie odpowiadają na realne potrzeby mieszkańców obszaru LGD „Dolina Raby"

1. Omówienie danych zastanych

a) Liczba ludności

Na obszarze działania Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" mieszkało na koniec 2020 roku 84 301 osób, co z rokiem 2015 oznacza wzrost liczby ludności na tym obszarze o 4 929 osób (należy jednak pamiętać, że w 2015 roku gm. Bochnia nie była członkiem Stowarzyszenia). Szczegółowe dane dotyczące wzrostu liczby mieszkańców w poszczególnych gminach przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7 Liczba ludności na obszarze działania LGD w latach 2015 i 2020

Gmina	Liczba ludności	
	2015	2020
	[osoba]	[osoba]
Bochnia (2)	19 530	20 541
Łapanów (2)	7 934	8 465
Nowy Wiśnicz (3)	13 759	14 305
Trzciana (2)	5 428	5 634
Żegocina (2)	5 405	5 513
Biskupice (2)	9 872	11 322
Gdów (2)	17 758	18 521
Dobczyce (3)	15 168	15 482
Suma	94 854	99 783

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

b) Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym

Z zaprezentowanych w poniższej tabeli danych wynika, że liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w okresie analizowanych pięciu latach wzrosła kolejno o 2 055 i 2 882. Natomiast liczba osób w wieku produkcyjnym spadła o 8 osób. Szczegółowe dane w podziale na gminy obszaru przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8 Ludność na obszarze działania LGD wg kategorii wiekowych

Gmina	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku

					poprodukcyjnym	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Bochnia (2)	4 019	4 484	12 364	12 414	3 147	3 643
Łapanów (2)	1 784	1 931	5 037	5 177	1 113	1 357
Nowy Wiśnicz (3)	3 116	3 421	8 542	8 525	2 101	2 359
Trzciana (2)	1 218	1 367	3 413	3 346	797	921
Żegocina (2)	1 246	1 348	3 375	3 221	784	944
Biskupice (2)	2 122	2 646	6 266	6 787	1 484	1 889
Gdów (2)	3 861	4 059	11 337	11 266	2 560	3 196
Dobczyce (3)	3 201	3 366	9 850	9 440	2 117	2 676
Suma	20 567	22 622	60 184	60 176	14 103	16 985

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

c) Migracje

Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych należy zauważyć, że liczba zameldowań i wymeldowań w okresie analizowanych czterech lat zmalała kolejno o 24 i 9 osób. Szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

Przedstawione dane obejmują obszar czterech lat od roku 2016, do roku 2020, ponieważ z roku 2015 brakuje danych w BDL

Tabela 9 Zameldowania i wymeldowania ogółem na obszarze działania LGD

Gmina	Zameldowania ogółem		Wymeldowania ogółem	
	2016	2020	2016	2020
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Bochnia (2)	181	213	114	138
Łapanów (2)	79	81	50	53
Nowy Wiśnicz (3)	146	137	130	120
Trzciana (2)	49	29	38	26
Żegocina (2)	38	38	35	42
Biskupice (2)	172	183	51	58
Gdów (2)	155	136	111	95
Dobczyce (3)	149	128	151	139
Suma	969	945	680	671

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

d) Podmioty gospodarki w rejestrze REGON

Na terenie działania Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby” zaobserwować można rosnącą liczbę podmiotów gospodarczych. Szczególnie rośnie liczba podmiotów małych zatrudniających do 9 osób. Liczba takich podmiotów, w okresie analizowanych pięciu lat, wzrosła o 1 837. Gorzej prezentuje się liczba podmiotów większych, zatrudniających od 10 do 49 osób. Liczba takich podmiotów, w okresie wspomnianych pięciu lat, zmalała o 10 podmiotów gospodarczych. Szczegóły wzrostu i spadku liczby podmiotów gospodarczych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10 Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców w latach 2015 i 2020 wg wielkości

Gmina	Wielkość podmiotów od 0 do 9		Wielkość podmiotów od 10 do 49	
	2015	2020	2015	2020
Bochnia (2)	1 349	1 692	51	51
Łapanów (2)	535	684	32	29

Nowy Wiśnicz (3)	957	1 154	34	34
Trzciana (2)	395	507	13	14
Żegocina (2)	344	445	23	22
Biskupice (2)	784	1 038	28	32
Gdów (2)	1 478	1 879	60	50
Dobczyce (3)	1 437	1 717	30	29
Suma	7 279	9 116	271	261

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Obszar działania LGD „Dolina Raby" charakteryzuje się nie tylko rosnącą liczbą podmiotów gospodarczych, ale również ich różnorodnością. Według Banku Danych Lokalnych w 2020 roku największa liczba podmiotów działała w sekcji F – Budownictwo (2 325 podmiotów), G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (2 054 podmioty), C – Przetwórstwo przemysłowe (943 podmioty), H – transport i gospodarka magazynowa (696 podmiotów), S i T – pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wybory i świadczące usługi na własne potrzeby (677 podmiotów) oraz w sekcji M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (611 podmiotów).

Na obszarze działania LGD „Dolina Raby" z zakresu ekonomii społecznej znajduje się jeden podmiot. Jest do Spółdzielnia Socjalna Tradycje Regionalne, która została powołana w 2019 roku. Spółdzielnia jest dobrowolnym zrzeszeniem osób łączącym cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej. Członkami spółdzielni socjalnej muszą być, co najmniej w 50%, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Ustawowo celem spółdzielni jest powrót do uregulowanego życia społecznego i aktywności na rynku pracy jej członków. Spółdzielnia socjalna Tradycje Regionalne działa w branży gastronomicznej, a zajmuje się szczególnie wytwarzaniem gotowych posiłków i dań. Ponadto produkują świeże wyroby ciastkarskie i świadczą usługi cateringowe i kelnerskie. Do tego zajmują się prowadzeniem obiektów noclegowych oraz sprzątaniem budynków i obiektów przemysłowych.

e) Rolnictwo

Na analizowanym obszarze występuje duża liczba małych, rodzinnych gospodarstw rolnych o powierzchni nie przekraczającej 5 ha (5 259 gospodarstw). Tego typu gospodarstwa nastawione są na zaspakajanie własnych potrzeb oraz na sprzedaż towarów lokalnie. Na obszarze działania LGD znajdują się również większe gospodarstwa rolne, których produkcja nastawiona jest już na sprzedaż nie tylko lokalną oraz i ponadlokalną. Szczegółowe dane dotyczące wielkości i ilości gospodarstw rolnych w podziale na gminy obszaru działania LGD obrazuje poniższa tabela.

Tabela 11 Liczba gospodarstw rolnych wg wielkości w 2020 roku na obszarze działania LGD

Gmina	**gospodarstwa rolne ogółem**					
	ogółem	**do 1 ha włącznie**	**1 - 5 ha**	**5 - 10 ha**	**10 - 15 ha**	**15 ha i więcej**
	2020	**2020**	**2020**	**2020**	**2020**	**2020**
Bochnia (2)	1 269	34	1 058	117	23	37
Łapanów (2)	727	8	568	115	19	17
Nowy Wiśnicz (3)	908	12	822	62	6	6
Trzciana (2)	670	18	553	75	11	13
Żegocina (2)	489	12	452	23	0	0
Biskupice (2)	377	18	325	20	7	7
Gdów (2)	1 121	43	835	150	37	56
Dobczyce (3)	546	27	474	30	9	6
Suma	6 107	172	5 087	592	112	142

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego na analizowanym obszarze w 2020 roku wyniosła, dla obszaru działania LGD, 4,52 ha. W tym samym roku średnia gospodarstwa na terenie całego województwa małopolskiego wyniosła 5,26 ha, a więc była o 0,74 ha większa niż dla obszaru LGD.

Tabela 12 Średnia powierzchnia gruntów w gospodarstwach rolnych w 2020 roku

Nazwa	Gospodarstwa rolne ogółem
	Grunty ogółem
	2020
	[ha]
MAŁOPOLSKIE	5,26
Bochnia (2)	4,26
Łapanów (2)	5,21
Nowy Wiśnicz (3)	3,98
Trzciana (2)	4,95
Żegocina (2)	3,72
Biskupice (2)	3,72
Gdów (2)	5,79
Dobczyce (3)	3,65
Średnia dla LGD	4,41

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

W strukturze pogłowia zwierząt gospodarskich zdecydowanie wyróżnia się hodowla drobiu, zwłaszcza drobiu kurzego. Ponadto warto również zwrócić uwagę na hodowlę bydła i świń, która na obszarze LGD „Dolina Raby" również jest znacząca. W strukturze zasiewów przeważa zdecydowanie zboże, w tym pszenica, żyto, jęczmień, owies i pszenżyto. Statystyki GUS wskazują również, że na obszarze działania Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby", uprawia się także kukurydzę, ziemniaki, rzepak i warzywa gruntowe.

Kolejnym aspektem dotyczącym rolnictwa, jest liczba osób w nim zatrudnionych. Łączna liczba pracujących w rolnictwie, na analizowanym obszarze wynosi 12 372 osoby. Najwięcej zatrudnionych w rolnictwie znajduje się w gminie Gdów, natomiast najmniej w gminie Biskupice. Szczegóły przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13 Liczba osób zatrudnionych w gospodarstwach rolnych w 2020 roku

Gmina	Gospodarstwa rolne ogółem
	2020
	[osoba]
Bochnia (2)	2 399
Łapanów (2)	1 793
Nowy Wiśnicz (3)	2 172
Trzciana (2)	1 538
Żegocina (2)	1 045
Biskupice (2)	814
Gdów (2)	2 611
Dobczyce (3)	1 153
Suma	13 525

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Temat rolnictwa, został poruszony w czasie spotkań konsultacyjnych, które Stowarzyszenie organizowało na terenie każdej gminy wchodzącej w skład LGD. Spotkania konsultacyjne z mieszkańcami nie odbyły się wyłącznie w gminie Dobczyce, ponieważ samorząd ten poprosił o przyłączenie do obszaru LGD dopiero po wyborze LSR w 2024 roku w związku z czym konsultacje te musiały zostać ograniczone do spotkań wyłącznie z

przedstawicielami tego samorządu. Uczestnicy wspomnianych spotkań zwrócili uwagę na potencjał płynący z rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. Wśród wskazanych przykładów, mieszkańcy, wymienili gospodarstwa agroturystyczne i zagrody edukacyjne. Zdaniem mieszkańców pozarolnicze funkcje gospodarstw rolnych stanowią innowacyjny element nie tylko dla lokalnych mieszkańców, ale także dla przyjezdnych turystów. Uczestnicy zwrócili uwagę, że celem większości przyjezdnych turystów jest nie tylko zapoznanie z dziedzictwem regionu, ale przede wszystkim spędzenie czasu wolnego w sprzyjających warunkach niezanieczyszczonego środowiska naturalnego. Przyjezdni turyści, zwłaszcza Ci z większych miast, chcą zapoznać się z charakterystyką polskiej wsi, a więc obcować ze zwierzętami, mieć okazję do wydojenia krowy czy wziąć udział w rękodzielnictwie oraz produkcji lokalnych specjałów. Przedstawione przykłady, zdaniem mieszkańców obszaru LGD, odpowiedzą na potrzeby lokalnych mieszkańców i przyjezdnych turystów co wpłynie na poziom życia lokalnej społeczności. Mieszkańcy wskazywali również na istotny element dywersyfikacji źródeł dochodu dla rolników, którzy zdecydowaliby się na podjęcie lub rozwój pozarolniczych funkcji w swoim gospodarstwie. Jest to o tyle cenne, że małe gospodarstwa niejednokrotnie borykają się z problemami rentowności działalności produkcji żywności, co w konsekwencji prowadzi do zaprzestania gospodarowania. To z kolei, negatywnie wpływa nie tylko na lokalny system żywnościowy, ale także na zmiany krajobrazu wiejskiego, który stanowi cenny zasób przyrodniczy tak dla mieszkańców jak i turystów odwiedzających obszar.

Aspekt produkcji żywności i jej dystrybucji był również podnoszony przez uczestników spotkań konsultacyjnych. Rolnicy oraz przedstawiciele rodzin rolniczych zwrócili uwagę na trudności związane z dużą konkurencyjnością ze strony dużych sieci handlowych na rynku produktów rolnych.

f) Rynek pracy

Na obszarze działania LGD „Dolina Raby" w 2020 roku znajdowało się 1 669 osób bezrobotnych. Liczba osób bezrobotnych w okresie analizowanych pięciu lat (od roku 2015, do roku 2020) zmalała o 808 osób. Stopa bezrobocia[2] na obszarze LGD na koniec 2020 roku wyniosła 2,61% i była niższa od średniej wojewódzkiej aż o 2,7% (5,3%) oraz niższa od średniej krajowej aż o 3,6% (6,2%).

Tabela 14 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w 2015 i 2020 roku

Gmina	**Liczba bezrobotnych**	
	2015	**2020**
	[osoba]	**[osoba]**
Bochnia (2)	498	358
Łapanów (2)	219	138
Nowy Wiśnicz (3)	339	196
Trzciana (2)	117	63
Żegocina (2)	158	69
Biskupice (2)	266	199
Gdów (2)	527	419
Dobczyce (3)	353	227
Suma	2 477	1 669

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł w 2020 roku na obszarze gmin wchodzących w skład LGD „Dolina Raby" średnio 2,6% i jest to wartość niższa od wskaźnika dla województwa o 1,4% (4,0%). Warto zwrócić uwagę, że średnia wskaźnika dla obszaru LGD dotycząca kobiet wyniosła 3,2% i jest niższa aż o 1,4% od wskaźnika dla województwa. Również istotnym jest fakt, że różnica wartości wskaźnika dla kobiet zmniejsza się szybciej niż u mężczyzn, co oznacza większą dynamikę zatrudnieni u kobiet niż u mężczyzn. Nadal jednak to wśród kobiet udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym jest wyższy niż wśród mężczyzn.

[2] GUS: Statystyczne Vademecum Samorządowca

Tabela 15 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Nazwa	ogółem		mężczyźni		kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]
MAŁOPOLSKIE	5,7	4,0	5,0	3,5	6,4	4,6
Bochnia (2)	4,0	2,9	3,5	2,5	5,0	3,4
Łapanów (2)	4,3	2,7	3,8	2,4	5,0	3,0
Nowy Wiśnicz (3)	4,0	2,3	3,0	2,0	5,1	2,6
Trzciana (2)	3,4	1,9	2,5	1,5	4,5	2,3
Żegocina (2)	4,7	2,1	3,3	1,3	6,2	3,1
Biskupice (2)	4,2	2,9	3,5	2,5	5,0	3,4
Gdów (2)	4,6	3,7	3,9	2,8	5,5	4,7
Dobczyce (3)	3,6	2,4	3,9	2,1	3,3	2,8
Średnia dla LGD	4,1	2,6	3,4	2,1	5,0	3,2

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Populacja osób bezrobotnych znajdujących się na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby" jest bardzo zróżnicowana. W 2020 roku na terenie LGD było zarejestrowanych 1 669 osób bezrobotnych, z czego 949 z nich to kobiety, co stanowi 56,86% wszystkich osób bezrobotnych obszaru Stowarzyszenia. Kolejną zmienną jest wiek. W analizowanym roku na obszarze omawianych gmin znajdowało się 318 osób bezrobotnych, którzy nie ukończyli 25 roku życia, co stanowi 19,05% wszystkich osób bezrobotnych. Innym wartym zauważenia czynnikiem jest ilość osób pozostających długotrwale bezrobotnych. Są to 623 osoby, co stanowi 37,33% bezrobotnych znajdujących się na obszarze działania LGD „Dolina Raby".

Sezonowość od lat stanowi podstawową cechę lokalnego rynku pracy i oznacza wzrost bezrobocia w miesiącach rozpoczynających i kończących rok. Miesiące od marca do sierpnia są okresami spadku liczby zarejestrowanych bezrobotnych, co wynika m.in. z rozpoczynania prac sezonowych w budownictwie i rolnictwie czy początku sezonu turystycznego. Z kolei na przełomie roku z powodu napływu do bezrobocia osób, którym wygasają wówczas umowy o pracę, liczba bezrobotnych wrasta. Równocześnie w miesiącach kończących rok liczba bezrobotnych wyłączanych z ewidencji zmniejsza się.

Innym ważnym czynnikiem, na który warto zwrócić uwagę jest globalny kryzys spowodowany pandemią COVID-19, który ma doniosły wpływ na kariery zawodowe młodych osób przed 25 rokiem życia. To właśnie pandemia skłoniła Międzynarodową Organizację Pracy do określenia tej grupy demograficznej, jako „Pokolenie Lockdown". W swoim najnowszym raporcie organizacja argumentuje, że COVID-19 ma "niszczący i nieproporcjonalny" wpływ na perspektywy zawodowe młodych osób. Pokolenie osób poniżej 25 roku życia jest w obecnej sytuacji narażone na potrójny szok na rynku pracy. Po pierwsze, osobom w tym wieku częściej grozi utrata pracy niż reszcie ludności aktywnej zawodowo. Po drugie, istnieje większe prawdopodobieństwo doznania przez nich zakłóceń w edukacji lub przerwania szkoleń zawodowych. Po trzecie, gorsza koniunktura oznacza, że młodzi napotkają na większe bariery przy wejściu na rynek pracy spowodowane mniejszym popytem ze strony pracodawców. Dodatkowo, młodzi pracownicy znacznie częściej niż inne osoby pracują w najbardziej narażonych segmentach gospodarki. Aż 30 proc. aktywnych zawodowo młodych osób w Polsce pracuje w sektorach bezpośrednio dotkniętych przez restrykcje związane z pandemią. Do tych sektorów zalicza się ważne z punktu widzenia rozwojowego analizowanego obszaru takie branże jak np.: hotelowa, usługi gastronomiczne.

Temat rynku pracy został również poruszony przez mieszkańców uczestniczących w konsultacjach społecznych organizowanych przez LGD. Uczestnicy spotkań wskazywali na potrzebę inwestowania środków w rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Głównym kierunkiem, który ich zdaniem jest kluczowy w XXI wieku jest rozwijanie działalności gospodarczej ze szczególnym uwzględnieniem przemian współczesnego świata, takich jak cyfryzacja czy zmiany klimatyczne. Nacisk został położony również na powstawanie nowych podmiotów

gospodarczych oraz przemiany już istniejących, które będąc innowacyjnymi i odpowiadającymi na przemiany współczesnego świata, które nie tylko stworzą nowe miejsca pracy na obszarze działania Stowarzyszenia, ale również będą przedsiębiorstwami przyszłościowymi o stabilnej pozycji na rynku.

Kolejną kwestią, na którą uwagę zwrócili uczestnicy spotkań konsultacyjnych jest wzmocnienie znaczenia lokalnych produktów poprzez między innymi promocję marki lokalnej, dalsze prowadzenie procesu certyfikującego czy podejmowanie działań wspierające sprzedaż. Główną marką, którą wskazali mieszkańcy, do której powinny być kierowane opisane działania to marka KOGUTEK, która jest najbardziej rozpoznawalną marką regionu. Poza wspieraniem marki, uczestnicy zwrócili również uwagę na potrzebę rozwoju współpracy w ramach krótkich łańcuchów żywnościowych. Ma to na celu wzmocnić lokalne gospodarstwa, usprawnić współprace między lokalnymi partnerami i zwiększyć promocje lokalnych dóbr oraz umożliwić sprzedaż lokalnych produktów poza obszar działania LGD.

g) Pomoc społeczna

Zgodnie z danymi ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości żadna z gmin obszaru Lokalnej Grupy Działania nie jest zagrożona trwałą marginalizacją.

Na terenie działania LGD funkcjonuje szereg instytucji świadczących pomoc dziecku i rodzinie w różnych obszarach. Na obszarze działania LGD znajduje się Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. W związku z faktem, że gminy wchodzące w skład Stowarzyszenia należą do trzech różnych powiatów (a każdy z nich posiada PCPR) zaobserwować można oddziaływanie wspomnianej instytucji na aspekt pomocy społecznej w gminach LGD. Działania Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie ukierunkowane są między innymi na opracowanie i realizowanie powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych, prowadzenie specjalistycznego poradnictwa, przyznawanie pomocy pieniężnej, pomoc w integracji czy prowadzenie punktu interwencji kryzysowej. Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie oddziaływujący na gminy obszaru LGD „Dolina Raby" prowadzą rehabilitację dla osób z niepełnosprawnością oraz Punkt Interwencji Kryzysowej, który oferuje potrzebującym pomoc indywidualną, terapeutyczną oraz prawną. Tego typu usługi wymagają – zdaniem mieszkańców uczestniczących w spotkaniach konsultacyjnych – dalszego rozwoju. Dodatkowo realizowane w ramach działania PIK są warsztaty profilaktyczne dla szkół, organizacja grup o charakterze psychoedukacyjnym oraz organizowanie corocznej kampanii na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Poza Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie, w gminach LGD „Dolina Raby" znajdują się Domy Pomocy Społecznej, które skupiają się na udzielaniu pomocy rodzinom oraz osobom indywidualnym, które, z różnych przyczyn znalazły się w ciężkiej sytuacji, bądź też nie potrafią samodzielnie jej przezwyciężyć zważywszy na różne posiadane ograniczone uprawnienia, umiejętności oraz środki finansowe. Do form pomocy udzielanej przez DPS należy między innymi świadczenie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania podopiecznego. Są to przede wszystkim działania obejmujące pomoc w zakresie zaspakajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zalecaną przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości zapewnienie kontaktów z otoczeniem osobie, która wymaga pomocy osób trzecich. Kolejną formą wsparcia świadczoną przez DPS jest pomoc w formie pobytu w domach pomocy społecznej. Osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Ponadto ośrodki pomocy społecznej wspierają rodziny w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych zapewniana jest pomoc w formie wsparcia asystenta rodziny, który ma za zadanie zmienić stosunek osób w rodzinie do własnej sprawczości, zwiększyć ich poczucie wpływu na własne życie oraz podnieść samoocenę.

Na obszarze LGD „Dolina Raby" znajdują się również inne podmioty i grupy wspierające osoby w trudnej sytuacji życiowej. Należy do nich między innymi Środowiskowy Dom Samopomocy w Żegocinie, Warsztaty terapii zajęciowej w gminie Gdów na 30 osób, prowadzenie ponadgminnych Placówek Wsparcia Dziennego w formie świetlicy w gminie Gdów (na 20 osób) i Biskupice (na 30 osób) czy Zespół Interdyscyplinarny, a także punkt konsultacyjny prowadzony w gminie Bochnia i mieszkanie chronione w Gminie Dobczyce. Ponadto

prowadzone są programy takie jak dodatek gazowy, dodatek węglowy, dodatek osłonowy, czyste powietrze 2.0 czy karta dużej rodziny oraz udzielane są różne świadczenia takie jak rodzina 500+ (późn. 800+), świadczenia rodzinne, fundusz alimentacyjny, świadczenie Dobry Start, zasiłek pielęgnacyjny, dodatek osłonowy, karta dużej rodziny.

Zgodnie z danymi z Banku Danych Lokalnych liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w przeciągu analizowanych pięciu lat spadła o 2 499 osób. Największy spadek zanotowała gmina Bochnia (786 osób), a najmniejszy gmina Żegocina (119 osób). Szczegóły spadku liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w podziale na gminy obrazuje poniższa tabela.

Tabela 16 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2015 i 2020 roku

Gmina	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej	
	2015	2020
	[osoba]	[osoba]
Bochnia (2)	1 509	723
Łapanów (2)	639	411
Nowy Wiśnicz (3)	461	240
Trzciana (2)	535	278
Żegocina (2)	388	269
Biskupice (2)	441	223
Gdów (2)	800	458
Dobczyce (3)	957	629
Suma	5 730	3 231

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Na obszarze działania Stowarzyszenia „Dolina Raby" znajdują się różnorodne formy wsparcia w zakresie pomocy społecznej. Zdaniem społeczności lokalnej biorącej udział w konsultacjach społecznych organizowanych przez Stowarzyszenie, należy jednak podejmować nowe i rozwijać już istniejące usługi społeczne i zdrowotne wspierające funkcjonowanie rodzin, w tym usługi opiekuńcze, edukacyjne i kulturalne dla rodzin i osób ze szczególnymi potrzebami, a także dla osób w trudnej sytuacji. Dzięki zwiększeniu wachlarza wsparcia w zakresie pomocy społecznej zmniejszy się liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, a także podniesie poziomu życia mieszkańców.

Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo

Na obszarze działania LGD „Dolina Raby" nie znajduje się żaden szpital medyczny, ale gminy LGD leżą na terenie trzech powiatów, które posiadają Powiatowe Szpitale, w których mieszkańcy LGD mogą szukać pomocy medycznej. Na terenie powiatu wielickiego znajduje się Szpital Dziecięcy, na terenie powiatu bocheńskiego Powiatowy Szpital w Bochni, a na terenie powiatu myślenickiego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Poza trzema oddziaływującymi na gminy LGD szpitalami, na obszarze Stowarzyszenia znajduje się również pięć niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej, trzy samodzielne publiczne gminne zakłady opieki zdrowotnej, pięć gabinetów lekarskich, jedna przychodnia lekarska, cztery gabinety medycyny rodzinnej oraz jeden specjalistyczny gabinet lekarski z zakresu chirurgii i proktologii. Na terenie każdej z gmin LGD znajduje się pomoc lekarska, z której mieszkańcy mogą skorzystać gdy zajdzie taka potrzeba. W kategorii ochrony zdrowia warto również zwrócić uwagę na ilość aptek i punktów aptecznych znajdujących się na obszarze LGD. Znaleźć tam możemy 24 apteki oraz 7 punktów aptecznych, w których mieszkańcy mogą się zaopatrzyć w niezbędne lekarstwa. W celu umożliwienia mieszkańcom zaopatrzenie się w leki późnymi godzinami, w święta i inne dni wolne apteki prowadzą sprzedaż całodobową.

W sferze szeroko rozumianego bezpieczeństwa, lokalni mieszkańcy, którzy uczestniczyli w spotkaniach konsultacyjnych organizowanych przez LGD „Dolina Raby" zwrócili uwagę na pilną potrzebę zwiększenia poziomu bezpieczeństwa na terenie gmin członkowskich. Wskazali, że należy inwestować w małą infrastrukturę z

zakresu bezpieczeństwa, która po pierwsze wzmocni bezpieczeństwo regionu i korzystania z tej infrastruktury, a po drugie zwróci uwagę społeczności lokalnej na czyhające wokół zagrożenia. Ważnym elementem bezpieczeństwa jest również tworzenie infrastruktury zapewniającej dostęp do informacji, na co również uczestnicy konsultacji zwrócili uwagę.

Edukacja

System oświaty na obszarze działania LGD „Dolina Raby" to przede wszystkim przedszkola i szkoły podstawowe, które znajdują się na terenie każdej z gmin członkowskich. Łącznie na obszarze LGD znajdują się63 szkoły podstawowe, 39 przedszkoli, 4 żłobki, Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, 5 szkół muzycznych, szkoła językowa, zespół szkół, w skład, którego wchodzi Liceum Ogólnokształcące posiadające klasę straży granicznej oraz branżowa Szkoła I Stopnia oraz drugi zespół szkół, w którego skład wchodzi Liceum Ogólnokształcące zwykłe oraz takie z profilem siatkarskim, Technikum oraz Szkoła Branżowa I Stopnia. Ponadto na obszarze działania LGD funkcjonuje prywatna Szkoła Średnia – Prywatna Szkoła Policealna dla Dorosłych.

W czasie prowadzonych przez LGD spotkań konsultacyjnych, mieszkańcy wskazali na potrzebę rozbudowania pozaszkolnej oferty edukacyjnej. Pierwszym poruszonym zagadnieniem była organizacja projektów miękkich z zakresu przeciwdziałania zmianom klimatycznym i ochrony środowiska. Mieszkańcy wskazali również, że należy podejmować działania edukacyjne z szerszej puli tematów jakie stanowią wyzwania współczesnego świata, a nie ograniczać się tylko do ochrony środowiska. Uczestnicy wskazali również potrzebę stworzenia nie tylko oferty, ale również dostosowanej do edukacji pozaszkolnej infrastruktury edukacyjnej. Jednym z pomysłów było utworzenie centrum edukacji społecznej, w którym nie tylko można by było prowadzić projekty miękkie z zakresu wiedzy o lokalnych tradycjach i dobrach, ale także można prowadzić wspomniane wcześniej projekty miękkie z zakresu przeciwdziałania wyzwaniom współczesnego świata. Takie miejsce, zdaniem mieszkańcom, mogłoby też spełniać wiele innych funkcji takich jak organizacja wyjazdów dla firm czy umożliwiłoby lokalnym NGO korzystanie z wyposażonej w odpowiednie sprzęty przestrzenie.

Z zakresu edukacji i informacji, mieszkańcy obszaru działania LGD „Dolina Raby" wskazali również potrzebę tworzenia infrastruktury umożliwiającej komunikację z mieszkańcami. Wśród szczegółów dążących do rozwiązania tego problemu wskazano zarówno innowacyjne propozycje rozwiązań jak na przykład tworzenie cyfrowych tablic informacyjnych czy opracowanie aplikacji na telefon, jak również rozwiązania mniej nowoczesne, takie jak zwykłe tablice informacyjne.

h) Turystyka

W czasie konsultacji społecznych przeprowadzonych przez LGD mieszkańcy obszaru zwrócili uwagę na walory krajobrazowe (szerzej opisane w rozdziale 2) rejonu Stowarzyszenia oraz na fakt ich niewielkiego wykorzystywania w celach turystycznych. Zdaniem mieszkańców należy wzmocnić rozwój firm oraz tworzenie nowych podmiotów z branży turystycznej i okołoturystycznej przy wykorzystaniu lokalnych zasobów. Wśród problemów wskazanych przez mieszkańców należy wymienić małą liczbę nie spełniających wymogów XXI wieku punktów gastronomicznych, brak miejsc noclegowych czy infrastruktury z zakresu oferty spędzania czasu wolnego. Turystyka stanowi ważny aspekt rozwoju gospodarczego dla analizowanego obszaru. Atrakcyjność położenia pod względem przyrodniczym jak i kulturowym powoduje, że obszar ten jest licznie odwiedzany przez mieszkańców małopolski i nie tylko. Potwierdzili to uczestnicy spotkań konsultacyjnych, którzy zwrócili uwagę na to, że wzrost liczby odwiedzających obszar turystów mógłby przełożyć się na podniesienie jakości życia mieszkańców poprzez wzrost dochodów. Mieszkańcy upatrywali wzrostu jakości życia na obszarze również ze względu na potencjalne inwestycje w nowe i już istniejące miejsca atrakcyjne dla odwiedzających, które z powodzeniem mogą być wykorzystywane również przez mieszkańców.

i) Oferta spędzania czasu wolnego

Mieszkańcy obszaru działania Stowarzyszenia, którzy brali udział w prowadzonych przez LGD działaniach partycypacyjnych zwrócili uwagę na potrzebę wzmocnienia oferty spędzania czasu wolnego na obszarze gmin członkowskich (aktualna oferta spędzania czasu wolnego szerzej opisana w rozdziale II). Wśród niezbędnych

działań mieszkańcy wymienili organizację wydarzeń i przedsięwzięć, które nie tylko pozwolą mieszkańcom spędzić ciekawie i aktywnie swój czas wolny, ale również będą wykorzystywać lokalny potencjał w postaci zasobów kulturalnych, przyrodniczych i historycznych. Celem tych działań ma być rozwój pasji, zainteresowań oraz kondycji fizycznej i psychicznej lokalnych mieszkańców, a całość inicjatyw ma odpowiedzieć na potrzebę wsparcia integracji międzypokoleniowej i wzmacniania udziału w życiu społecznym grup w niekorzystnej sytuacji. Ważnym elementem, na który zwrócili uwagę mieszkańcy jest potrzeba rozwoju organizacji pozarządowych, które zajmują się lokalnymi zasobami by mogły lepiej i skuteczniej realizować swoje cele statutowe. Poza organizacją wydarzeń i przedsięwzięć mieszkańcy zwrócili uwagę na braki w stosownej infrastrukturze, która umożliwiłaby urozmaicone spędzanie czasu wolnego. Uczestnicy spotkań położyli nacisk nie tylko na rozwiązania innowacyjne, ale również ekologiczne. Ich zdaniem tworzenie, rozwój i modernizacja miejsc spędzania czasu wolnego powinna być nastawiona na infrastrukturę „zieloną" i „błękitną", wpisującą się w ogólny trend realizacji projektów przyczyniających się do przeciwdziałania negatywnym zmianom klimatycznym.

Kolejnym aspektem wskazanym przez mieszkańców jest potrzeba rewitalizacji dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego. Ważnym dla mieszkańców obszaru jest poczucie tożsamości z regionem, który zamieszkują, stąd też istotnym jest dla nich przywrócenie znaczenia i funkcji miejsc o wartości symbolicznej. Jednym z działań wskazanych bezpośrednio przez mieszkańców jest rewitalizacja miejsc i obiektów dziedzictwa znajdujących się na obszarze działania LGD „Dolina Raby".

2. Analiza SWOT

Różnorodność zastosowanych metod partycypacyjnych przeprowadzonych przez Lokalną Grupę Działania „Dolina Raby" pozwoliła na przygotowanie rzetelnej i odzwierciedlającej matrycy logicznej analizy SWOT. Metodą partycypacyjną, która wniosła najwięcej w proces zbierania materiału wywołanego okazały się spotkania konsultacyjne, które odbyły się w każdej gminie obszaru działania Stowarzyszenia (szerszy opis w rozdziale III). Spotkania konsultacyjne z mieszkańcami nie odbyły się wyłącznie w gminie Dobczyce, ponieważ samorząd ten poprosił o przyłączenie do obszaru LGD dopiero po wyborze LSR w 2024 roku w związku z czym konsultacje te musiały zostać ograniczone do spotkań wyłącznie z przedstawicielami tego samorządu. W czasie wspomnianych spotkań uczestnicy mieli pełną swobodę do przedstawiania jaki ich zdaniem, obszar na którym mieszkają ma potencjał, a jakie potrzeby rozwojowe. Kluczowym w procesie prowadzenia spotkań okazali się moderatorzy, którzy nie tylko zachęcali mieszkańców do szczerych wypowiedzi, ale również konkretyzowali poszczególne wskazania, w taki sposób, aby jak najdokładniej zanotować wskazania mieszkańców.

Po zakończeniu spotkań konsultacyjnych, pracę nad zebranym materiałem przejął Zespół Inicjatywny. W pierwszej kolejności członkowie zespołu dokonali selekcji, w czasie której z listy problemów rozwojowych usunęli te, które nie mieszczą się w ramach zakresów tematycznych programów finansujących. Następnie pozostałe dane zostały przeanalizowane i pogrupowane w obszary tematyczne. Ważnym, w tym miejscu, elementem analizy było dokonanie parafrazy wypowiedzi mieszkańców, w taki sposób by stworzyć ogólne bloki tematyczne.

W kolejnej części analizy, Zespół Inicjatywny, dokonał hierarchizacji materiału wywołanego, pod kątem częstotliwości wskazywania danego obszaru przez uczestników spotkań konsultacyjnych. Dzięki takiemu zabiegowi powstała jedna lista, która realnie odzwierciedla najważniejsze potrzeby rozwojowe obszaru działania LGD „Dolina Raby". Kolejnym krokiem, jaki przedsięwziął Zespół Inicjatywny było wdrożenie procesu agregacyjnego, co w połączeniu z realizacją siedmiu cech przekrojowych programu LEADER pozwoliło na inteligentne planowanie działań zmierzających do poprawy życia ludzi z obszaru LGD, z uwzględnieniem ich potrzeb rozwojowych i potencjału. Ostatnim etapem była analiza jednostkowa zgłaszanych kwestii, które poddane analizie pod kątem komplementarności zostały odrzucone. Zebrane i przeanalizowane w ten sposób dane stanowiły podstawę do przygotowania celów oraz przedsięwzięć, sposobów wdrażania LSR, grup docelowych, w tym w niekorzystnej sytuacji, które w dalszym etapie prac zostały skonsultowane ze społecznością lokalną.

Przedstawiona poniżej tabela zawiera zestawienie zebranych i przeanalizowanych na poziomie całego Stowarzyszenia mocnych i słabych stron oraz szanse i zagrożeń. Potrzebami rozwojowymi należy nazwać słabe

strony oraz oddziaływujące na nie zagrożenia, natomiast mocne strony wraz z szansami do ich wykorzystania stanowią potencjał obszaru.

Tabela 17 Tabela SWOT

Mocne strony	**Słabe strony**
• Położenie (bliskość Krakowa, Limanowej i Bochni, dostęp do A4) • Dobrze rozwinięta infrastruktura sportowa dla młodzieży • Strefa przemysłowa • Dobrze działające NGO • Duża liczba małych przedsiębiorców • Ludowość – tradycje • Przedsiębiorczość regionalna • Szeroki wachlarz walorów przyrodniczych • Bogate dziedzictwo kulturowe • Wydarzenia kulturowe o zasięgu ponadregionalnym • Popularna marka lokalna KOGUTEK • Spora liczba małych gospodarstw rolnych z zachowaną produkcją rolną	• Niewystarczający dostęp do usług publicznych • Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna • Niewystarczająca liczba miejsc spotkań i rekreacji we wsiach • Obiekty infrastruktury publicznej wymagają modernizacji i dostosowania do współczesnych standardów • Nieatrakcyjny lokalny rynek pracy (mało średnich i dużych firm, niewielkie zróżnicowanie) • Zanieczyszczenie środowiska, w tym smog • Niewystarczający poziom wsparcia dla osób ze szczególnymi potrzebami • Niski poziom poczucia bezpieczeństwa • Obiekty i miejsca publiczne wymagające rewitalizacji, modernizacji • Słabo rozwinięta współpraca pomiędzy rolnikami • Niewystarczająco rozwinięta oferta spędzania czasu wolnego dla turystów i mieszkańców • Niewystarczająca ilość usług społecznych dostępnych na obszarze działania LGD (konieczne dojazdy do większych miast) • Słaby przepływ informacji między podmiotami trzech sektorów, a mieszkańcami
Szanse	**Zagrożenia**
• Rozwój rynku pracy • Dodatnie saldo migracyjne (sypialnia Krakowa) • Dalsza cyfryzacja usług i praca zdalna • Tradycyjne rolnictwo małoobszarowe • Rozwój pozarolniczych funkcji rolniczych • Zmiana trendów w turystyce Polaków • Społeczeństwo i NGO otwarte na zmiany i chcące się rozwijać • NGO potrafiące pozyskiwać środki zewnętrzne	• Degradacja środowiska • Zmiany klimatyczne • Konflikt między autochtonami i nowymi mieszkańcami (brak integracji) • Susza hydrologiczna • Inflacja i brak pracowników • Polityka energetyczna • Utrata promocji lokalnych dóbr • Zanik drobnego rolnictwa • Rosnące wykluczenie społeczne wśród seniorów i grup w niekorzystnej sytuacji • Zmiany demograficzne

Źródło: Opracowanie własne.

3. Prezentacja wyników analizy SWOT

Czy mocne strony pozwalają na wykorzystywanie zdiagnozowanych szans?

1) Mocną stroną regionu jest jego położenie względem większym miast takich jak Kraków, Limanowa czy Bochnia, w których mieszkańcy obszaru nie tylko mogą znaleźć zatrudnienie czy posłać dzieci do szkół, ale również mają większe szansę na znalezienie dobrze płatnej pracy. Przy takim oddziaływaniu rośnie szansa na dodatnie saldo migracji na obszarze działania Stowarzyszenia.
2) Kolejnym elementem będącym mocną stroną regionu jest dobrze rozwinięta infrastruktura sportowa dla młodzieży.
3) Na obszarze działania LGD znajduje się strefa przemysłowa, która oddziałuje na lokalny rynek pracy wzmacniając go, a co za tym idzie zwiększa się liczba miejsc pracy dla społeczności lokalnej.
4) Mocną stroną regionu jest także występująca na obszarze działania Stowarzyszenia przedsiębiorczość regionalna, której silnym elementem jest popularna marka lokalna KOGUTEK. Przedstawione elementy stwarzają silną szansę do rozwoju lokalnego rynku pracy.
5) Mocną stroną regionu jest również szeroki wachlarz walorów turystycznych, które w połączeniu z bogatym dziedzictwem kulturowym tworzą bardzo dobre warunki do rozwoju turystyki.
6) Na obszarze działania LGD znajdują się prężnie działające organizacje pozarządowe, których potencjał daje szansę na cyfryzację usług oraz na rozwój turystyki.
7) Mocnymi stronami regionu jest także organizowanie wydarzeń kulturowych o zasięgu ponadregionalnym, dzięki którym istnieje szansa na rozwijanie tradycyjnego rolnictwa małoobszarowego, a także rozwijanie pozarolniczych funkcji rolniczych.

Czy słabe strony ograniczają możliwość wykorzystywania zdiagnozowanych szans?

8) Wśród słabych stron regionu mieszkańcy obszaru LGD wskazali zanieczyszczenie środowiska (w tym smog), zmiany klimatyczne czy mało rozwiniętą infrastrukturę turystyczną co w znaczny sposób ogranicza szansę w postaci rozwoju turystyki.
9) Słabą stronę regionu jest także mała liczba miejsc spotkań w plenerze czy brak miejsc spotkań i rekreacji we wsiach co prowadzi do sytuacji słabo rozwiniętej oferty spędzania czasu wolnego. W konsekwencji szansa na utrzymanie dodatniego salda migracji maleje.
10) Kolejną słabą stronę regionu jest słabo rozwinięta współpraca z zakresu krótkich łańcuchów dostaw co w sposób niekorzystny wpływa na szanse rozwojowa obszaru w postaci rozwoju tradycyjnego rolnictwa małoobszarowego. LGD charakteryzuje się dużą liczbą małych, rodzinnych gospodarstw rolnych, które z wykorzystaniem krótkich łańcuchów dostaw mają szansę się rozwinąć.
11) Mała liczba dużych i średnich przedsiębiorstw wpływa negatywnie na szanse rozwoju rynku pracy, ponieważ dominujące małe przedsiębiorstwa nie generują miejsc pracy, nie są w stanie się prężnie rozwijać oraz nie przynoszą do budżetów gmin dużych dochodów z tytułu podatków.

Czy mocne strony pozwalają zniwelować zdiagnozowane zagrożenia?

12) Według wskazań mieszkańców uczestniczących w spotkaniach konsultacyjnych mocną stroną regionu są dobrze działające NGO. Stwarza to warunki do niwelowania zagrożeń w postaci konfliktów między starymi i nowymi mieszkańcami gmin członkowskich oraz osobami ze szczególnymi potrzebami, a także stwarza warunki do niwelowania rosnącego wykluczenia społecznego wśród seniorów i grup w niekorzystnej sytuacji.
13) Zagrożeniem wskazanym przez mieszkańców jest zanik drobnego rolnictwo, które może być niwelowane rozwijającą się przedsiębiorczość regionalną, która wykorzystuje lokalne produkty pozyskiwane od lokalnych rolników.
14) Jednym z bardziej złożonych zagrożeń wskazanych przez uczestników spotkań konsultacyjnych jest niski poziom życia lokalnej społeczności. Do niwelowania wskazanego zagrożenia posłużą różne mocne strony regionu, takie jak walory przyrodnicze i bogate dziedzictwo kulturowe, które przyciągnie turystów z zewnątrz co pozwoli na polepszenie warunków finansowych lokalnych przedsiębiorstw. Również lokalna marka KOGUTEK w połączeniu ze strefą przemysłową znajdującą się na obszarze działania Stowarzyszenia daje możliwości rozwoju obszaru, które pozytywnie wpłyną na poziom życia mieszkańców.

Czy słabe strony potęgują ryzyko ze zdiagnozowanymi zagrożeniami?

15) Wskazaną słabą stroną obszaru jest brak miejsc spotkań i rekreacji we wsiach co potęguje zagrożenie w postaci konfliktów między rodzimymi mieszkańcami, a mieszkańcami przyjezdnymi. Rośnie również możliwość wystąpienia zjawiska wykluczenia społecznego.
16) Słabą stroną obszaru jest słabo rozwinięta współpraca z zakresu krótkich łańcuchów dostaw, co potęguje zagrożenie jakim jest zanik drobnego rolnictwa na obszarze działania Stowarzyszenia. Dodatkowo na zanik rolnictwa wpływa występowanie zmian klimatycznych, które znacząco podwyższają koszty pracy oraz niszczą uprawy.
17) Zmiany klimatu i degradacja środowiska naturalnego to słabe strony regionu, które potęgują zagrożenie wystąpienia suszy hydrologicznej, co z kolei negatywnie wpłynie na uprawę roli.
18) Wśród słabych stron regionu wskazano także niewystarczające wsparcie dla osób ze szczególnymi potrzebami, co skutecznie potęguje ryzyko wykluczenia społecznego tej grupy mieszkańców obszaru działania LGD.

4. Wnioski z analizy SWOT

Obszary tematyczne

Na podstawie powyższej analizy SWOT stwierdzić należy, że działania Stowarzyszenia powinny skupić się na:

a) Poprawie atrakcyjności obszaru LGD do odwiedzania
b) Podniesieniu atrakcyjności obszaru LGD do życia przez lokalnych mieszkańców
c) Integrowaniu lokalnej społeczności, która będzie otwarta na rozwój

Zakresy wsparcia

W ramach wymienionych obszarach tematycznych można wyróżnić następujące szczegółowe zakresy wsparcia PS WPR, w ramach których realizowane będzie wsparcie we wdrażaniu LSR:

1. Rozwój przedsiębiorczości, poprzez podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej
2. Rozwój przedsiębiorczości, poprzez rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
3. Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych poprzez rozwijanie gospodarstw agroturystycznych
4. Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych poprzez tworzenie zagród edukacyjnych
5. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej
6. Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji
7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej
8. Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi

Grupy docelowe, istotne z punktu widzenia wdrażania LSR

a) **Mieszkańcy** obszaru działania LGD „Dolina Raby" są istotną grupą docelową podejmowanych przez Stowarzyszenie działań. Wyznaczone w niniejszej Strategii cele maja przyczynić się do, w największej ogólności, poprawy jakości życia całej społeczności. W czasie spotkań konsultacyjnych, to właśnie mieszkańcy diagnozowali obszar, na którym mieszkają, z czego następnie postawała matryca logiczna analizy SWOT, która z kolei została skonsultowana z mieszkańcami obszaru działania Stowarzyszenia. Analiza SWOT wykazała, że grupa ta wymaga wsparcia ze względu na liczne zdiagnozowane problemy tak infrastrukturalne, jak i społeczne, w tym dostęp do usług, czy przemiany demograficzne na analizowanym obszarze.
b) Ważną grupą, która będzie stanowiła bezpośrednich beneficjentów ubiegających się o finansowanie swoich działań w ramach LGD stanowią **lokalni przedsiębiorcy oraz osoby fizyczne** chcące założyć działalność

gospodarczą. Dedykowane działania związane z podejmowaniem działalności gospodarczej i rozwojem już istniejących przedsiębiorstw są ważne z punktu widzenia rozwoju gospodarczego regionu, w tym w szczególności realizacji celów związanych z branżą turystyczną, okołoturystyczną, wytwórczą, przetwórczą i produkcją produktów lokalnych. Analiza SWOT wykazała, że grupa ta wymaga wsparcia ze względu na trudności tak makrogospodarcze (inflacja, niepewność związana z globalnymi kryzysami), jak i lokalne (odpływ młodych ludzi, starzejącej się społeczeństwo, zamykanie się małych firm). Grupa ta może odegrać ważną rolę w rozwoju gospodarczym, a także może dostarczyć usługi na obszarze dla turystów i mieszkańców, których obecnie brakuje. Ważne jest, aby szczególnie ta grupa docelowa charakteryzowała się innowacyjnością, gdyż w kontekście wyzwań ekonomicznych i dużej konkurencyjności tak na rynku lokalnym jak i ponadlokalnym, obecnie podejmowane lub rozwijane działalności gospodarcze muszą odznaczać się swoim działaniem na tle innych.

c) Poprzez rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych należy zapewnić wsparcie dla **rolników i ich rodzin**, którzy ze względu na niską rentowność swoich gospodarstw szukają zatrudnienia poza rolnictwem. Analiza SWOT wykazała, że grupa ta wymaga wsparcia ze względu na niską rentowność produkcji rolnej. Z drugiej strony, grupa ta może odegrać ważną rolę w rozwoju produktów lokalnych, promocji regionu, rozszerzeniu oferty turystycznej w zakresie agroturystyki, a także zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego dla społeczności lokalnej.
d) **Turyści** to ważna grupa docelowa ze względu na silne ukierunkowanie obszaru na rozwój gospodarczy oparty o ruch turystyczny. Jego zwiększenie poprzez poprawę dostępności do ciekawych miejsc na obszarze oraz rozwój oferty dostępnych usług dla turystów przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności tego obszaru również dla mieszkańców.
e) W związku ze starzeniem się społeczeństwa potrzebne są działania aktywizujące **seniorów** oraz wsparcie organizacji działających na ich rzecz. Z analizy SWOT wynika, że grupa ta wymaga wsparcia tak w poprawie dostępności do miejsc spędzenia czasu wolnego, jak i oferty spędzania czasu wolnego, a także w zakresie szeroko rozumianych kompetencji cywilizacyjnych. Analiza wykazała, że tego typu działania są niezbędne, aby włączać seniorów w życie społeczne. Dodatkowo, przewiduje się w ramach przedsięwzięć działania z zakresu zwiększenia dostępności obiektów i usług publicznych dla tej grupy.
f) **Lokalne organizacje pozarządowe** są ważnymi aktorami zarówno jako potencjalni odbiorcy realizowanych działań, jak i bezpośredni beneficjenci, którzy poprzez realizowane operacje będą budować swój kapitał i doświadczenie, a także oddziaływać na społeczność lokalną. Dedykowane działania w zakresie wzmacniania społeczeństwa obywatelskiego jak i aktywizacji i integracji społecznej oraz krzewienia, podtrzymywania i rozwoju bogatego dziedzictwa kulturowego jest ważnym zadaniem, które może być realizowane poprzez zaangażowanie III sektora. Działania kierowane do lokalnych NGO dotyczą zarówno ich wzmocnienia jak i wykorzystania ich doświadczenia i wiedzy w zakresie małych społeczności lokalnych, gdzie mają rozpoznanie lokalne potrzeby. Analiza SWOT wykazała, że grupa ta wymaga wsparcia ze względu na potrzeby rozwoju kompetencji, ograniczenia infrastrukturalne oraz wsparcie przy organizacji przedsięwzięć. Grupa ta może odegrać ważną rolę w realizacji działań integracyjnych i aktywizacyjnych, w szczególności dla osób młodych i seniorów.
g) Potrzebne jest podnoszenie kompetencji młodzieży oraz poprawa oferty edukacyjnej i rekreacyjnej dla **młodych osób** (do 25 r.ż.). Analiza SWOT wykazała, że tego typu działania są niezbędne w celu zatrzymania negatywnego trendu migracyjnego. Z drugiej strony, to grupa młodych ludzi w będzie również starała się w przyszłości o rozwój gospodarczy wnosząc na obszar ciekawe i innowacyjne pomysły. Dodatkowo, przewiduje się w ramach przedsięwzięć działania z zakresu zwiększenia dostępności obiektów i usług publicznych dla tej grupy.
h) **Osoby z niepełnosprawnościami** to grupa osób dla której dedykowane są działania w ramach programu EFS+. Dodatkowo, przewiduje się w ramach przedsięwzięć działania z zakresu zwiększenia dostępności obiektów i usług publicznych dla tej grupy.
i) **Jednostki samorządu terytorialnego i Samorządowe Instytucje Kultury** posiadają zasoby do realizacji wielu zadań tak z dziedziny kultury i dziedzictwa, jak i rekreacji i spędzania czasu wolnego. Analiza SWOT wykazała wiele potencjałów i potrzeb rozwojowych, szczególnie w zakresie kultury i dziedzictwa,

w których jednostki finansów publicznych, nie mają wystarczających środków na ich realizację. Z drugiej strony, grupa może odegrać ważną rolę w rozwoju atrakcyjności turystycznej regionu poprzez inwestycje w podległe im obiekty.

j) **Kobiety** zostały wyróżnione jako grupa osób w niekorzystnej sytuacji. Jest to grupa, która w szczególny sposób dotknięta jest możliwością wykluczenia społecznego, dlatego specjalnie do tej grupy kierowane będą działania wspierające ich przedsiębiorczość. Ważnym zadaniem do realizacji jest przełamanie stereotypu kobiety, która zajmuje się dziećmi i domem, kiedy mężczyzna idzie do pracy. Ważne jest, aby zachęcić kobiety do większej aktywności również na polu pozazawodowym, dlatego działania na rzecz ich aktywizacji i włączenia w rynek pracy są tak istotne.

Wsparcie lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw

Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" podejmuje działania mające na celu wspieranie lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw. Przy podejmowaniu tego typu działań Stowarzyszenie uwzględnia wdrażanie pozostałych instrumentów terytorialnych w zakresie EFRR i EFS+ oraz EFRR. Udzielane przez LGD wsparcie realizowane jest przez:

a) Prowadzone biuro w którym pracownicy na bieżąco udzielają informacji o możliwości podejmowania inicjatyw
b) Prowadzenie doradztwa przez cały okres wdrażania LSR, a w szczególności w okresach ogłaszania naborów wniosków
c) Prowadzenie szerokich działań partycypacyjnych ukierunkowanych na włączenie mieszkańców obszaru, a także podmiotów działających na obszarze działania LGD w działania LGD
d) Prowadzenie zróżnicowanych działań komunikacyjnych ukierunkowanych na informowanie i zaangażowanie mieszkańców i podmiotów z obszaru działania LGD o możliwości podjęcia inicjatyw lokalnych i ponadlokalnych
e) Prowadzenie dedykowanych działań partycypacyjnych i komunikacyjnych dla osób z grupy w niekorzystnej sytuacji
f) Współpracę z licznymi podmiotami sektora społecznego, gospodarczego i publicznego w zakresie informacyjnym i doradczym dotyczącym podejmowania i realizacji inicjatyw.

Rozdział V – Spójność komplementarność i synergia

Zgodność i komplementarność LSR z innymi dokumentami planistycznymi i strategiami

Diagnoza obszaru, wskazanie obszarów interwencji i głównych potrzeb lokalnej społeczności skutkowały wybraniem podstawowych kierunków działania w formie celów ogólnych i szczegółowych. Cele te są spójne i komplementarne oraz obejmują kluczowe sfery życia lokalnej społeczności, w tym zawodową, społeczną i ogólnie dotyczącą jakości życia na obszarze LGD. Wyznaczone w ramach celów przedsięwzięcia adresowane są do szerokiej grupy mieszkańców, którzy reprezentują różne sektory. Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" będzie odgrywać istotną rolę w ich wdrażaniu poprzez ścisłą współpracę z mieszkańcami. Dodatkowo istotnym aspektem będzie współdziałanie z podmiotami różnych sektorów i instytucjami publicznymi, realizującymi cele i założenia w ramach innych strategii i programów. Ważna jest bowiem to, że zmierzone działania oparte są na rzeczywistych potrzebach mieszkańców gmin obszaru LGD, ale również na ramach dotyczących wsparcia obszarów wiejskich wyznaczonych przez dokumenty planistyczne i strategie opracowane na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Lokalna Strategia Rozwoju „Doliny Raby", ze względu na specyfikę obszaru, najsilniej jest powiązana z Europejskim Funduszem Rolnym na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej na lata 2023-2027 oparta jest na dziesięciu celach. W ramach LSR zaplanowano przedsięwzięcia, które wpisują się w każdy spośród nich.

Tabela 18 Cele WPR 2023-2027 a przedsięwzięcia w LSR

Cele WPR 2023-2027	Przedsięwzięcia w ramach LSR sprzyjające osiąganiu celów WPR

Zapewnienie rolnikom godziwych dochodów	P.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne P. 1.3. Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - zagrody edukacyjne
Zwiększenie konkurencyjności	P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych
Poprawa pozycji rolników w łańcuchu żywnościowym	P.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - zagrody edukacyjne P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych
Przeciwdziałanie zmianie klimatu	P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata
Dbanie o środowisko	P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata
Zachowanie krajobrazów i różnorodności biologicznej	P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.1.8.Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych
Wsparcie wymiany pokoleń	P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji
Dynamiczny rozwój obszarów wiejskich	P.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - zagrody edukacyjne P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej
Ochrona jakości żywności i zdrowia	P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury
Promowanie transferu wiedzy i innowacyjności	P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.1.7. Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata

Źródło: Opracowanie własne.

Cele Wspólnej Polityki Rolnej realizowane są na podstawie Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Kluczowa dla Lokalnej Strategii Rozwoju jest w tym przypadku interwencja – I.13.1. –

LEADER/Rozwój Kierowany przez Społeczność (RLKS). Realizowane w ramach LSR operacje zaspokajają potrzeby zidentyfikowane w PS WPR, w tym dotyczące dywersyfikacji dochodów gospodarstw rolnych, włączenia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, stymulowania rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacji i wykorzystania potencjału endogennego, zaangażowania młodych w życie lokalne, rozwoju wiedzy i umiejętności, poprawy dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, poprawy dostępu do usług komercyjnych, rozwoju form współpracy na obszarach wiejskich oraz rozwoju przedsiębiorczości.

Podejście LEADER daje możliwość osiągnięcia lepszych wyników w porównaniu do tych jakie są osiągane przy wykorzystaniu tradycyjnych podejść. Bardzo ważnym aspektem jest więc to, że interwencja LEADER musi być spójna z przedsięwzięciami jakie zostały zaplanowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Potwierdzeniem tego jest poniższa tabela, w które zestawiono zakresy operacji możliwych do zrealizowania w ramach RLKS i przedsięwzięcia LGD „Dolina Raby".

Tabela 19 Zakresy wsparcia LEADER a przedsięwzięcia w LSR

Zakresy wsparcia LEADER	Cele i przedsięwzięcia LSR
1. Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: a. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej	P.1. Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych
2. Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwoju: a. gospodarstw agroturystycznych, b. zagród edukacyjnych, c. gospodarstw opiekuńczych	P.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zagrody edukacyjne
3. Rozwój współpracy poprzez tworzenie lub rozwój krótkich łańcuchów żywnościowych	*Brak powiązania*
4. Poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach wymienionych punktach 1 – 3	P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży – rozwój pasji, zainteresowań, kondycji fizycznej i psychicznej
5. Przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi	*Brak powiązania*
6. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	P.1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury
7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.	P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.1.7. Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych

	wyzwań współczesnego
8. Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji.	P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.1.7. Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji
9. Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.	P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych P.1.6 Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.1.7. Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury

Źródło: Opracowanie własne.

Bardzo wysoki stopień spójności Lokalnej Strategii Rozwoju z Planem Strategicznym WPR znajduje też potwierdzenie w tym, że zaplanowane przedsięwzięcia pozwalają na osiąganie zawartych w drugim dokumencie następujących wskaźników rezultatu:

- R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.
- R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.
- R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR
- R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.
- R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego

Lokalna Strategia Rozwoju wspierana jest również przez Europejski Fundusz Społeczny (EFS+) i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), w ramach których realizowane będą trzy przedsięwzięcia. Cele polityki EFS+ i EFRR zostały określone przez Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. LSR „Doliny Raby" przewiduje przedsięwzięcia, które jednoznacznie wpisują się w te cele. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 20 Cele polityki w ramach EFRR, EFS+, Fundusz Spójności i EFMRA a wybrane przedsięwzięcia w LSR

Cele polityki w ramach EFRR, EFS+, Fundusz Spójności i EFMRA	Wybrane przedsięwzięcia w LSR
1. Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej	P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności

	gospodarczych
2. Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności	P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych
3. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży – rozwój pasji, zainteresowań, kondycji fizycznej i psychicznej P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata
4. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych.	P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego P.1.7. Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym

Źródło: Opracowanie własne.

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Dolina Raby" wykazuje wysoki poziom zgodności ze strategią „Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027". W tym aspekcie warto zwrócić uwagę na dwa cele szczegółowe FEM:

1. zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności I odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej (4k);

2. wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie (5ii)

Wpisują się one w zdiagnozowane w LSR potrzeby obszaru i tym samym w ramach programu EFRR, celu 5 (ii) finansowane będzie *przedsięwzięcia P.1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych, oraz P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury.* W ramach programu EFS+ celu 4(k) realizowane będzie natomiast przedsięwzięcie *P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży i rozwój pasji, zainteresować, kondycji fizycznej i psychicznej* Zgodność Lokalnej Strategii Rozwoju z FEM znajduje też potwierdzenie w tym, że zaplanowane w jej ramach przedsięwzięcia przyczyniają się do osiągania wskaźników rezultatu zawartych w dokumencie „Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027": Wymienić tu można: PLKLCR06 – Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu programu, RCR 077 - liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem, PLRR082 Roczna liczba turystów korzystających ze wspartych szlaków turystycznych

W aspekcie spójności z dokumentami planistycznymi, należy zwrócić uwagę, że opracowane cele LSR są spójne i komplementarne ze **Strategią Rozwoju Województwa Małopolskiego „Małopolska 2030".** W tym aspekcie warto odnotować, że Lokalna Strategia Rozwoju „Doliny Raby" wpisuje się już w samą wizję strategii wojewódzkiej: *Małopolska regionem równych szans i wszechstronnego rozwoju Małopolan, nowoczesnej gospodarki, odpowiedzialnie podchodzącym do zasobów środowiska naturalnego, silnym aktywnością swych*

mieszkańców, czerpiącym z dziedzictwa przeszłości, zachowującym swoją tożsamość i aktywnie działającym na rzecz integracji europejskiej. Spójność dotyczy wszystkich celów strategii „Małopolska 2030", w tym dotyczących zapewnienia najlepszej jakości życia mieszkańców i ich rodzin, zrównoważonego rozwoju gospodarczego z poszanowaniem zasobów środowiska naturalnego, ochrony i racjonalnego korzystania z zasobów środowiska naturalnego, wspierania realizacji polityk rozwoju oraz wykorzystania posiadanego potencjału. Strategia wojewódzka wskazuje więc podobne kierunki działania, w tym m.in. rozwój oferty sprzyjającej aktywizacji i integracji społecznej, w tym w wymiarze międzypokoleniowym; pomoc osobom starszym i osobom z niepełnosprawnościami poprzez środowiskowe formy aktywizacji i wsparcia oraz rozwój placówek pobytu dziennego i opieki całodobowej; przygotowanie odpowiedniej oferty poprzez wsparcie dla organizacji pozarządowych organizujących wydarzenia; kształtowanie postaw proinnowacyjnych; zwiększenie poziomu przedsiębiorczości w regionie; ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego; rozwój zrównoważonej turystyki regionalnej; edukacja w zakresie ekologii, wsparcie i wdrażanie nowoczesnych technologii i innowacji na obszarach wiejskich, wsparcie produktów regionalnych wysokiej jakości. Szczegóły dotyczące powiązań zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 21 Cele Strategii Rozwoju Województwa "Małopolska 2023" a przedsięwzięcia LSR

Nazwa dokumentu planistycznego	Cele strategii „Małopolska 2030”	Przedsięwzięcia LSR
Strategia Rozwoju Województwa "Małopolska 2030"	Cel szczegółowy: Rozwój społecznie wrażliwy, sprzyjający rodzinie	P.1.6 P.2.1, P.2.2, , P.3.1, P.3.2, P.3.3
	Cel szczegółowy: Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka	P.1.1, P.1.2, P.1.3, P.1.4, P.1.5,P.3.4, P.3.5
	Cel szczegółowy: Wysoka jakość środowiska i dążenie do neutralności klimatycznej	P.3.3
	Cel szczegółowy: System zarządzania strategicznego rozwojem dostosowany do wyzwań dekady 2020–2030	P.1.2, P.1.6
	Cel szczegółowy: Zrównoważony i trwały rozwój oparty na endogenicznych potencjałach	P.1.1 , P.1.2, P.1.3, P.1.4, P.1.5, P.1.6),P.1.8, P.2.1, P.2.2, , P.3.1, P.3.2, P.3.4, P.3.5

Źródło: Opracowanie własne.

Część obszaru działania LGD „Dolina Raby” (gm. Biskupice) jest objęta realizacją Strategii Metropolii Krakowskiej 2023. W Strategii wyróżniono 7 celów głównych, a dla każdego z nich kilka celów szczegółowych. Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Dolina Raby” jest zintegrowana i komplementarna wobec dokumentu Strategii Metropolii, szczególnie w zakresie celu 2. Metropolia Krakowska przyjazna środowisku, zorientowana na neutralność klimatyczną, zapewniająca wysoką jakość życia, celu 4. Metropolia Krakowska innowacyjna i konkurencyjna, kreująca trwałe relacje w sieci wiodących ośrodków gospodarczych Europy, celu 5. Metropolia Krakowska inspirująca, czerpiąca z różnorodności i lokalnych potencjałów, bazująca na sieciach współpracy. Powiązanie C.1 ukierunkowanego na wzrost atrakcyjności obszaru LGD dla odwiedzających oraz Celu C.3 ukierunkowanego na budowanie i rozwój kapitału społecznego, dotyczy zarówno zintegrowania i zwiększenia atrakcyjności oferty czasu wolnego, jak i skutecznej współpracy międzysektorowej w ramach m.in. organizacji KŁŻ, ale również konkurencyjności gospodarczej poprzez powstające i rozwijające się firmy z kluczowych branż wskazanych w LSR. Cel C.2 ukierunkowany na wzrost atrakcyjności obszaru LGD do życia jest zintegrowany wobec przewidzianych w Strategii Metropolitarnej celów związanych z neutralnością klimatyczną i działaniami prośrodowiskowymi oraz rozwojem oferty spędzania czasu wolnego. W przypadku Celu C.3 w zakresie przedsięwzięcia P.3.3 należy wskazać wysoki stopnień komplementarności wobec celu 2 Strategii Metropolii, gdzie nie przewidziano działań edukacyjnych w zakresie merytorycznym tego celu, a będą one realizowane w ramach LSR.

Poniższa tabela przedstawia powiązania celów szczegółowych Strategii Metropolitarnej oraz celów zaplanowanych w ramach wdrażania LSR.

Tabela 22 Powiązanie celów szczegółowych Strategii Metropolii Krakowskiej 2023 oraz przedsięwzięć LSR

Cel szczegółowy Strategii Metropolii Krakowskiej	Przedsięwzięcia LSR
2.1 Sprawny system gospodarowania przestrzenią, uwzględniający dążenie do neutralności klimatycznej	P.1.8 , P.3.3
4.1 Skuteczna współpraca międzysektorowa	P.1.2
4.2 Wysoka konkurencyjność gospodarcza	P.1.4, P.1.5, P.3.4, P.3.5
5.1 Zintegrowana i atrakcyjna oferta czasu wolnego, odpowiadająca na potrzeby odbiorców	P.1.1 , P.1.3, P.1.6 P.1.7 , P. 2.2, P.3.2
5.2 Wysoka jakość i dostępność wielofunkcyjnej infrastruktury czasu wolnego	P.3.1

Źródło: Opracowanie własne.

Lokalna Strategia Rozwoju posiada charakter oddolny, a zidentyfikowane problemy i potencjały rozwojowe zostały nakreślone na poziomie lokalnym przez samych mieszkańców obszaru LGD. W konsekwencji zawarte w niej cele i kierunki rozwojowe są spójne z priorytetami i zadaniami wskazanymi w dokumentach strategicznych gmin wchodzących w skład LGD. Spójność i komplementarność dotyczy takich kierunków działań jak m.in. wsparcie przedsiębiorczości gminnej, poprawa jakości życia mieszkańców oraz ich integracja i aktywizacja, prace nad budową czy rozbudową infrastruktury, tworzenie warunków sprzyjających włączeniu społecznemu osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji i rozwój turystyki. Określenie powiązań i spójności LSR z lokalnymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR przedstawia poniższa tabela.

Tabela 23 Powiązanie przedsięwzięć LSR z dokumentami strategicznymi gmin będących członkiem LGD

Nazwa dokumentu planistycznego	Cele dokumentów planistycznych	Przedsięwzięcia LSR
Strategia Rozwoju Gminy Biskupice do roku 2024	Cel strategiczny 1. Poprawa standardu i jakości życia mieszkańców	P.1.1, P.1.3, P.1.4, P.1.5, P.1.6, P.2.2, P.3.1, P.3.2, P.3.3, P.3.4, P.3.5
	Cel strategiczny 2. Rozwinięta, nowoczesna infrastruktura techniczna Gminy	P.2.1
	Cel strategiczny 4. Zachowane i wyeksponowane dziedzictwo kulturowe	P.1.6 , P.1.7 , P.2.1
	Cel strategiczny 5. Gmina przyjazna środowisku naturalnemu	P.3.3
	Cel strategiczny 6. Zdrowi i aktywni mieszkańcy Gminy	P.3.3
	Cel strategiczny 7. Poprawa stanu sfery gospodarczej Gminy	P.1.1 , P.1.2, P.1.3, P.1.4, P.1.5, P.3.4, P.3.5
Strategia Rozwoju Gminy Bochnia	Cel strategiczny 1.Modernizacja infrastruktury technicznej oraz podniesienie standardów życia mieszkańców przy zachowaniu walorów	P.2.1, P.3.1

	przyrodniczych, krajobrazowych i cywilizacyjnych	
	Cel strategiczny 2. Wsparcie rozwoju sektora rolniczego, handlu i turystyki	P.1.1 , P.1.2, P.1.3, P.1.4, P.1.5, P.3.4, P.3.5
	Cel strategiczny 3. Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej poprzez tworzenie nowych miejsc pracy oraz wsparcie przedsiębiorczości	P.1.4, P.1.5, P.3.4, P.3.5
	Cel strategiczny 4. Wspieranie innowacyjnego myślenia oraz potencjału ludzkiego	P.1.4, P.1.5, P.2.2, P.3.3, P.3.4, P.3.5
	Cel strategiczny 5. Rewitalizacja sfery przestrzennej, gospodarczej i społecznej na terenie gminy	P.2.1, P.3.1, P.1.8
	Cel strategiczny 6. Wykorzystanie kultury regionalnej oraz dziedzictwa kulturowego jako potencjału do rozwoju nowoczesnej gminy z bogatymi tradycjami	P.1.7 , P.2.1,
	Cel strategiczny 7. Kreowanie gminy Bochnia jako gminy turystyczno-rekreacyjnej otwartej na przedsiębiorców i inwestorów.	P.1.4, P.1.5, P.1.8, P.3.4, P.3.5
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Gdów na lata 2021-2030	Cel strategiczny 1. Zrównoważona sfera przestrzenna - wysoka jakość życia	P.2.1, P.2.3, P.3.3
	Cel strategiczny 2. Zrównoważona sfera społeczna - integracja i aktywizacja mieszkańców	P.1.6 P.1.7 , P.2.1, P.2.2, , P.3.1, P.3.2, P.3.3
	Cel strategiczny 3. Zrównoważona strefa gospodarcza - trwały rozwój i atrakcyjne miejsca pracy	P.1.1 , P.1.2, P.1.3, P.1.4, P.1.5, P.3.4, P.3.5
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łapanów na lata 2015-2021	C1. Zintegrowany system pomocy społecznej	P.2.2
	C2. Tworzenie warunków sprzyjających umacnianiu instytucji rodziny	P.1.6 , P.2.2
Strategia Rozwoju Gminy Nowy Wiśnicz do 2030 roku	Cel strategiczny 1. Atrakcyjny wizerunek gminy jako dobre miejsce zamieszkania	P.1.7 , P.2.1, P.2.2, , P.3.1, P.3.3
	Cel strategiczny 2. Wzmocniony kapitał społeczny, integracja i przedsiębiorczość mieszkańców	P.1.1 , P.1.3, P.1.4, P.1.5, P.1.6 , P.3.2, , P.3.4, P.3.5
Strategia Rozwoju Gminy Żegocina na lata 2022–2030	Cel strategiczny: Wzrost dochodów mieszkańców	P.1.2, P.1.4, P.1.5, P.1.6 , P.3.1, P.3.2, , P.3.4, P.3.5
	Cel strategiczny: Atrakcyjne miejsce	P.1.1), P.1.3, P.1.7 , P.1.8,

	zamieszkania i pobytu	P.2.1, P.2.2, P.3.3

Źródło: Opracowanie własne.

Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR

Komplementarność i synergia przedsięwzięć w Lokalnej Strategii Rozwoju stanowią kluczowe elementy wpływające na możliwość budowania potencjału rozwojowego, reagowania na zgłoszone potrzeby czy też rozwiązywanie wskazanych problemów obszaru LGD. Komplementarność w tym aspekcie będziemy rozumieć jako wzajemne uzupełnianie się zaplanowanych działań, a synergię jako współdziałanie różnych czynników, które jest skuteczniejsze niż suma ich oddzielnych działań.

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju „Doliny Raby" opracowano trzy cele i piętnaście przedsięwzięć . Zadbano o to, by pomiędzy nimi istniała komplementarność i synergia. W ramach celu pierwszego **C.1 Obszar LGD atrakcyjny do odwiedzenia** wyróżniono osiem przedsięwzięć, które łączy wykorzystywanie lokalnych zasobów. W ramach działań zaplanowano przedsięwzięcia dotyczące wzmacniania pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w postaci tworzenia lub rozwoju gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych (P.1.1 oraz P.1.3) oraz wzmacniania lokalnej marki i produktów lokalnych (P.1.2) Cel pierwszy zakłada też tworzenie (P.1.4) i rozwój (P.1.5) firm branży turystycznej i okołoturystycznej wykorzystujących lokalne zasoby, w tym walory przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe czy lokalne produkty. Stanowi to odpowiedź na wielokrotnie zgłaszaną w trakcie konsultacji opinie o niepełnym wykorzystywaniu potencjału turystycznego obszaru. W ramach pierwszego celu zaplanowano też operacje służące rozwojowi organizacji pozarządowych zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego (P.1.6 oraz organizacji wydarzeń i przedsięwzięć z wykorzystaniem lokalnego potencjału, w tym zasobów kulturalnych, przyrodniczych i historycznych (P.1.7). W ramach pierwszego celu zaplanowano także przedsięwzięcie P.1.8 *Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych*, która ma przyczynić się do rozwoju oferty turystycznej obszaru. Należy podkreślić, że w przedsięwzięciach zapewniono udział przedstawicieli wszystkich sektorów (społeczny, gospodarczy i publiczny). Działania służyć mają zwiększeniu atrakcyjności i zachęcić do odwiedzin turystów, ale należy zauważyć, że dzięki operacjom korzyści odniesie też społeczność lokalna i można tutaj wskazać rozwój społeczno-gospodarczy, w tym powstanie i rozwój firm, ale także możliwość atrakcyjnego spędzania czasu czy budowę poczucia wspólnoty w społeczności lokalnej.

W ramach celu drugiego **C.2 Obszar LGD atrakcyjny do życia** przewidziano realizację dwóch przedsięwzięć. Będą one związane z tworzeniem, rozwojem i modernizacją infrastruktury instytucji kultury (P.2.1.Rozwój infrastruktury kultury). Zaplanowano też wzbogacenie oferty spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży oraz prowadzenie działań służących wsparciu dzieci i młodzieży z ubogich rodzin (P.2.2). Przedsięwzięcia drugiego celu mają więc wpłynąć na podniesienie jakości życia mieszkańców, a także wzrost ich kapitału społecznego. Dużą uwagę poświęcono również zwiększeniu włączenia społecznego oraz podniesieniu poczucia przywiązania do miejsca zamieszkania.

W ramach celu trzeciego **C.3 Obszar LGD zintegrowanej społeczności lokalnej otwartej na zmianę** zaplanowano realizację pięciu przedsięwzięć. Cel zakłada podniesienie poziomu bezpieczeństwa i uzupełnienie braków w ogólnodostępnej infrastrukturze integrującej społeczność lokalną (P.3.1), wspieranie integracji międzypokoleniowej, wzmacnianie do udziału w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji i niwelowanie tym samym wykluczenia społecznego (P.3.2). Planuje się także przeprowadzenie działań szkoleniowych m.in. w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska czy innych wyzwań współczesnego świata (P.3.3). Trzeci cel zakłada także utworzenie nowych (P.3.4) i rozwój już istniejących działalności gospodarczych (P.3.5) (wyłączone z dofinansowania będą branże z zakresu działalności handlowej). W ramach trzeciego celu realizowane będą konkursy i operacje własne. Przedsięwzięcia są połączone z operacjami z poprzednich celów i nie tylko mogą wpłynąć na wzrost jakości życia mieszkańców, ale też posłużą włączeniu społecznemu, aktywizowaniu mieszkańców w sprawy lokalne, rozwojowi przedsiębiorczości, edukacji dotyczącej współczesnych wyzwań, a także sieciowaniu i wymianie doświadczeń między podmiotami lokalnymi. Premiowane w tym aspekcie będą także działania innowacyjne.

Lokalna Strategia Rozwoju „Doliny Raby" zakłada więc zintegrowanie celów i przedsięwzięć. Współdziałają one ze sobą na rzecz wykorzystania potencjału rozwojowego obszaru oraz rozwiązania negatywnych

zjawisk zidentyfikowanych na tym obszarze i pomogą wzmocnić posiadane potencjały. Dzięki operacjom konkursowymi operacjom własnym poprawi się atrakcyjność obszaru, podniesie jakość usług w obszarze turystyki i spędzania wolnego czasu, ale efektem będzie również włączenie społeczne oraz powstanie nowych miejsc pracy. Bardzo istotną kwestią jest także wzmocnienie kapitału społecznego, co stanowi jedną z priorytetowych kwestii w działaniach LGD. Zaplanowane przedsięwzięcia będą realizowane we wszystkich gminach obszaru objętego LSR i można w ten sposób mówić o zintegrowaniu samego obszaru. Z operacji czy zorganizowanych wydarzeń korzystać będzie mogła społeczność lokalna, ale także turyści. Warto też dodać, że dzięki projektom promowany będzie cały obszar LGD. Zaplanowane działania będą dążyć do zwiększenia atrakcyjności życia, odporności na wyzwania cywilizacyjne, ale też mają sprawić, że obszar LGD stanie się konkurencyjny i przyciągnie dużą ilość turystów.

W aspekcie wdrażania LSR można mówić o zintegrowaniu funkcji. Strategia przygotowana przez Lokalną Grupę Działania „Dolina Raby" dąży do wielopłaszczyznowego rozwoju. Można w ten sposób mówić o łączeniu funkcji kulturowych, społecznych, gospodarczych i środowiskowych. Efektem jest między innymi to, iż realizacja przedsięwzięć w ramach jednego wymiaru, pomaga w osiąganiu celów w innych wymiarach. Należy przykładowo podkreślić, że korzyści z przedsięwzięć celu **C.1. Obszar LGD atrakcyjny do odwiedzenia** odniosą nie tylko turyści, ale i mieszkańcy, którzy będą mogli korzystać z nowych miejsc do rekreacji, wzbogaconej oferty kulturalnej, ale jednocześnie utworzone zostaną nowe miejsca pracy czy też pojawią się nowe możliwości do aktywizacji i integracji społeczności lokalnej. Przedsięwzięcia z celu **C2. Obszar LGD atrakcyjny do życia** nastawione są między innymi na działania mające na celu rozwój infrastruktury kultury. Pozwala to na stworzenie infrastruktury, która rozszerzy możliwość różnorodnego wykorzystywania wolnego czasu, ale też pozwoli na włączenie społeczne, integrację i aktywizację czy możliwość poznawania lokalnego dziedzictwa i tym samym budowanie poczucia tożsamości i wspólnotowości. Przedsięwzięcia z celu **C3. Obszar LGD zintegrowanej społeczności lokalnej otwartej na zmianę** posłuży aktywizacji, edukacji i włączeniu społecznemu, ale jednocześnie przyniesie korzyści związane z rozwojem przedsiębiorczości czy uzupełnieniem braków infrastrukturalnych.

Należy podkreślić też znaczenie zintegrowania sektorów, co łączy się z tym, że proponowane przedsięwzięcia zakładają udział w ich realizacji przedstawicieli sektora społecznego i gospodarczego w ścisłej współpracy z sektorem publicznym. W tym aspekcie należy podkreślić, iż kluczowe są powiązania społeczne i gospodarcze, a tego rodzaju zintegrowanie daje możliwość wymiany doświadczeń i praktyk dotyczących realizowanych działań i wdrażanych operacji. Lokalna Strategia Rozwoju zakłada też zintegrowanie aktorów. Do grup docelowych należą przedsiębiorcy, rolnicy i ich rodziny, przedstawiciele organizacji pozarządowych, jednostki samorządu terytorialnego i jednostki im podległe, osoby do 25 roku życia, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji (kobiety), lokalne grupy działania, mieszkańcy i turyści. Zróżnicowanie aktorów skutkuje m.in. szerokim zakresem działań, które wzajemnie się uzupełniają. Warto też podkreślić zintegrowanie różnych sposobów realizacji LSR. W dokumencie założono przeprowadzenie konkursów, i operacji własnych. Wykorzystanie tych metod pozwala na lepsze dostosowanie przedsięwzięć do potrzeb obszaru LGD, ale także wpływa na możliwość zaangażowania większej grupy aktorów.

Wymienić trzeba również zintegrowanie finansowe. Zaplanowane cele i przedsięwzięcia będą realizowane z różnych Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych i można w ten sposób mówić o wielofunduszowej strategii. Większość przedsięwzięć będzie realizowanych z wykorzystaniem środków z EFRROW, z programu regionalnego EFRR realizowane będą dwa przedsięwzięcia. z EFS+ jedno. Zaplanowane interwencje zostały połączone w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, co znajduje przełożenie na możliwość uzyskania pozytywnych efektów dzięki ich synergii. Można stwierdzić, że interwencje w ramach EFS+ i EFRR stanowią uzupełnienie interwencji EFFROW i tym samym zapewniają zintegrowane komplementarne wsparcie.

Doboru celów i przedsięwzięć dokonano w taki sposób, aby tworzyły spójny, komplementarny system, a ich efekty w jednych dziedzinach wzmacniały efekty w innych. W celu osiągnięcia efektu synergii, niezbędne było jednak nie tylko zintegrowanie działań, partnerów i grup, ale również zrównoważone i kompleksowe wykorzystanie zasobów, w szczególności tych unikatowych, wyróżniających obszar LGD. Należy zauważyć, że popularyzowanie dóbr regionu takich jak atrakcyjne walory krajobrazowe, folklor, bogate dziedzictwo kulturowe, rozwinięta i popularna marka lokalna KOGUTEK czy pozytywnie nastawione społeczeństwo to potencjał, który właściwie wykorzystany przyczyni się do efektywnej realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Wartość dodana podejścia LEADER

Wyjątkowość interwencji LEADER pozwala też na wykorzystanie wspólnych zasobów partnerskich gmin, realizację wspólnej wizji rozwoju, wspieranie niewielkich lokalnych inicjatyw, które mają trudności z pozyskiwaniem środków z innych źródeł. Bardzo istotnym aspektem jest również budowa kapitału społecznego, w tym zwiększenie aktywności i zintegrowanie społeczności. Osiągnięcie tego celu jest możliwe dzięki mocnym stronom podejścia LEADER. Umożliwia ono:

1. **Adekwatny dobór zakresów wsparcia.** Lokalna Strategia Rozwoju „Doliny Raby" zakłada przeprowadzenie operacji, które odpowiadają na zdiagnozowane problemy i potrzeby zgłoszone przez społeczność lokalną i przeanalizowane w trakcie prac nad dokumentem strategicznym. Wpisują się one też w zakres wsparcia jaki zakłada interwencja LEADER. Działania doprowadzić mają do kompleksowej zmiany społecznej i gospodarczej. Zaplanowane przedsięwzięcia mają więc sprawić, iż obszar LGD będzie konkurencyjny, atrakcyjny dla społeczności lokalnej i chętnie odwiedzany przez turystów. Pozwoli także na wzrost gospodarczy, promowanie włączenia społecznego i innowacyjność. Dzięki tak adekwatnemu i jednocześnie szerokiemu zakresowi wsparcia można mówić o wartości dodanej w postaci współdziałania lokalnych aktorów, wymianie doświadczeń czy współpracy na rzecz rozwiązywania problemów.

2. **Wybór różnych źródeł finansowania działań.** Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" będzie realizowała formułę wielofunduszowej strategii. Zdecydowana większość przedsięwzięć będzie realizowanych z wykorzystaniem środków z EFRROW. W ramach programu EFRR finansowane będzie przedsięwzięcia P.1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych, oraz P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury. W ramach programu EFS+ realizowane będzie natomiast przedsięwzięcie *P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży i rozwój pasji, zainteresować, kondycji fizycznej i psychicznej*. Dzięki temu można mówić o precyzyjnym powiązaniu interwencji ze wskazanymi potrzebami, wpisanie działań w cele polityki rozwoju obszarów wiejskich i tym samym wykorzystanie szans rozwojowych.

3. **Sposób wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju**. System wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju został przemyślany w taki sposób, by zaangażować jak największą liczbę społeczności lokalnej i umożliwić włączenie ich w realizację przedsięwzięć. Kolejność opracowano tak, by w działaniach realizowanych w ramach jednego przedsięwzięcia mogły zostać wykorzystane wcześniej zrealizowane operacje. Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" opracowała więc systematyczne ogłaszanie konkursów i przygotowywanie projektów grantowych. Priorytetowo zostaną potraktowane działania, które mają posłużyć sieciowaniu lokalnych aktorów, wyznaczaniu standardów interwencji, ale też przedsięwzięcia mające na celu włączenie społeczne osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

4. **Dobór metod wsparcia.** Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" wykorzystuje metody wsparcia ściśle dostosowane do oczekiwanych rezultatów wdrażania LSR. Zaplanowano dużą ilość konkursów, a ich grupami docelowymi są m.in. rolnicy i ich rodziny, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, osoby młode do 25 roku życia, kobiety czy osoby z niepełnosprawnościami. Wartością dodaną realizowanych projektów będzie aktywizacja i integracja mieszkańców, ale też komplementarny rozwój organizacji pozarządowych, które będą zachęcane do nawiązywania współpracy w celu efektywniejszego realizowania zadań. Projekty będą więc sprzyjać rozwijaniu partnerstwa na obszarze LSR, zwiększą komplementarność przedsięwzięć w ramach poszczególnych celów czy też pozwolą na lepsze dostosowanie działań do potrzeb lokalnej społeczności, którzy sami będą decydować o szczegółach inicjatyw podejmowanych w ramach grantu. Istotną rolę odegrają także operacje własne, które oprócz wykonania wskazanych działań, posłużą też wzmocnieniu pozycji LGD jako koordynatora prowadzonych w ramach LSR przedsięwzięć, w tym ukierunkują beneficjentów na realizowanie operacji zgodnie z potencjałem obszaru.

5. **Wzmocnienie efektów realizowania Lokalnej Strategii Rozwoju.** Podstawowym warunkiem skutecznego zaangażowania społeczności lokalnej w realizację LSR jest skuteczna i co ważniejsze – obustronna komunikacja. Wzmocnienie planowanych efektów realizowania LSR ma związek z planem komunikacji i planem partycypacji. Celem prowadzonych działań w obrębie planów jest nie tylko informowanie potencjalnych wnioskodawców o operacjach, zasadach i kryteriach udzielenia wsparcia z budżetu, ale też konsultowanie z mieszkańcami zapisów LSR, w tym w zakresie monitorowania i ewaluacji. Wdrażanie LSR ma posłużyć budowaniu relacji z przedstawicielami społeczności lokalnej, ale też tworzeniu trwałego wizerunku LGD oaz udostępnienie możliwości zgłaszania pomysłów czy uwag i

ich wnikliwe analizowanie. Dzięki zastosowaniu wielu metod komunikacyjnych oczekuje się zaangażowania jak największej liczby członków społeczności lokalnej.

Należy podkreślić, że przedsięwzięcia Lokalnej Strategii Rozwoju budują potencjał rozwojowy w dłuższej perspektywie czasowej. Kluczową kwestią jest w tym aspekcie wartość dodana w postaci budowy kapitału społecznego. Dzięki wypracowaniu wysokiego poziomu tego kapitału możliwe stanie się pobudzenie przedsiębiorczości, zmotywowanie do podmiotowego podejścia do spraw lokalnych oraz wzrost zainteresowania lokalną kulturą. Duże zasoby wysokiej jakości kapitału społecznego przekładają się także na wartościowe relacje międzyludzkie oraz zdolność jednostek i grup społecznych do współpracy. Nie ulega wątpliwości, że są to niezbędne warunki rozwoju nowoczesnych społeczeństw.

Rozdział VI – Cele i wskaźniki

Wyznaczenie celów i wskaźników, niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju Kierowanej przez Społeczność, zostało poprzedzone zebraniem obszernego materiału empirycznego pozyskanego w czasie licznych i różnorodnych działań partycypacyjnych, które LGD podjęło w ostatnich miesiącach (szerszy opis metod partycypacyjnych znajduje się w rozdziale III). Zebrany materiał został poddany analizie przez Zespół Inicjatywny, co umożliwiło określenie zakresów tematycznych i działań jakie są niezbędne do przeprowadzenia na obszarze działania Stowarzyszenia. Na podstawie pozyskanego materiału empirycznego oraz pozyskanych danych zastanych, Zespół Inicjatywny, opracował, a następnie skonsultował z lokalną społecznością matrycę logiczną, która opisuje cele, przedsięwzięcia, sposoby realizacji, a także grupy docelowe poszczególnych działań.

1. Powiązanie celów i przedsięwzięć z analizą potrzeb i potencjałów

Na potrzeby niniejszej Strategii, Zespół Inicjatywny, opracował trzy cele oraz piętnaście przedsięwzięć, których realizacja składa się na ich osiągnięcie. W ramach celu pierwszego **C.1 Obszar LGD atrakcyjny do odwiedzenia** wyróżniono dziewięć przedsięwzięć P.1.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – gospodarstwa agroturystyczne, P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych; P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zagrody edukacyjne; P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej; P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej; P.1.6 Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego; P.1.7 Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym oraz P.1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych. Cel ten w szczególności nastawiony jest na podniesienie atrakcyjności regionu, na którym działa LGD „Dolina Raby". Ważnym elementem zawartym w niniejszym celu jest uatrakcyjnienie regionu do odwiedzania przez zewnętrznych turystów. Należy zwrócić również uwagę, że elementem kluczowym do osiągnięcia tego celu jest wykorzystanie lokalnych zasobów. Uznano, że liczne walory obszaru stanowią ważny potencjał do wszechstronnego rozwoju. W związku z tym zaplanowane działania są wobec siebie komplementarne, a udział w nich mają sektor zarówno społeczny, gospodarczy jak i publiczny. W działania włączeni zostali również rolnicy i ich rodziny, których praca stanowi ważny aspekt jakości życia mieszkańców, tak ze względu na bezpieczeństwo żywieniowe obszaru, jak i atrakcyjność spędzania czasu wolnego. Efektem realizacji działań ma być kompleksowy rozwój społeczno-gospodarczy, w którym szczególną rolę odgrywają produkty i zasoby lokalne.

W ramach celu drugiego **C.2 Obszar LGD atrakcyjny do życia** przewidziano realizację dwóch przedsięwzięć, P.2.1Rozwój infrastruktury kultury oraz P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży – rozwój pasji, zainteresowań, kondycji fizycznej i psychicznej. Cel ten nastawiony jest na podnoszenie jakości życia mieszkańców poprzez działania ukierunkowane na wzrost kapitału społecznego i ludzkiego. Szereg przedsięwzięć skierowanych zostało do szczególnych grup co odpowiada na zdiagnozowane potrzeby i problemy. W związku z tym opracowane przedsięwzięcia precyzyjnie realizują oczekiwania mieszkańców. Efektem realizacji celu będzie zwiększenie włączenia społecznego, podniesienie poczucia tożsamości i przywiązania do miejsca zamieszkania, a także większy dostęp do usług świadczonych na rzecz społeczności lokalnej zwiększenie zainteresowania obiektami i miejscami o wartości symbolicznej.

W ramach celu trzeciego **C.3 Obszar LGD zintegrowanej społeczności lokalnej otwartej na zmianę** zaplanowano realizację pięciu przedsięwzięć: P.3.1Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury ; P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji;; P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata; P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych; P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych . Cel ten w szczególności nastawiony jest na umożliwienie lokalnej społeczności włączenie się w życie lokalne i aktywne spędzanie czasu wolnego. Ważnym elementem zawartym w niniejszym celu jest prowadzenie działań uświadamiających lokalną społeczność o zachodzących zmianach cywilizacyjnych.

Każdy cel, a co za tym idzie przedsięwzięcia z nim powiązane znajdują swoje uzasadnienie w przeprowadzonej analizie SWOT. Związek pomiędzy przeprowadzoną analizą, a zaplanowanymi przedsięwzięciami obrazuj poniższa tabela.

Tabela 24 Powiązanie przedsięwzięć z analizą SWOT

Przedsięwzięcie	Uzasadnienie SWOT
P.1.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – gospodarstwa agroturystyczne	7, 8, 10, 13, 16
P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych	1, 4, 5, 7, 10, 13, 14, 16
P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zagrody edukacyjne	4, 7, 10, 13, 16, 17
P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej	2, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 14
P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej	2, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 14
P.1.6 Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego	4, 5, 6, 7, 9, 12, 15
P.1.7 Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym	1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 15
P.1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych	5, 8, 9
P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury	, 9, 12, 15
P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży – rozwój pasji, zainteresowań, kondycji fizycznej i psychicznej	2, 9, 15
P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury	2, 6, 9, 15
P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji	7, 9, 12, 15
P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata	6, 8, 9, 12, 15, 17
P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych	3, 10, 11, 13, 14, 16
P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych	3, 10, 11, 13, 14, 16

Źródło: Opracowanie własne.

2. Finansowanie realizacji celów

Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" realizować będzie wielofunduszową strategię, co w praktyce oznacza, że zaplanowane cele i przedsięwzięcia będą realizowane z różnych Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych. W ramach programu EFRR, celu 5 (ii) finansowane będą przedsięwzięcia P.1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych oraz P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury. W ramach programu EFS+ celu 4(k) realizowane będzie przedsięwzięcie P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży, rozwój pasji, zainteresować, kondycji fizycznej i psychicznej. Pozostałe przedsięwzięcia finansowane będą z wykorzystaniem środków EFRROW.

3. Szczegółowy opis celów i przedsięwzięć

C.1 Obszar LGD atrakcyjny do odwiedzania

Realizacja celu nastawiona jest przede wszystkim na podniesienie atrakcyjności regionu dla turystów. Cel jest sformułowany w taki sposób, by prowadząc działania podnoszące atrakcyjności obszaru działania LGD dla turystów jednocześnie tworzyć obszar atrakcyjny dla społeczności lokalnej. W ramach realizacji celu podejmowane będą działania zarówno w zakresie wzmacniania pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, wzmacniania lokalnej marki, rozwoju organizacji pozarządowych, tworzenia i rozwoju infrastruktury turystycznej, czy organizacji wydarzeń i przedsięwzięć z wykorzystaniem lokalnego produktu. Szereg działań wykorzystujących lokalne dobra stwarzają warunki do popularyzowania dóbr regionu takich jak atrakcyjne walory krajobrazowe, bogate dziedzictwo kulturowe czy rozwinięta i popularna marka lokalna KOGUTEK. Oddziaływanie na wszystkie walory obszaru zwiększają dostępność lokalnych dóbr zarówno dla przyjezdnych turystów jak i lokalnych mieszkańców.

P.1.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – gospodarstwa agroturystyczne

W ramach zdiagnozowanej potrzeby wsparcia dla małych gospodarstw rolnych na obszarze działania LGD „Dolina Raby" planuje się wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w postaci rozwoju gospodarstw agroturystycznych. Przedstawione funkcje nie tylko odpowiadają na potrzebę wsparcia rolnictwa, ale również odpowiadają na dużą potrzebę rozwoju turystyki na obszarze działania Stowarzyszenia oraz odpowiadają na rosnące zainteresowanie ekologią i lokalnymi produktami, które obszar LGD ma szeroko rozwinięte i nieustannie popularyzowane.

Wskaźnik produktu: P.1.1.1 Liczba utworzonych lub wspartych gospodarstw agroturystycznych.

Wskaźnik rezultatu: W.1.1.1 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

Przedsięwzięcie finansowane w ramach: PS WPR.

Zakres wsparcia: Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych poprzez rozwijanie gospodarstw agroturystycznych.

Minimalna wysokość wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operację – 150 000,00 zł. Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: rolnik albo małżonek rolnika albo domownik.

Sposób realizacji: konkurs

P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych

Na obszarze działania występuje marka lokalna KOGUTEK, która została stworzona aby pokazać, że na terenie LGD „Dolina Raby" istnieją produkty, usługi oraz miejsca, które wpływają na rozwój i aktywizację usług turystycznych i kulinarnych. Lokalna społeczność widzi korzyści płynące z obecności i popularyzacji marki lokalnej, a także lokalnych produktów, dlatego należy dbać o wzmacnianie marki lokalnej KOGUTEK oraz lokalnych produktów. Poza korzyściami finansowymi i wizerunkowymi produkty lokalne promują obszar Stowarzyszenia oraz budują poczucie wspólnoty wśród lokalnej społeczności. Działaniami podejmowanymi w

ramach przedsięwzięcia będą między innymi promocja marki lokalnej, mapowanie, dalsza certyfikacja i sieciowanie w ramach wspólnej marki, działania integracyjne i edukacyjne beneficjentów oraz wspierające sprzedaż.

Wskaźnik produktu: P.1.2.1 Liczba operacji wzmacniających markę i produkt lokalny.

Wskaźnik rezultatu: W.1.2.1 Łączenie obszarów wiejskich w Europie – liczba osób

Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR.

. Zakres wsparcia: Kształtowanie świadomości obywatelskiej

Minimalna wysokość wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operację – 200 000,00 zł.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: organizacje pozarządowe z wyłączeniem związków wyznaniowych

Sposób realizacji: konkurs (możliwość realizacji operacji poprzez operację własną)

P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zagrody edukacyjne

W ramach zdiagnozowanej potrzeby wsparcia dla małych gospodarstw rolnych na obszarze działania LGD „Dolina Raby" planuje się wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w postaci tworzenia zagród edukacyjnych, Przedstawione funkcje nie tylko odpowiadają na potrzebę wsparcia rolnictwa, ale również odpowiadają na dużą potrzebę rozwoju turystyki na obszarze działania Stowarzyszenia oraz odpowiadają na rosnące zainteresowanie ekologią i lokalnymi produktami, które obszar LGD ma szeroko rozwinięte i nieustannie popularyzowane.

Wskaźnik produktu: P.1.3.1 Liczba utworzonych lub wspartych zagród edukacyjnych

Wskaźnik rezultatu: W.1.3.1 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

Przedsięwzięcie finansowane w ramach: PS WPR.

Zakres wsparcia: Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych poprzez tworzenie zagród edukacyjnych.

Minimalna wysokość wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operację – 150 000,00 zł.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: rolnik albo małżonek rolnika albo domownik.

Sposób realizacji: konkurs

P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej

Gminy członkowskie Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby" charakteryzują się bogatymi walorami przyrodniczymi, bogatym dziedzictwem kulturowym, a także szeregiem lokalnych produktów, których unikalny smak i naturalność występują tylko na obszarze ich działania. W połączeniu z dogodną lokalizacją Stowarzyszenia, które leży pomiędzy kilka większymi miastami, takimi jak Kraków, Limanowa i Bochnia, stwarza to bardzo dobre warunki do przyciągnięcia turystów. Problemem regionu, na który zwrócili uczestnicy spotkań konsultacyjnych jest brak stosowanej oferty i infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej by zatrzymać potencjalnych turystów na dłużej niż jeden dzień. W związku z powyższym przygotowano zaprezentowane przedsięwzięcie. Przez branżę turystyczną i okołoturystyczną należy rozumieć następujące obszary działalności (wg Klasyfikacji PKD):

Sekcja H podklasa : 49.39 Z Transport drogowy pasażerski inny niż rozkładowy; 49.39 Z Pozostały transport lądowy pasażerski, gdzie indziej niesklasyfikowany oraz podklasa 51.10 Z Transport lotniczy pasażerski; **Sekcja I** – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; **Sekcja O** podklasa 77.21.Z – Wypożyczanie i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego oraz dział 79 – Działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane, Sekcja Q – grupa 85.5 Pozostałe formy edukacji, **Sekcja S**- dział 91 Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą oraz dział 93 Działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna. Aby operacja wpisywała się w/w branże kod podstawowy wg schematu klasyfikacji PKD planowanej operacji musi wpisywać się w w/w sekcje/działy/grupy/ klasy PKD/kody PKD dotyczące działalności turystycznej i okołoturystycznej.

Wskaźnik produktu: P.1.4.1 Liczba utworzonych nowych przedsiębiorstw.

Wskaźnik rezultatu: W.1.4.1 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: Liczba utworzonych miejsc pracy

Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR. Zakres: Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej.

Minimalna wysokość wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operację – 140 000,00 zł.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: osoby fizyczne zameldowane na pobyt stały lub czasowy min. 12 miesięcy na obszarze działania LGD.

Sposób realizacji: konkurs

P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej

W nawiązaniu to przedsięwzięcia P.1.4, poza tworzeniem nowych firm z branży turystycznej i okołoturystycznej, należy również rozwijać te już istniejące i umożliwić im dostosowanie do aktualnych potrzeb turystów i trendów. Na obszarze działania LGD istnieją już przedsiębiorstwa, które świadczą usługi, z których korzystają turyści. W związku ze zmianami trendów turystycznych (skierowanie większej uwagi na turystykę krajową, regionalną, połączoną z poznawaniem dziedzictwa kulturowego) oraz nawyków Polaków (zwracanie uwagi na jakość dostępnych produktów i usług, zdrowy styl życia, rozwijanie niszowych pasji), branża turystyczna i okołoturystyczna musi stale poprawiać swoją ofertę. Zastój lub niedostosowanie do zmieniających się potrzeb i oczekiwań odwiedzających jest równoznaczny z utratą pozycji na rynku i stratą klientów. Beneficjentami omawianego przedsięwzięcia będą lokalni przedsiębiorcy. W przedsięwzięciu stosuje się odpowiednio definicję branży turystycznej i okołoturystycznej określoną w przedsięwzięciu P.1.4.

Aby operacja wpisywała się w/w branże kod podstawowy wg schematu klasyfikacji PKD planowanej operacji musi wpisywać się w w/w sekcje/działy/grupy/ klasy PKD/kody PKD dotyczące działalności turystycznej i okołoturystycznej opisany w P.1.4.

Wskaźnik produktu: P.1.5.1 Liczba rozwiniętych przedsiębiorstw

Wskaźnik rezultatu: W.1.5.1 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR. Zakres wsparcia: Rozwój przedsiębiorczości, poprzez rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej. Minimalna wysokość wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operację – 200 000,00 zł.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: mikroprzedsiębiorstwo i małe przedsiębiorstwo – przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 1 załącznik 1 do rozporządzenia GBER spełniające kryteria ustanowione w tym załączniku odpowiednio dla mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw.

Sposób realizacji: konkurs

P.1.6 Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego.

Mieszkańcy obszaru działania LGD, którzy uczestniczyli w spotkaniach konsultacyjnych wskazali na silną potrzebę rozwoju organizacji pozarządowych, które zajmują się lokalnymi zasobami lub świadczą usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego. Dzięki udzielonemu im wsparciu, będą one w stanie skuteczniej dbać i wzmacniać wpływ lokalnych zasobów zarówno na społeczność lokalną, jak i przyjezdnych turystów. Takie działanie, zdaniem mieszkańców, niesie za sobą wiele korzyści, nie tylko podniesie to atrakcyjność regionu, ale również wzmocni poczucie przynależności do lokalnej społeczności. Wzmocni to poczucie wspólnotowości i wpłynie pozytywnie na możliwość niwelowania zjawiska wykluczenia społecznego wśród lokalnych mieszkańców.

Wskaźnik produktu: P.1.6.1 Liczba operacji mających na celu rozwój NGO.

Wskaźnik rezultatu: Łączenie obszarów wiejskich w Europie – liczba osób

Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR. Zakres wsparcia: Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

Minimalna wysokość wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na operację 55 000,00 zł.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: organizacje pozarządowe z wyłączeniem związków wyznaniowych. Sposób realizacji: konkurs

P.1.7 Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym

Obszar działania LGD „Dolina Raby" charakteryzuje się bogatym lokalnym potencjałem zasobów kulturalnych, przyrodniczych i historycznych. Stwarza to szeroki wachlarz możliwości organizowania wydarzeń i przedsięwzięć wykorzystujących wskazane potencjały, nie tylko tworząc atrakcyjne operacje, ale również promując lokalne dobra wśród przyjezdnych turystów i lokalnej społeczności. Zdaniem uczestników spotkań konsultacyjnych lokalne dobra nie są wykorzystywane na miarę ich potencjału co należy zmienić, stąd powyższe przedsięwzięcie. Efektem realizacji tego przedsięwzięcia będzie nie tylko promocja i nowe spojrzenie na otaczające zasoby przez mieszkańców, ale także wzmocnienie atrakcyjności turystycznej. Organizowane wydarzenia i przedsięwzięcia są nie tylko ważne ze względu na swój więziotwórczy charakter, ale także stanowią często docelowy punkt i argument za wybraniem danego obszaru do odwiedzenia przez turystów. Wspieranie i budowanie pozytywnego wizerunku tak wewnątrz obszaru jak i na zewnątrz w oparciu o dostępne zasoby jest w tym względzie celową i skuteczną polityką prorozwojową tak dla mieszkańców jak i dla turystów.

Wskaźnik produktu: P.1.7.1 Liczba operacji mających na celu organizacje wydarzeń lub przedsięwzięć;

Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR. Zakres wsparcia: Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi

Minimalna wysokość wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na operację P.1.7.– 55 000,00 zł. Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: samorządowe instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe z wyłączeniem związków wyznaniowych

Sposób realizacji: konkurs

P.1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych

Zgodnie ze wskazaniami lokalnej społeczności oraz maksymalizacją wykorzystania bogatych walorów obszaru LGD Dolina Raby, zaplanowano przedsięwzięcie, które skupi się na rozwoju infrastruktury turystycznej lub tras turystycznych co przyczyni się do poprawy warunków dla odwiedzających oraz zwiększenia atrakcyjności regionu.

Wspierane będą działania przyczyniające się do rozwoju oferty turystycznej. Możliwe będzie tworzenie produktów turystycznych bazujących na potencjałach oraz walorach kulturowych i przyrodniczych danego obszaru. Wspierana będzie infrastruktura do potrzeb zrównoważonej turystyki i stworzenia ponadlokalnej oferty turystycznej, tematycznie zintegrowanej.

Wskaźnik produktu: P.1.8.1 Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem; P.1.8.2.Długość wspartych szlaków turystycznych ; P.1.8.3 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego; P.1.8.4 Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.

Wskaźnik rezultatu: W.1.8.1 Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem; W.1.8.2 Roczna liczba turystów korzystających ze wspartych szlaków turystycznych

Przedsięwzięcie finansowane w ramach EFRR, działanie FEMP.07.06 RLKS – Wsparcie oddolnych inicjatyw na obszarach wiejskich, TYP C. OFERTA TURYSTYCZNA lub TYP D.TRASY TURYSTYCZNE
Minimalna kwota wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operacje – 900 000,00 zł.
Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: jednostki samorządu terytorialnego.
Sposób realizacji: konkurs

C.2 Obszar LGD atrakcyjny do życia

Przedstawiony cel skupia się w obszarze podnoszenia jakości życia lokalnej społeczności. Do osiągnięcia tego celu zaplanowano wiele przedsięwzięć, które skupiają się poszerzaniu oferty spędzania czasu wolnego, tak by lokalni mieszkańcy mieli możliwość różnorodnego sposobu gospodarowania swojego czasu wolnego. Cel ten również ukierunkowany jest na rewitalizowanie dziedzictwa regionu, dzięki któremu tworzy się poczucie wspólnoty, co z pewnością pozytywnie wpływa na jakość życia. Również rozwijana, w ramach tego celu, będzie infrastruktura dla osób ze szczególnymi potrzebami, dzięki czemu zniwelowana zostanie możliwość wykluczenia społecznego, w myśl zasady, że tylko cała społeczność może tworzyć prawdziwą wspólnotę. Efektem realizacji zaplanowanych przedsięwzięć będzie po pierwsze włączenie społeczne ludzi młodych oraz osób wymagających opieki osobom potrzebującym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym ze względu na wiek oraz/lub wsparcie dla opiekunów nieformalnych. Cel poprawi jakość życia tych wybranych grup społecznych, które na etapie konsultacji zostały wskazane jako szczególnie istotne. Komplementarność przedsięwzięć w ramach celu dotyczy zarówno zróżnicowanych grup docelowych w poszczególnych przedsięwzięciach, ale również w zakresie logiki interwencji. Przedsięwzięcie nastawione na działania mające na celu tworzenie, rozwój, modernizację miejsc spędzania czasu wolnego oraz rewitalizację obiektów i obiektów przyczyni się do stworzenia niezbędnej infrastruktury do tego, aby wszyscy mieszkańcy, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji, osoby młode, czy seniorzy mogli poznawać lokalne dziedzictwo, uczestniczyć w jego kształtowaniu, a przez to wzmocnić przywiązanie do miejsca i poczucie tożsamości i wspólnotowości, co przekłada się na jakość życia i podniesienie kapitału społecznego, czy moralnego, które przekładają się na ogólnie pojmowany poziom społeczeństwa obywatelskiego, solidarności i empatii.

P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury

Jednym z wyznaczników zadowolenia z życia jest posiadanie i realizowanie hobby czy innego działania w czasie, który posiadamy wolny, gdy nie wykonujemy obowiązków wynikających z przynależności do różnych grup społecznych. Mieszkańcy obszaru działania LGD widzą pilną potrzebę tworzenia nowych, a także rozwoju i modernizacji infrastruktury instytucji kultury\. Takie działania wzmocnią poczucie przynależności mieszkańców do lokalnej wspólnoty. Dziedzictwo to spuścizna różnych dóbr dla kolejnych pokoleń, które przekazuje nam wiedzę o dawnej historii, ludziach czy zdarzeniach, które wydarzyły się na obszarze gmin członkowskich Stowarzyszenia. W przedsięwzięciu, konkurs przewidziany został wyłącznie dla jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych instytucji kultury.

Przedsięwzięcie finansowane w ramach EFRR, działanie FEMP.07.06 RLKS – Wsparcie oddolnych inicjatyw na obszarach wiejskich, TYP A.INFRASTRUKTURA KULTURY Minimalna kwota wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operacje – 900 000,00 zł.

Wskaźnik produktu: P.2.1.1 Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem; P.2.1.2 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego; P.2.1.3 Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.

Wskaźnik rezultatu: W.2.2.1 Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: jednostki samorządu terytorialnego, samorządowe instytucje kultury.
Sposób realizacji: konkurs

P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży – rozwój pasji, zainteresowań, kondycji fizycznej i psychicznej

Zgodnie ze wskazaniami lokalnej społeczności, które pojawiły się w czasie licznie przeprowadzonych różnorodnych działaniach partycypacyjnych, należy tworzyć miejsca przyjazne rozwijaniu pasji, zainteresowań oraz poprawy kondycji fizycznej i psychicznej. Jedną z takich form są placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży. Działanie to ma na celu nie tylko wzbogacić ofertę spędzania czasu wolnego wśród dzieci i młodzieży, ale również ma odpowiedzieć na realną potrzebę wsparcia dzieci i młodzież z bardziej ubogich rodzin. Takie działania nie tylko zwiększą integrację wśród rówieśników, zmniejszą możliwość wykluczenia społecznego wśród najmłodszych, ale także pozwolą utrzymać trend wzrostowy liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym. W przedsięwzięciu, konkurs przewidziany został wyłącznie dla administracji publicznej.

Przedsięwzięcie finansowane w ramach EFS+, działanie FEMP.06.22 – Wsparcie usług społecznych i zdrowotnych w regionie – RLKS, typ A – Tworzenie nowych oraz rozwój już istniejących placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.

Wskaźniki produktu: P.2.2.1 Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej; P.2.2.2 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego; P.2.2.3 Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Wskaźnik rezultatu: W.2.2.1 Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wpierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu.

Minimalna kwota wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu.

Wnioskodawca może złożyć tylko jeden wniosek w ramach naboru.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: typ beneficjenta zgodnie z SzoP

C.3 Obszar LGD zintegrowanej społeczności lokalnej otwartej na zmianę

Realizacja przedstawionego celu zakłada dążenie do integrowania lokalnej społeczności poprzez szereg rozmaitych działań. Przedstawiony cel skupia się nie tylko na zintegrowaniu lokalnej społeczności, ale również na kształtowaniu w mieszkańcach obszaru działania LGD otwartości na zmiany. Aby osiągnąć założony cel zakłada się podniesienie poziomu bezpieczeństwa i dostępu do informacji na obszarze działania LGD. Kolejne działania ukierunkowane będą na wspieranie integracji międzypokoleniowej i wzmacnianie do udziału w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji. Podjęte zostaną również działania edukacyjne w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska. Niniejszy cel zakłada również utworzenie nowych i rozwój już istniejących działalności gospodarczych Realizacja celu przyczyni się kompleksowo do jakościowej i ilościowej zmiany społecznej i gospodarczej, która spowoduje, że obszar LGD „Dolina Raby" na przestrzeni kolejnych lat stanie się konkurencyjny, atrakcyjny do życia i odporny na wyzwania cywilizacyjne XXI wieku i stanie się nie tylko ciekawy

do odwiedzania (tego dotyczy C.1) i atrakcyjny do życia poprzez realizację zaplanowanych celów i przedsięwzięć (tego dotyczy C.2), ale także otarty na przyszłość, podążający za trendami, ale także rezylientny.

P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury

Kolejną potrzebą, na którą odpowiada niniejsza LSR jest potrzeba budowy infrastruktury integrującej i zapewniającej bezpieczeństwo. Na obszarze gmin członkowskich braki infrastruktury, której podstawowym celem będzie integracja lokalnej społeczności.. Konkurs wyłącznie dla jednostek samorządu terytorialnego.

Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR. Zakres wsparcia: Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

Minimalna kwota wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu.

Wskaźnik produktu: P.3.1.1 Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury publicznej.

Wskaźnik rezultatu : W.3.1.1 Łączenie obszarów wiejskich w Europie – liczba osób

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: jednostki samorządu terytorialnego
Sposób realizacji: konkurs

P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji

Społeczeństwo w każdym kraju czy na każdym obszarze tworzą wszyscy ludzie, którzy są kluczowym elementem lokalnej społeczności. Ważnym czynnikiem „społeczności" są „wszyscy" ludzie, bez względu na kolor skóry, wiek, płeć, wyznanie, poglądy polityczne czy posiadane niepełnosprawności. Dopiero taka społeczność jest w stanie stworzyć wspólnotę, która wzmacnia udział w życiu społecznym każdej osoby z obszaru objętego wspólnotą. Właśnie do utworzenia takiej więzi nawiązuje powyższe przedsięwzięcie ukierunkowane na niwelowanie barier międzypokoleniowych oraz na wzmacnianie udziału w życiu społecznym grup w niekorzystnej sytuacji. Konkurs wyłącznie dla samorządowych instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych z wyłączeniem związków wyznaniowych.

Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR. Zakres wsparcia: Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Minimalna kwota wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu.

Wskaźnik produktu: P.3.2.1 Liczba operacji mających na celu niwelowanie zjawiska wykluczenia społecznego.

Wskaźnik rezultatu: W.3.2.1 Promowanie włączenia społecznego – liczba osób.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: JST, samorządowe instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe z wyłączeniem związków wyznaniowych
Sposób realizacji: konkurs

P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata

W XXI wieku pula wyzwań współczesnego świata jest bardzo duża. Wśród największych wyzwań wymienić należy zmiany klimatu i ochronę środowiska naturalnego. Przedstawione przedsięwzięcie zakłada prowadzenie działań edukacyjnych w zakresie przeciwdziałania w/w problemów i skierowane będzie do ludzi młodych. Należy zwrócić uwagę, że przedsięwzięcie zawiera otwarty katalog wyzwań współczesnego świata, które będą poruszane. Projekt realizowany w formie operacji własnej.

Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR. Zakres wsparcia: Kształtowanie świadomości obywatelskiej Minimalna kwota wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu.

Wskaźnik produktu: P.3.4.1 Liczba operacji w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i wyzwań współczesnego świata.

Wskaźnik rezultatu: W.3.3.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom – liczba osób

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: organizacje pozarządowe z wyłączeniem związków wyznaniowych
Sposób realizacji: konkurs (możliwość realizacji operacji poprzez operację własną)

P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych W ramach powyższego przedsięwzięcia wsparcie zostanie udzielone osobom fizycznym chcącym rozpocząć własną działalność gospodarczą w zakresie usług lub produkcji, a premiowane będzie podejmowanie działalności gospodarczej przez osoby młode do 25 roku życia. Ze względu na dużą konkurencyjność na rynku branży handlowej oraz ze względu na wysycenie tego typu usługami obszaru działania LGD wyłączone z dofinansowania będą branże z zakresu działalności handlowej. W ramach wdrażania LSR będą wspierane branże, które na obszarze działania LGD są najczęściej występującymi, a mieszkańcy w minionych okresach programowania najczęściej sięgali po środki właśnie w ramach tych branż. Wspierane będą także branże, w których jest widoczny deficyt usług na obszarze, co pozwoli na zaspokojenie potrzeb lokalnej społeczności. Wśród wspieranych branż będą:

Wśród wspieranych branż będą:

- **Sekcja C Przetwórstwo przemysłowe** z wyłączeniem następujących działów: Dział 11 Produkcja napojów, oprócz podklasy 11.07 Z Produkcja napojów bezalkoholowych i wód butelkowanych , Dział 12 Produkcja wyrobów tytoniowych, Dział 19 Wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej; Dział 20 Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych; Dział 21 Produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych.
- **Sekcja F Budownictwo** z wyłączeniem grupy 42.2 Roboty związane z budową rurociągów, linii telekomunikacyjnych i elektroenergetycznych
- **Sekcja N Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna**
- **Sekcja O Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca** - Dział 81 Działalność usługowa związana z utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowaniem terenów zieleni
- **Sekcja T Pozostała działalność usługowa -** Dział 95 Naprawa i konserwacja komputerów, artykułów użytku osobistego i domowego oraz pojazdów silnikowych, w tym motocykli oraz Dział 96 Działalność usługowa indywidualna
-

Aby operacja wpisywała się w/w branże kod podstawowy wg schematu klasyfikacji PKD planowanej operacji musi wpisywać się w w/w sekcje/działy/grupy/ klasy PKD/kody PKD określone w LSR. Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR.. Zakres wsparcia: Rozwój przedsiębiorczości, poprzez podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej Minimalna kwota wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operacje –120 000,00 zł. zł. W ramach przedmiotowego przedsięwzięcia będą wspierana operacje osób fizycznych wyłącznie w zakresie działalności usługowej lub produkcyjnej zgodnie z wskazanymi sekcjami/ działami/ kodami PKD. **Wskaźnik produktu:** P.3.4.1 Liczba utworzonych nowych przedsiębiorstw.

Wskaźnik rezultatu: W.3.4.1 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: Liczba utworzonych miejsc pracy

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: osoby fizyczne zameldowane na pobyt stały lub czasowy min. 12 miesięcy na obszarze działania LGD.
Sposób realizacji: konkurs

P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych

W ramach powyższego przedsięwzięcia wspierane będą firmy z zakresu usług i produkcji. Wyłączone z dofinansowania będą branże z zakresu działalności handlowej. W przedsięwzięciu wspierane będą branżę/ działy/ kody PKD określone w przedsięwzięciu P.3.5.

Aby operacja wpisywała się w/w branże kod podstawowy wg schematu klasyfikacji PKD planowanej operacji musi wpisywać się w w/w sekcje/działy/grupy/ klasy PKD/kody PKD określone w LSR. Przedsięwzięcie finansowane w ramach PS WPR. Zakres wsparcia: Rozwój przedsiębiorczości, poprzez rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

Minimalna kwota wsparcia na jedną operację – zgodnie z warunkami programu. Maksymalna kwota wsparcia na jedną operacje – 200 000,00 zł. W ramach przedmiotowego przedsięwzięcia będą wspierana wyłącznie firmy usługowe lub produkcyjne zgodnie z wskazanymi sekcjami/ działami/ kodami PKD.

Wskaźnik produktu: P.3.5.1 Liczba wspartych przedsiębiorstw.

Wskaźnik rezultatu: W.3.5.1 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

Podmioty uprawnione do ubiegania się o wparcie: mikroprzedsiębiorstwo i małe przedsiębiorstwo – przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 1 załącznik 1 do rozporządzenia GBER spełniające kryteria ustanowione w tym załączniku odpowiednio dla mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw.

Sposób realizacji: konkurs

4. Realizacja przedsięwzięć w ramach RLKS

Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" planuje realizację trzech celów w zakresie zgodnym z RLKS, a w szczególności: uatrakcyjnienie obszaru LGD do odwiedzania, uatrakcyjnienia obszaru LGD do życia oraz zintegrowanie społeczności lokalnej, która stanie się otwarta na zmianę. Sposobem realizacji powyższych wskazań będą przedsięwzięcia P.1.1 P.1.2, P.1.3, P.1.4, P.1.5, P.1.6, P.1.7 , P.1.8, P.2.1, P.2.2, , P.3.1, P.3.2, P.3.3, P.3.4 oraz P.3.5.

5. Wskaźniki przypisane do celów i przedsięwzięć

Przedstawione we wcześniejszej części niniejszego rozdziału przedsięwzięcia i wskaźniki zostały opracowane przez Zespół Inicjatywny. Dzięki odpowiedniemu doborowi wskaźników, które odpowiadają realizacji zamierzonych celów, Stowarzyszenie będzie miało możliwość kontroli nad procesem wdrażania LSR w założonym przez siebie czasie oraz przy założonej wartości wskaźnika. Określenie wskaźników miało miejsce na każdym poziomie interwencji poprzez dostosowanie ich do wskazanego zakresu. Zespół Inicjatywny starał się w taki sposób sformułować cele, przedsięwzięcia i wskaźniki by były one zrozumiałe dla lokalnej społeczności.

Do każdego z trzech celów zostały przypisane wskaźniki rezultatu, z wykorzystaniem wskaźników dostępnych w każdym realizowanym funduszu. Wskaźniki produktu zostały dobrane do opracowanych przedsięwzięć z wykorzystaniem wskaźników obowiązkowych, ale także z wykorzystaniem wskaźników opracowanych przez Zespół Inicjatywny. Z punktu widzenia ostatecznej realizacji LSR niezwykle istotne będą wskaźniki produktu, których realizację LGD będzie stymulowało poprzez ogłaszanie naborów tematycznych ze szczególnym uwzględnieniem informacji kierowanej do grup docelowych, w tym osób młodych do 25 r.ż., seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Dobór wskaźników, zarówno rezultatu jak i produktu, został dokonany na podstawie doświadczenia LGD uzyskanego poprzez wdrażania RLKS w poprzednich okresach programowania. Zgodnie z wytycznymi dotyczącymi tworzenia LSR do owskaźnikowania określonych obszarów tematycznych użyto wskaźników obowiązkowych pozwalających na identyfikację realizacji LSR w zakresie PROW i RLKS oraz wskaźników obowiązkowych dla poszczególnych programów regionalnych (EFS+, EFRR).

6. Sposób i częstotliwość pomiaru oraz uaktualniania danych

Ze względu na to, że metodologia obliczania wskaźników w ramach LEADER oraz częstotliwość ich monitorowania muszą być spójne z innymi zakresami wsparcia realizowanymi w ramach Planu Strategicznego WPR, zaplanowano wartości docelowe wskaźników rezultatu dla każdego roku wdrażania LSR, gdyż wszystkie wskaźniki rezultatu w ramach Planu Strategicznego WPR są planowane w podziale na lata. Taka też została ustalona częstotliwość pomiaru wskaźników rezultatu i produktu, co jest spójne z założeniami procedury monitoringu i ewaluacji.

Sposób liczenia wskaźników produktu i rezultatu obrazuje poniższy schemat:

Stan początkowy wskaźnika + stan poziomu realizacji w danym roku oraz lata poprzednie w okresie 2024-2027 + stan poziomu realizacji w danym roku oraz lata poprzednie w okresie 2028 – 2029.

W przypadku wskaźników rezultatu, daną operację uwzględnia się w planowanej/osiągniętej wartości wskaźnika po zrealizowaniu pierwszej płatności (z wyłączeniem płatności zaliczkowych / wyprzedzających). Wyjątkiem jest wskaźnik R.37 - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR, który wlicza się w momencie zakończenia danej operacji. Taki sam system przyjmuje się dla liczenia wskaźników produktu, zachowując zasadę odpowiednio dla nowozatrudnionych osób.

Zrealizowane wskaźniki będą sumowane i porównywane z planowanym do osiągnięcia poziomem, co pozwoli na określenie stopnia realizacji określanych przez nie przedsięwzięć i celów. Kontrola poziomu realizacji wskaźników będzie odbywała się na bieżąco tuż po zrealizowaniu operacji poprzez liczne narzędzia w tym: sprawozdania beneficjentów, listy obecności, dane własne, dokumentację ukazująca zmianę (modernizacja, przebudowa itp.), protokoły odbioru, potwierdzenia zatrudnienia, porozumienia z użytkownikami, badania ankietowe, etc.

7. Stan początkowy i docelowy wskaźników oraz sposoby ich ustalania

Wartość początkowa wskaźników w przypadkach pomijających stan „0” (charakter statyczny) została określona w oparciu o dostępne dane statystyczne, w tym pozyskane z przeprowadzanych badań oraz z danych ujętych w GUS. Liczba wskaźników jest wystarczająca do realizacji LSR.

Wartość docelowa została określona na podstawie algorytmu liczby zakładanych działań w stosunku do oszacowanych uśrednionych kwot wyliczonych na bazie danych historycznych, doświadczenia z wdrażania poprzedniej LSR oraz charakteru przedsięwzięcia, przy jednoczesnym wzięciu pod uwagę wagi danego działania na rzecz rozwoju obszaru (wynikającej z analizy SWOT i pozostałych konsultacji społecznych).

8. Innowacyjność w celach realizowanych w ramach wdrażania LSR

W zaprezentowanych przedsięwzięciach znajdują się działania, które mają charakter innowacyjny i właśnie w taki sposób oddziałują na społeczność lokalną obszaru działania LGD „Dolina Raby”. LGD „Dolina Raby” w okresie programowania 2023-2027 będzie wspierała przede wszystkim innowacyjność w sektorze gospodarczym. Współczesne czasy są silnie konkurencyjne dla przedsiębiorstw, zwłaszcza tych małych, które muszą rywalizować o klientów z dużymi, często globalnymi dostawcami produktów i usług. To powoduje, że małe, lokalne firmy muszą szukać nisz i/lub sposobów na to, aby działać w sposób innowacyjny i wyróżniający. Innowacyjny charakter powstających i rozwijających się firm lokalnych to szansa na ich dochodowość. Co więcej, tego typu firmy są bardziej elastyczne i mogą z powodzeniem dostosowywać się do zmian uwarunkowań czy trendów. W celu C.3 Obszar LGD zintegrowanej społeczności lokalnej otwartej na zmianę przewidziano przedsięwzięcie P.3.4 w ramach, którego przewiduje się podejmowanie innowacyjnych działalności gospodarczych.. Również w tym celu należy uwagę zwrócić na innowacyjność w przedsięwzięciu P.3.5, które przewiduje działania związane z wspieraniem rozwoju innowacyjnych działalności gospodarczych podążających m.in. za przemianami cyfrowymi i odpowiadającymi na zmiany klimatyczne. Niniejsza LSR ukierunkowana jest na tworzenie i wspieranie innowacyjnych przedsiębiorstw znajdujących się na obszarze działania LGD „Dolina Raby” dzięki czemu lokalne firmy w lepszy sposób będą oddziaływać na społeczność lokalną oraz ograniczą negatywny wpływ podmiotów gospodarczych ma zmiany klimatu.

9. Działania na rzecz aktywizacji ludzi młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji

Każde z zaprezentowanych powyżej przedsięwzięć skierowane będzie do konkretnej grupy docelowej, które zostały wskazane przez mieszkańców obszaru działania LGD w czasie prowadzonych spotkań konsultacyjnych (szerszy opis w rozdziale IV).

Wśród przedsięwzięć skierowanych do osób młodych do 25 roku życia należy przedsięwzięcie P.1.4 oraz przedsięwzięcie P.3.5, w ramach których podejmowane będą działania z zakresu tworzenia nowych przedsiębiorstw na obszarze działania LGD. Kolejnym przedsięwzięciem skierowanym do osób młodych jest przedsięwzięcie P.1.6, w ramach którego rozwijane będą organizacje pozarządowe świadczące m.in. usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego, do których należy grupa osób młodych. Kolejne przedsięwzięcia P.1.8 oraz P.2.1, ukierunkowane są na tworzenie, rozwój i modernizację infrastruktury instytucji kultury i oferty turystycznej, co według wskazań mieszkańców, zwiększy atrakcyjność regionu, co pozwoli zmniejszyć ryzyko emigracji młodych ludzi. Przedsięwzięcie P.3.1 również skierowane jest do osób młodych do 25 r.ż., w ramach którego powstawać będzie infrastruktura integrująca społeczność lokalną, dążąc tym samym do niwelowania możliwości wystąpienia zjawiska wykluczenia społecznego. Ostatnim działaniem skierowanym do osób młodych jest przedsięwzięcie P.3.2, w ramach którego podejmowane będą działania wspierające integrację międzypokoleniową i wzmacniające udział w życiu społecznym.

Kolejną grupą docelową podejmowanych przez LGD działań są seniorzy. Do osób starszych również kierowane są działania, wśród których znajduje się przedsięwzięcie P.1.6, w ramach którego rozwijane będą organizacje pozarządowe świadczące usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego, do której z pewnością seniorzy należą. Kolejnym przedsięwzięciem skierowanym do seniorów jest przedsięwzięcie P.2.1, które zakłada rozwój oferty kulturalnej, w tym także oferty skierowanej dla seniorów , co wpłynąć ma pozytywnie na jakość życia mieszkańców obszaru. Również przedsięwzięcie P.3.1 i P.3.2 skierowane jest do seniorów. W obu przypadkach działania zmierzają do wspierania procesów integracyjnych wśród społeczności lokalnej.

Wśród wyróżnionych grup należy wskazać również osoby w niekorzystnej sytuacji, które na obszarze działania LGD „Dolina Raby" zostały zdiagnozowane jako osoby z niepełnosprawnościami i kobiety. Do osób w niekorzystnej sytuacji skierowane jest przedsięwzięcie P.1.6, w ramach którego rozwijane są NGO świadczące usługi na rzecz osób wymagających włączenia społecznego, do których osoby z niepełnosprawnościami należą. Kolejne przedsięwzięcie, P.2.1 w ramach którego będzie możliwe m.in. dostosowanie obiektów infrastruktury kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami, by w lepszy sposób odpowiedzieć również na potrzeby osób w niekorzystnej sytuacji. Następnym przedsięwzięciem jest P.3.1, w ramach którego tworzona będzie infrastruktura integrująca lokalną społeczność oraz zapewniająca bezpieczeństwo, by zwiększyć proces integrowania się lokalnej społeczności przy zachowaniu bezpieczeństwa, zwłaszcza wśród osób z niepełnosprawnościami. Ostatnim przedsięwzięciem skierowanym do osób w niekorzystnej sytuacji jest przedsięwzięcie P.3.2, które zakłada podejmowanie działań wspierających integrację międzypokoleniową oraz wzmacniające udział w życiu społecznym grup w niekorzystnej sytuacji, przez co niwelowana jest możliwość wystąpienia zjawiska wykluczenia społecznego. Lokalna Grupa Działania „Dolina Raby" na podstawie informacji pozyskanych w czasie działań partycypacyjnych wyodrębniła dodatkowo działania skierowane do kobiet, jako grupy w niekorzystnej sytuacji. Wśród takich przedsięwzięć znalazło się przedsięwzięcie P.1.4, P.1.5, P.3.5 oraz P.3.6. Przedsięwzięcia te ukierunkowane są na tworzenie nowej i rozwijanie istniejącej przedsiębiorczości na obszarze działania Stowarzyszenia. Działania te mają na celu wzmocnić proces aktywizowania zawodowego kobiet.

Ważną grupą, dla której przewidziano wsparcie są również rolnicy oraz ich rodziny. Przedsięwzięcia P.1.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – gospodarstwa agroturystyczne oraz P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zagrody edukacyjne mają na celu wykorzystanie potencjału małych gospodarstw rolnych do promocji i rozwoju turystyki i rekreacji na obszarze LGD. W ramach przedsięwzięcia utworzone i/lub rozwinięte zostaną funkcje pozarolnicze gospodarstw rolnych ważne tak ze względu na tradycję i lokalną kulturę, jak i w zakresie dywersyfikacji źródeł dochodu dla gospodarstw, co przyczyni się do zahamowania zanikania produkcyjnych funkcji gospodarstw oraz utraty krajobrazu wiejskiego specyficznego dla tego regionu..

10. Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników w planie działania

Szczegółowy harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników w planie działania został opisany w rozdziale VIII. Warto jednak zwrócić uwagę, że osiąganie poszczególnych wskaźników zostało zaplanowane w ten sposób, aby realizować zakładane kamienie milowe w obowiązujących terminach. Powiązanie planu działania z planem finansowym gwarantuje całościowe i bezpieczne zrealizowanie planowanego budżetu.

Harmonogram został zaplanowany w sposób komplementarny i jest nastawiony na osiąganie wartości dodanej i synergii, o czym szczegółowo można przeczytać w rozdziale V. Poszczególne nabory zostały zaplanowane tak, aby działania realizowane w ramach jednego przedsięwzięcia mogły zostać wykorzystane wcześniej zrealizowane operacje i/lub przekładały się na wzmocnienie kompetencji potencjalnych wnioskodawców przekładając się tym samym na jakość składanych wniosków i jakość realizacji kluczowych celów LSR.

Rozdział VII – Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

LGD działa jako stowarzyszenie posiadające osobowość prawną. LGD, oprócz organów wymaganych na podstawie art. 11 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach, jest obowiązana posiadać organ, do którego właściwości należy wybór operacji, które będą wspierane w ramach realizacji LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia. W przypadku LGD „Dolina Raby" organem tym jest Rada LGD. Jest ona wybierana przez Walne Zebranie Członków. Jeżeli członkowie Rady wyrazili na to zgodę w formie dokumentowej, głosowanie poza posiedzeniami komisji lub rady może odbywać się z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej.

Wewnętrzna organizacja pracy LGD oraz sposób wyboru i oceny operacji zgodny jest zapisami Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności. Opisane poniżej, ogólne założenia dotyczące sposobu wyboru i oceny operacji znajdują odzwierciedlenie w następujących dokumentach:

- Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR
- Regulamin organu decyzyjnego (Rady LGD).
- Kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania kryteriów
- Procedura wyboru i oceny grantobiorców
- Kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów.

Dokumenty te dostępne są stronie internetowej LGD. Członkowie Stowarzyszenia oraz mieszkańcy obszaru LSR mogą zgłaszać swoje uwagi i propozycje zmian w tych dokumentach za pomocą formularzy kontaktowych i fiszek z pomysłami (więcej informacji na ten temat w Rozdziale III). Wnioskodawcy przygotowujący propozycje operacji powinni zawsze zapoznawać się z zapisami LSR oraz aktualnymi procedurami i kryteriami wyboru operacji lub grantobiorców obowiązującymi dla naboru, w ramach którego składany będzie wniosek.

LSR realizowana jest na podstawie umowy ramowej zawartej pomiędzy LGD a Zarządem Województwa. Umowa ramowa określa między innymi zasady realizacji LSR, w tym zasady dokonywania wyboru operacji realizowanych przed podmioty inne niż LGD oraz zasady dokonywania wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych. Wymienione powyżej procedury i kryteria wyboru zostaną przez LGD przekazane do zatwierdzenia do Zarządu Województwa w terminie do 60 dni od zawarcia umowy ramowej.

Wsparcie na wdrażanie LSR udzielane jest podmiotom na realizację operacji wybranych przez LGD. Warunkiem otrzymania wsparcia jest złożenie wniosku zgodnego z regulaminem naboru wniosku o wsparcie. Wdrażanie LSR może także być realizowane poprzez projekty grantowe. W tego typu projektach LGD jest beneficjentem wsparcia, który następnie udziela wsparcia (przyznaje granty) innym podmiotom na realizację zadań w ramach projektu grantowego. Poniżej w pierwszej kolejności omówione zostaną wybrane elementy procesu wyboru operacji przez LGD. Następnie podane zostaną podstawowe informacje na temat realizacji projektów grantowych, w tym sposób ustalania procedur i kryteriów wyboru grantobiorców.

Nabory wniosków o wsparcie w ramach wdrażania LSR

LGD podaje do publicznej wiadomości na swojej stronie internetowej uzgodniony z zarządem województwa harmonogram naborów wniosków o wsparcie na kolejny rok. Harmonogram może zostać zaktualizowany w uzgodnieniu z zarządem województwa.

Wniosek o wsparcie na operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD składa się w terminie wskazanym w ogłoszeniu o naborze wniosków o wsparcie. Ogłoszenie o naborze podawane jest do publicznej wiadomości. Ogłoszenie jest zamieszczane co najmniej na stronie internetowej LGD. Zawiera ono informacje m.in. o podmiotach uprawnionych do ubiegania się o wsparcie, terminie i miejscu składania wniosków o wsparcie oraz miejscu publikacji regulaminu naboru.

LGD w uzgodnieniu z zarządem województwa przyjmuje regulamin naboru wniosków. W regulaminie naborów wniosków LGD ma możliwość ustanawiania dodatkowych warunków wyboru operacji, które wpływają na prawidłową realizację LSR np. ustalania maksymalnych kwot wsparcia dla operacji i grantów oraz ustalania innych warunków dostępowych obowiązujących w ramach danego naboru. Regulamin określa m.in. kryteria wyboru operacji. LGD dokonuje wyborów operacji, które są objęte wnioskami o wsparcie złożonymi zgodnie z wymogami opisanymi w ogłoszeniu o naborze wniosków o wsparcie. LGD może wezwać wnioskodawcę do złożenia wyjaśnień lub dokumentów niezbędnych do oceny wniosku o wsparcie.

LGD przekazuje wnioskodawcy informację o wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR lub wyniku wyboru wniosków o wsparcie wraz z uzasadnieniem oceny i podaniem liczby punktów otrzymanych przez operację. LGD umieszcza na swojej stronie internetowej listę operacji spełniających warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR oraz listę operacji wybranych. Ta druga lista zawiera informację o operacjach, które mieszczą się w limicie środków przeznaczonych na udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków. Wnioskodawcy przysługuje prawo wniesienia protestu od wyników oceny spełnienia warunków udzielania wsparcia, wyniku oceny spełnienia kryteriów wyboru operacji lub wyniku wyboru operacji. Protest może być wniesiony w ciągu 7 dni od dnia doręczenia informacji o wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR lub wyniku wyboru wniosków o wsparcie. Protest jest wnoszony za pośrednictwem LGD i rozpatrywany przez zarząd województwa. O wniesionym proteście LGD informuje niezwłocznie zarząd województwa w terminie 7 dni od dnia wniesienia protestu. LGD w terminie 14 dni od dnia otrzymania protestu weryfikuje wyniki dokonanej przez siebie oceny operacji. Weryfikacja ta może skutkować zmianą podjętego wcześniej rozstrzygnięcia lub skierowaniem do zarządu województwa protestu wraz ze swoim stanowiskiem o braku podstaw do zmiany podjętego rozstrzygnięcia. Zarząd województwa rozpatruje protest, weryfikując prawidłowość oceny operacji oraz przekazuje wnioskodawcy informację o wyniku rozpatrzenia jego protestu. W przypadku nieuwzględnienia protestu, negatywnego wyniku ponownej oceny operacji lub pozostawienia protestu bez rozpatrzenia wnioskodawca może w tym zakresie wnieść skargę do sądu administracyjnego

Po dokonaniu przez LGD wyboru operacji zarząd województwa dokonuje ostatecznej weryfikacji kwalifikowalności i udziela wsparcia na wdrażanie LSR lub odmawia jego udzielenia.

Kluczowe zadania organów LGD oraz biura LGD związane z wyborem i oceną operacji zostały wyszczególnione w poniższej tabeli:

Tabela 25 Kluczowe zadania organów LGD

Organ LGD	Zagadnienia
Biuro LGD	• Zamieszczenie na stronie LGD ogłoszenia o konkursie o udzielenia wsparcia na realizację LSR • Przyjmowanie wniosków o udzielenie wsparcia • Przekazywanie wnioskodawcom informacji w sprawie uzupełnień i/lub wyjaśnień wniosków • Przekazywanie wnioskodawcom informacji o wynikach oceny i wynikach wyboru wniosków • Przyjmowanie protestów składanych przez wnioskodawców • Informowanie Zarządu województwa oraz członków Rady LGD o wniesionym proteście • Informowanie wnioskodawców o uwzględnieniu protestu lub przekazywanie protestu

	Zarządowi województwa. • Zamieszczanie na stronie internetowej informacji o wynikach oceny wniosków oraz listy wybranych wniosków.
Zarząd LGD	• Ustanawianie i zmienia procedur wyboru operacji • Ustanawianie i zmienia kryteriów wyboru operacji • Rozpatrywanie propozycji zmian procedur i/lub kryteriów wyboru operacji zgłaszanych przez członków LGD lub mieszkańców obszaru LSR • Wdrażanie rekomendacji dotyczących zmian procedur i/lub kryteriów wyboru formułowanych w czasie ewaluacji wewnętrznej.
Rada LGD	• Ocena wniosków • Kontrola zachowania parytetów w składzie Rady podczas dokonywania wyboru wniosków • Wybór wniosków • Weryfikacja oceny wniosków pod wpływem wniesionych protestów lub sformułowanie stanowiska dotyczące braku podstaw do zmiany podjętego rozstrzygnięcia

Źródło: Opracowanie własne.

Realizacja operacji własnych

LGD planuje realizację trzech operacji własnych. W ramach ich realizacji LGD musi zapewnić spełnienie przez nie podstawowych warunków przyznania pomocy oraz zasad konkurencyjności względem operacji planowanych przez innych wnioskodawców. W związku z tym, ten typ operacji stanowi nieodłączną część planowanych do realizacji w ramach LSR przedsięwzięć, a tym samym wnioski o przyznanie pomocy na operacje własne będą składane w ramach naborów ogłaszanych przez LGD. Tym samym wnioski o przyznanie pomocy złożone w ramach naborów przez LGD będą podlegać ocenie przez organ właściwy do wyboru operacji. Ponadto, oprócz spełnienia podstawowych warunków przyznania pomocy operacje własne LGD są uzasadnione w szczególny sposób nie tylko w kontekście realizacji LSR (komplementarność i zintegrowanie wszystkich przedsięwzięć w ramach realizowanych celów), ale także ich realizacji przez LGD a nie inny podmiot. Realizacja operacji własnych ma przynosić korzyść nie tylko LGD jako beneficjentowi pomocy, ale całej społeczności lokalnej, dlatego powinny realizować cele publiczne oraz niekomercyjne. Przedsięwzięcie P.1.2 ma na celu wspieranie marki lokalnej i dalsza integracja i edukacja beneficjentów marki, a także wsparcie jej rozwoju m.in. poprzez rozwój sprzedaży. To LGD „Dolina Raby" zainicjowała przed laty powstanie marki produktów lokalnych i dalej jest jej ambasadorem, w związku z tym naturalne jest kontynuowanie i rozwój zapoczątkowanych działań właśnie przez ten podmiot. Przedsięwzięcie P.3.4 również będzie realizowane w formule operacji własnych.

W związku z tym wybór organizacji, która działa od ponad dekady na całym obszarze objętym wsparciem i jest rozpoznawalnym i zaufanym podmiotem tak w dla przedsiębiorców, jak i dla mieszkańców i podmiotów NGO i JST jest racjonalny. LGD na przestrzeni lat wypracowało renomę oraz kapitał społeczny, który niewątpliwie stanowi wartość dodaną z realizacji podejścia LEADER w poprzednich perspektywach, a który może zachęcić do udziału i pobudzić do współpracy interesariuszy w tym okresie programowania.

Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Kryteria wyboru operacji w ramach wdrażania LSR oraz kryteria wyboru grantobiorców ustanawia Zarząd LGD. W przypadku każdego naboru wniosków, kryteria te są elementem jego regulaminu, który jest uzgadniany z Zarządem Województwa. Kryteria muszą być sformułowane w taki sposób, by ukierunkowywały przyznawane wsparcie na zdiagnozowane potrzeby społeczności. Informacje na temat potrzeb oraz celów i przedsięwzięć LSR zostały w rozbudowanej formie opisane w Rozdziałach IV i VI. W poniższej tabeli zawarto skrót najistotniejszych informacji.

Dodatkowe aspekty, które muszą zostać uwzględnione przy ustanawianiu lub zmianie kryteriów wyboru:

1. Kryteria wyboru w projektach finansowanych z programu EFS+ i EFRR muszą być zgodne z kryteriami ustanowionymi dla właściwego programu w odniesieniu do danego typu projektu.
2. Cele i przedsięwzięcia w LSR zostały oparte na diagnozie potrzeb mieszkańców i opracowane w taki sposób by wspierały realizację inicjatywy „Nowy Europejski Bauhas" zapoczątkowanej przez Komisję Europejską. LGD oświadcza, że kryteria wyboru będą formułowane w taki sposób, by promowane były projekty wpisujące się w NEB.

3. Cele i przedsięwzięcia w LSR zostały oparte na diagnozie potrzeb mieszkańców i opracowane w taki sposób by wspierały realizację zasad horyzontalnych opisanych w rozdziale III. LGD oświadcza, że kryteria wyboru będą formułowane w taki sposób, by promowane były projekty wpisujące się w te zasady.
4. Zmiany kryteriów wyboru nie mogą prowadzić do utraty komplementarności przedsięwzięć opisanej w Rozdziale V.
5. Procesy ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru muszą być prowadzone w sposób transparentny.

Decyzje o zmianie kryteriów wyboru operacji lub kryteriów wyboru grantobiorców podejmuje Zarząd LGD. Zmiany mogą być dokonywane z inicjatywy Zarządu, na podstawie wniosków zgłoszonych przez członków LGD bądź mieszkańców obszaru lub na podstawie wyników ewaluacji wewnętrznej. Zarząd odpowiedzialny jest za monitorowanie obowiązujących kryteriów wyboru operacji pod kątem ich zgodności z obowiązującymi regulacjami oraz wytycznymi w zakresie wdrażania LSR.

Sposób uwzględnienia w kryteriach wyboru innowacyjności i partnerstwa na obszarze LSR

Treści zawarte w tym podrozdziale są uzupełnieniem ogólnych wytycznych, które Zarząd LGD musi uwzględnić ustanawiając lub zmieniając kryteria wyboru. Wyjaśnienia te pomocne będą w czasie oceny operacji. Z tego względu wnioskodawcy przygotowujący propozycje operacji w ramach wdrażania LSR powinni zwrócić szczególną uwagę na kwestie innowacyjności. W przypadku wybranych przedsięwzięć uwzględnienie tych aspektów w przygotowywanych propozycjach operacji znacząco zwiększy szanse lub umożliwi uzyskanie wsparcia. Realizacja operacji innowacyjnych przyczyni się do zwiększenia wartości dodanej podejścia LEADER (więcej informacji na ten temat w Rozdziale V).

Definicja innowacyjności

Z przeprowadzonej diagnozy potrzeb wynika, że rozwiązanie problemów obszaru LGD oraz wykorzystanie jego szans rozwojowych wymaga stosowania innowacyjnych rozwiązań w zakresie przedsiębiorczości. Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Zmiany generowane w ramach realizacji innowacyjnych operacji mogą cechować się zróżnicowanym poziomem oryginalności. W czasie naborów wniosków będą szczególnie promowane operacje, które prowadzić będą do wdrożenia autorskich, kreatywnych rozwiązań. Z tego względu kryteria wyboru muszą różnicować oceny operacji w zależności od stopnia oryginalności stosowanych rozwiązań zgodnie ze wskazówkami zawartymi w poniższej tabeli.

Tabela 26 Kryterium innowacyjności

Stopień oryginalności rozwiązań	Uszczegółowienie kryterium
Kreatywne	Rozwiązania, które dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub sposobów organizacji. Rozwiązania te muszą powstać w wyniku autorskiego pomysłu wnioskodawcy. Definicja innowacji odnosi się do nowych rozwiązań na obszarze LSR, ale w ograniczony sposób stosuje się do rozwiązań oryginalnych. Wymóg zastosowania autorskiego rozwiązania implikuje, że powinno być ono unikatowe nie tylko na obszarze LSR, ponieważ w innym przypadku oznaczałoby to zastosowanie innowacji imitującej.
Imitujące	Rozwiązania imitujące są wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub sposobach organizacji. W szczególności odnosi się to do rozwiązań, które są nowe na obszarze LSR, ale wcześniej były stosowane poza nim. Innowacyjność takich kopiowanych od podmiotów spoza obszaru LSR rozwiązań powinna polegać na tym, że zostaną one osadzone w lokalnym kontekście. Oznacza to ich implementacje na obszarze LSR, w której wykorzystane zostaną lokalne zasoby przyrodnicze, historyczne, kulturowe czy społeczne.
Pozorne	Innowacje pozorne to drobne zmiany, które nie mają znaczącego wpływu na tworzenie nowych

	produktów, usług, procesów lub sposobów organizacji.

Źródło: Opracowanie na podstawie zał.5 do Regulaminu Konkursu Wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność

Innowacyjność przedsięwzięć w ramach wdrażania LSR jest ich znaczącym aspektem zwiększającym wartość dodaną podejścia LEADER. Z tego punktu widzenia, niekorzystną byłaby sytuacja, w której praktyka stosowania kryterium innowacyjności doprowadziłaby do premiowania innowacji pozornych. Kryteria wyboru powinny jasno wskazywać, że obowiązek udowodnienia innowacyjności rozwiązania spoczywa na wnioskodawcy. Powinny być wskazane informacje, które należy zawrzeć we wniosku by możliwe było przyznanie punktów przypisanych do określonego poziomu innowacyjności.

Kryterium innowacyjności powinno w dużym stopniu różnicować oceny operacji i propozycji grantów. Należy przewidywać, że maksymalną liczbę punktów za zastosowanie rozwiązania kreatywnego będzie otrzymywać stosunkowo niewielka grupa wnioskodawców, którzy będą w stanie udowodnić nowatorskość swojego rozwiązania poprzez przedłożenie patentów, ekspertyz naukowych lub audytów proponowanego rozwiązania. Powszechniejszą praktyką będzie z pewnością stosowanie innowacji imitujących. W ich przypadku wnioskodawca musi jednak udowodnić wykorzystanie w czasie ich wdrażania na obszarze LSR lokalnych zasobów. Innymi słowy, oryginalność tych rozwiązań musi polegać na tym, że w odróżnieniu od swoich pierwowzorów wykorzystują zasoby charakterystyczne dla obszaru LSR i to decyduje o ich oryginalności.

Tworzenie propozycji innowacyjnych rozwiązań będzie dużym wyzwaniem dla wnioskodawców. LGD zaplanowała działania informacyjne, edukacyjne oraz animacyjne, które ułatwią przeprowadzenie tego procesu. Działania te zostały uwzględnione w planie komunikacji i planie działania. W LSR zaplanowano także metody wdrażania innowacji, które zostały wpisane w strukturę celów i przedsięwzięć. W ramach celu C.3 przedsięwzięcia dotyczące podejmowania działalności gospodarczej i rozwoju już istniejących firm będą ukierunkowane na rozwiązania innowacyjne. Innowacyjne rozwiązania mogą być stosowane w operacjach dotyczących wprowadzania np. nowych produktów lub usług przez przedsiębiorców. Innowacyjność będzie istotnym kryterium w czasie oceny następujących przedsięwzięć: P.3.5 oraz P.3.6.

W ramach przedsięwzięć przypisanych do celu 3 tworzone i rozwijane firmy z zakresu usług i produkcji z wyłączeniem handlu będą w szczególności ukierunkowane na zagadnienia cyfrowe zarówno w oferowanych produktach/usługach i/lub formie organizacji. To samo dotyczy drugiego z ważnego aspektu, czyli ukierunkowania także na przemiany mające na celu przeciwdziałanie negatywnym zmianom klimatycznym, przez co rozumieć można np. wdrożenie niskoemisyjnych rozwiązań w firmach. Powyższe stwierdzenia powinny być jednak traktowane przez wnioskodawców i członków organu decyzyjnego LGD jako wskazówki. Sama natura procesu innowacyjnego powoduje, że nowatorskie rozwiązania mogą pojawić się w nieoczekiwanych miejscach, dlatego każda operacja oferuje możliwość ich tworzenia. Z tego względu należy oczekiwać, że operacje będą zawierać innowacje wykraczające poza te sugestie, które mają jedynie ukierunkować sposób myślenia o wdrażaniu innowacji na obszarze LSR.

Rozdział VIII – Plan działania

LGD opracowało plan działania umożliwiający w pełni i bezpiecznie (z zachowaniem odpowiednich terminów osiągania kamieni milowych) wykorzystać cały zaplanowany budżet. Warto zwrócić uwagę, że cele i przedsięwzięcia są realizowane w sposób komplementarny, co można zobrazować na przykładzie działań infrastrukturalnych. Po pierwsze, uznano że ze względu na stale rosnące ceny należy te przedsięwzięcia realizować priorytetowo. Po drugie, działania infrastrukturalne będą mogły być z powodzeniem wykorzystywane do realizacji pozostałych przedsięwzięć, co obrazuje komplementarny i synergiczny efekt wdrażania LSR. Cel 1 zostanie osiągnięty w całości do 31.12.2028 r., cel 2 zostanie osiągnięty w całości do 31.12.2026, natomiast Cel 3 zostanie osiągnięty w całości do 31.12.2028 r.

Należy zwrócić uwagę, że realizacja przyjętego planu działania pozwoli osiągnąć założone kamienie milowe na poziomie:

1. do 30 czerwca 2026 r. wsparcie na wdrażanie LSR w ramach PS WPR zostanie udzielone w wysokości 40% wartości określonej w § 5 ust. 2 pkt 1 umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii;
2. do 31 grudnia 2027 r. wsparcie na wdrażanie LSR w ramach PS WPR zostanie udzielone w wysokości 80% wartości określonej w § 5 ust. 2 pkt 1 umowy;
3. do 31 grudnia 2026 r. wsparcie na wdrażanie LSR w ramach programu regionalnego zostanie udzielone w wysokości odpowiadającej 80% wartości określonych w § 5 ust. 2 pkt 2;
4. do 31 grudnia 2028 r. wsparcie na wdrażanie LSR w ramach programu regionalnego zostanie udzielone w wysokości odpowiadającej 100% wartości określonych w § 5 ust. 2 pkt 2.

Tabela 6 Osiągnięcie wskaźników produktu w przedsięwzięciach LSR (moment osiągnięcia wskaźnika)

Przedsięwzięcie	Osiągniecie wskaźnika produktu (do)
P.1.1 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – gospodarstwa agroturystyczne	31.12.2027
P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych	31.12.2027
P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zagrody edukacyjne	31.12.2027
P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej	31.12.2026
P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej	31.12.2026
P.1.6 Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego	31.12.2028
P.1.7 Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym	31.12.2028
P.1.8. Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych	31.12.2026
P.2.1 A Rozwój infrastruktury kultury	31.12.2026
P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży – rozwój pasji, zainteresowań, kondycji fizycznej i psychicznej	31.12.2026
P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury	31.12.2026
P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji	31.12.2028
P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata	31.12.2027
P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych	31.12.2027
P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych	31.12.2027

Źródło: Opracowanie własne

Rozdział IX – Plan finansowy LSR

Źródła finansowania działalności LGD

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia LGD „Dolina Raby" będzie finansowana bezpośrednio w ramach następujących EFSI:

1. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),
2. Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+),
3. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Warto wskazać na powiązania poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR. Poniższa tabela przedstawia sytuację zarówno na poziomie celów jak i konkretnych przedsięwzięć.

Tabela 7 Tabela powiązań źródeł finansowania z celami LSR

Cel	Źródła finansowania
C.1 Obszar LGD atrakcyjny do odwiedzenia	EFRROW , EFRR (P.1.8)
C.2 Obszar LGD atrakcyjny do życia	EFRR (P.2.1), EFS+ (P.2.2)
C.3 Obszar LGD zintegrowanej społeczności lokalnej	EFRROW (wszystkie przedsięwzięcia)

otwartej na zmianę	

Źródło: Opracowanie własne

Powiązanie planu działania i źródeł finansowania jest w sposób bezpośredni powiązane z celami i przedsięwzięciami, co obrazuje poniższa tabela. Jak zostało to wskazane w rozdziale VIII, wszystkie zakładane wskaźniki są skorelowane z kwotami gwarantującymi osiągnięcie poszczególnych kamieni milowych zarówno dla programów regionalnych jak i dla PS WPR.

LGD deklaruje dywersyfikację źródeł finansowania LSR.W ramach dywersyfikacji źródeł finansowania LSR LGD planuje aplikować o środki w ramach:

1. Erasmus+ KA2 Partnerstwa strategiczne
2. Erasmus+ KA2 Partnerstwa na małą skalę
3. Citizens, Equality, Rights and Values Programme of European Commision (CERV)- program grantowy dla NGO realizowany przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej

W ramach pierwszego źródła finansowania planuje się realizację projektu o roboczym tytule **„Zrównoważone Wiejskie Centrum – gospodarka o zamkniętym obiegu na obszarach wiejskich”**, którego celem będzie edukacja osób dorosłych na obszarach wiejskich w zakresie gospodarki o zamkniętym obiegu (GOZO) i wykorzystywania jej modeli do stosowania w ramach zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Do przykładowych modeli GOZO zalicza się rolnictwo ekologiczne, lokalne sieci dostaw, agroleśnictwo, energetykę odnawialną, lokalne sieci społecznościowe. Projekt będzie miał charakter międzynarodowy i w jego ramach planuje się m.in. wizyty studyjne, szkolenia międzynarodowe, identyfikację dobrych praktyk, opracowanie tutoriali, lokalną kampanię społeczną. Planowane wskaźniki do realizacji:

- Liczba partnerów międzynarodowych w projekcie- min 3
- Liczba szkoleń międzynarodowych- min 3
- Liczba wizyt studyjnych- min 3
- Liczba zidentyfikowanych dobrych praktyk i rozwiązań- min 6
- Liczba osób biorących udział w szkoleniach i wizytach studyjnych- min 30
- Liczba tutoriali- min 3
- Liczba wydarzeń upowszechniających i promujących dobre praktyki GOZO- min 6
- Liczba osób biorących udział w wydarzeniach upowszechniających- min 100

Zakres projektu wpisuje się w zdiagnozowane potrzeby i szanse na obszarze wdrażania LSR, a także jest komplementarny wobec przewidzianych w ramach LSR przedsięwzięć dotyczących działań na rzecz środowiska i rolnictwa, zielonej i błękitnej gospodarki. Międzynarodowe doświadczenie zdobyte przez uczestników tego projektu bezpośrednio będzie wykorzystywane w celu efektywniejszego realizowania operacji w ramach wdrażania LSR.

W ramach drugiego źródła finansowania planuje się również realizację projektu międzynarodowego. W tym przypadku tematyka projektu pod roboczym tytułem **„Pszczoły – chroń nas, chroń planetę”** dotyczyć będzie ochrony pszczół oraz rozwoju strategii lokalnych związanych ze zrównoważonym rozwojem i ochroną lokalnych ekosystemów, przyjaznych pszczołom i owadom zapylającym. Jak pokazują lokalne badania organizacji partnerskich, dorośli mieszkańcy obszarów wiejskich mają świadomość ochrony środowiska naturalnego i są przywiązani do tradycyjnych praktyk ogrodniczych, pszczelarskich, czy rolniczych, ale nie rozumieją potencjału obszarów wiejskich w zakresie rozwoju produktów i usług lokalnych o zrównoważonym, przyjaznym dla środowiska charakterze. W związku z tym w ramach projektu planuje się takie działania jak:
Edukacja klimatyczna w Dolinie Raby- seria wydarzeń edukacyjnych skierowanych do społeczności lokalnych na obszarach wiejskich, przykładowa tematyka:

- znaczeniu pszczół dla ekosystemu i człowieka
- leczniczych właściwości miodów i produktów pszczelich oraz apiterapii
- ochrony roślin miododajnych i tworzenia łąk kwietnych
- ekonomia o zamkniętym obiegu (EOZ)- szanse i wyzwania

Życie pszczół- wizyty studyjne i wymiany między partnerami międzynarodowymi, pokazujące dobre praktyki związane z ochroną pszczół i owadów zapylających na obszarach wiejskich oraz praktyki ochrony pszczół w miastach, które sąsiadują z obszarami wiejskimi, tak aby tworzyć kompleksowe strategie ochrony lokalnych ekosystemów i wzajemnego odziaływania obszarów wiejskich i miejskich na siebie.
Chroń pszczoły, chroń planetę- edukacja i upowszechnianie, czyli produkcja filmików edukacyjnych i organizacja wydarzeń upowszechniających i promujących tematykę projektu na obszarach wiejskich.
Planowane wskaźniki do realizacji w ramach tego projektu to:

- Liczba partnerów międzynarodowych w projekcie- min 3
- Liczba wydarzeń edukacyjnych w projekcie- min 8
- Liczba wizyt studyjnych- min 2
- Liczba zidentyfikowanych dobrych praktyk i rozwiązań- min 6
- Liczba osób biorących udział w szkoleniach i wizytach studyjnych- min 30
- Liczba filmików edukacyjnych min 3
- Liczba wydarzeń upowszechniających i promujących dobre praktyki GOZO- min 3
- Liczka osób biorących udział w wydarzeniach upowszechniających- min 90

W ramach trzeciego źródła finansowania planowany jest projekt pod roboczym tytułem **„Mobilne centrum edukacji klimatycznej i integracji społecznej w Dolinie Raby”.** Planowany do realizacji projekt finansowany jest w programie grantowym dla NGO realizowanym przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej. Projekt będzie realizowany samodzielnie lub z partnerem krajowym i będzie służył rozwojowi obszarów wiejskich poprzez stymulowanie działań na rzecz ochrony środowiska i integracji społecznej. Stąd pomysł na mobilne centrum edukacji klimatycznej i integracji społecznej w Dolinie Raby.

Mobilne centrum edukacji klimatycznej i integracji społecznej w Dolinie Raby to przestrzeń w różnych miejscowościach wiejskich, gdzie mieszkańcy wiejskiej społeczności mogą spotykać się, wymieniać doświadczeniami, uczyć się i angażować w różnorodne aktywności jak np.: programy edukacyjne, warsztaty integracyjne, współpracę międzypokoleniową, lokalne projekty społeczne, wydarzenia społeczne. Planowane do osiągnięcia wskaźniki w ramach tego projektu to:

- Liczba wydarzeń edukacyjnych w projekcie- min 10
- Liczba osób biorących udział w projekcie – min 90
- Liczba lokalnych projektów- min 3
- Liczba wydarzeń społecznych – min 3

Rozdział X – Monitoring i ewaluacja

Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju jest przedsięwzięciem na które składa się wiele czynników endo- jak i egzogennych. Wśród tych pierwszych należy wskazać na czynniki na poziomie organizacji: jej członków, pracowników oraz przedstawicieli poszczególnych organów, jak i na poziomie obszaru na którym jest wdrażana, gdzie mieszkańcy podejmują różne aktywności, a instytucje realizują swoje cele. Dodatkowo, pojawiają się także czynniki zewnętrzne (egzogenne), które mają wpływ na funkcjonowanie LGD, wdrażanie LSR jak i na mieszkańców. To wszystko sprawia, że proces wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju jest skomplikowany i wymaga stałej uwagi pod kątem samej realizacji dokumentu strategicznego, organizacji wdrażającej, jak i zmian, jakie zachodzą na obszarze interwencji. Właśnie dlatego systematyczne zbieranie danych dotyczących m.in. stosowania metod rozwiązywania opisanych w strategii problemów, czy oczekiwanych rezultatów ich stosowania, a także ich analiza i wyciąganie wniosków jest ważna w dążeniu do skutecznej realizacji założonych celów strategicznych.

Zakres monitoringu i ewaluacji

Opracowanie systemu ewaluacji i monitorowania postępów realizacji LSR było jednym z elementów działań partycypacyjnych w trakcie przygotowywania dokumentu strategicznego. Głównymi narzędziami partycypacji w tym wymiarze były: konsultacje w punkcie konsultacyjnym w biurze LGD oraz praca Zespołu Inicjatywnego ds. opracowania strategii. Efektem podjętych działań opracowano główne założenia systemu.

Ustalono, że system monitoringu i ewaluacji powinien gwarantować możliwość partycypacji w zaplanowanych działaniach mieszkańców obszaru wdrażania strategii, ze szczególnym uwzględnieniem osób wyróżnionych w strategii jako znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, a także osób młodych i seniorów. W związku z tym działania w zakresie monitoringu i ewaluacji zostały ściśle powiązane planem komunikacyjnym oraz jednym z celów partycypacji określonym w rozdz. 3. – „Budowanie silnej marki LGD". Szereg środków komunikacji, które zostaną wykorzystane w kontaktach z mieszkańcami będzie zarazem odgrywać istotną rolę w monitorowaniu i ewaluacji efektów działalności LGD (np. badania ankietowe, spotkania refleksyjne, stosowane fiszki/formularze, case study).

Drugim głównym założeniem dotyczącym systemu monitoringu i ewaluacji wypracowanym w ramach działań partycypacyjnych jest uwzględnienie w zakresie prowadzonych analiz zagadnień przekrojowych. Są to zagadnienia, które w szczególny sposób przyczyniają się zarówno do rozwoju lokalnego, ale także budowania rezyliancji – zdolności do adaptacji społeczeństwa do dynamicznie zachodzących przemian. Jest nimi innowacyjność, , ochrona środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu, zmiany demograficzne ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyludniania obszaru oraz partnerstwa w realizacji LSR, w szczególności poprzez wspólną realizację przedsięwzięć i projektów.

Realizacja monitoringu i ewaluacji będzie zgodna z obowiązującymi dokumentami urzędowymi. W ramach procesu monitoringu i ewaluacji zbierane będą dane dotyczące realizacji wszystkich programów z których LGD finansuje wdrażane operacje wskazanych w rozdziale II. Prowadzone monitoring i ewaluacja będą zgodne z przyjętymi przez Polskie Towarzystwo Ewaluacyjne (PTE) dobrymi standardami i praktykami w zakresie stosowania monitoringu i ewaluacji.

Standardy ewaluacji zostały wypracowane w ramach projektu „Wspólnie tworzymy standardy ewaluacji w Polsce" przez PTE i są efektem wspólnej pracy szerokich środowisk zajmujących się ewaluacją: przedstawicieli administracji publicznej i organizacji pozarządowych, pracowników firm realizujących badania ewaluacyjne, instytucji naukowych i niezależnych konsultantów. Standardy te powstały w wyniku doświadczeń zebranych przede wszystkim w procesie ewaluowania projektów finansowanych ze środków publicznych. Spośród 16 wymienionych zasad opisanych w standardach, szczególnie istotne w realizacji monitoringu i ewaluacji wdrażania LSR są:

1. Precyzyjne określenie celu, przedmiotu i zakresu badania
2. Zapewnienie trafności i rzetelności badań ewaluacyjnych
3. Dbanie o partycypacyjność i jakość współpracy w procesie ewaluacji
4. Konsultowanie wniosków i rekomendacji
5. Wykorzystanie rekomendacji

Głównym zadaniem prowadzonego monitoringu i ewaluacji jest analiza następujących elementów:

- **partycypacyjny**– dotyczy głównie zagadnienia inkluzywności i włączenia społecznego we wdrażanie LSR i funkcjonowanie LGD , ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji, osób młodych i w wieku senioralnym;
- **komunikacyjny** – dotyczy głównie realizacji planu komunikacyjnego oraz świadczonego doradztwa i innych działań LGD mających na celu rozpowszechnianie/udzielanie informacji ze szczególnym uwzględnieniem adekwatności i efektywności działań komunikacyjnych skierowanych do grup w niekorzystnej sytuacji, osób młodych oraz w wieku senioralnym;
- **przedmiotowy** – dotyczy realizacji celów i przedsięwzięć odpowiadających na zdiagnozowane potrzeby i wyzwania, a także wskaźników realizacji LSR;
- **finansowy** – dotyczy realizacji planu finansowego LGD oraz wskaźników finansowych realizacji LSR (np. kamieni milowych);
- **organizacyjny** – dotyczy m.in. realizacji zapisów regulaminów, statutu, procedur, kryteriów, organizacji naborów, dokonywanych zmian w LSR, pracy członków, biura i organów LGD;

- **przekrojowy** – dotyczy zagadnień przekrojowych programu LEADER (innowacyjność, cyfryzacja, ochrona środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu, zmiany demograficzne ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyludniania obszaru, partnerstwa w realizacji LSR, w szczególności poprzez wspólną realizację przedsięwzięć i projektów) oraz wartości dodanej prowadzonych działań.

Podmiot odpowiedzialny za przeprowadzenie monitoringu i ewaluacji

Zarząd podejmie decyzję o wyznaczeniu pracownika odpowiedzialnego za prowadzenie monitoringu i ewaluacji i/lub o powołaniu zespołu ds. monitoringu i ewaluacji oraz nawiązania współpracy z ekspertami zewnętrznymi w celu wsparcia procesu monitoringu i ewaluacji (np. w zakresie przygotowania narzędzi gromadzenia danych na etapie monitoringu, czy przeprowadzenia badania ewaluacyjnego, moderowania warsztatów, przygotowywania czytelnych zestawień gromadzonych danych, etc.). Należy jednak zauważyć, że o ile podmiotem odpowiedzialnym za koordynację działań, gromadzenie danych, ich agregację i przygotowywanie zestawień rocznych będzie wyznaczony przez Zarząd podmiot i/lub osoba, to w całym procesie udział będą brali również inni interesariusze, w tym: przedstawiciele organów LGD, pozostali pracownicy biura LGD, członkowie LGD, a także beneficjenci i mieszkańcy obszaru LGD reprezentujący różne grupy interesu oraz osoby w niekorzystnej sytuacji wraz z przedstawicielami ludzi młodych i seniorów. Udział będzie zapewniony dzięki zróżnicowanym metodom zbierania danych w procesie monitoringu i ewaluacji.

Tabela 28 Wykonawcy poszczególnych zadań monitoringu i ewaluacji

Zadanie	Wykonawca
Monitoring	Zarząd/ osoba wyznaczona przez Zarząd/ zespół ds. monitoringu i ewaluacji / możliwa współpraca z podmiotami zewnętrznymi; przy ścisłej współpracy ze społecznością lokalną
Ewaluacja ex-ante	
Ewaluacja mid-term	Podmiot zewnętrzny przy ścisłej współpracy z Zarządem/ osobą wyznaczoną przez Zarząd/ zespołem ds. monitoringu i ewaluacji i społecznością lokalną
Ewaluacja ex-post	
Ewaluacja wewnętrzna	Zarząd/ osoba wyznaczona przez Zarząd/ zespół ds. monitoringu i ewaluacji / możliwa współpraca z podmiotami zewnętrznymi; przy ścisłej współpracy ze społecznością lokalną

Źródło: opracowanie własne

Czas realizacji monitoringu i ewaluacji oraz okres pomiaru

Monitoring realizowany poprzez opisane poniżej metody to działanie bieżące, wynikające z obowiązków gromadzenia danych. W jego ramach dane zbierane będą w sposób ciągły przez cały okres wdrażania LSR. Dodatkowo, w ramach udostępnienia możliwości włączenia się w monitoring przez społeczność lokalną, dane będą docierały do biura poprzez wypełniane fiszki, formularze i ankiety znajdujące się na stronie Internetowej LGD oraz w biurze. Ich analiza będzie znajdowała odzwierciedlenie w bieżących decyzjach Zarządu. Warto wskazać, że zgodnie z ogólnymi zasadami dotyczącymi metodologii obliczania wartości wskaźników opisanymi w załączniku nr 3 do Regulaminu konkursu na wybór LSR, zaplanowano wartości docelowe wskaźników docelowych dla każdego roku wdrażania LSR. Ich obliczanie i gromadzenie będzie przedmiotem również bieżącej pracy w zakresie monitoringu.

Proces ewaluacji należy podzielić na trzy etapy. Wyróżnia się w tym zakresie ewaluację ex-ante, mid-term oraz ex-post. Przyjęta procedura zakłada realizację ewaluacji zgodnie z założeniami rekomendowanymi przez Polskie Towarzystwo Ewaluacyjne we wszystkich trzech etapach. Ewaluacja ex-ante została przeprowadzona w roku opracowania lokalnej strategii rozwoju (2023 r.) i dotyczyła okresu przygotowywania dokumentu strategicznego wraz z odniesieniem do wdrażania LSR w perspektywie UE 2014-2020, natomiast ewaluacja mid-term została zaplanowana na lata 2025/2026 i będzie dotyczyła okresu od momentu podpisania umowy ramowej przez LGD na wdrażanie LSR 2023-2027 do daty rozpoczęcia prowadzenia badań. Dokładny rok realizacji badania będzie uzależniony od daty zawarcia umowy ramowej z LGD na wdrażanie LSR na lata 2023-2027. Ewaluacja

mid-term powinna zostać przeprowadzona w połowie okresu wdrażania interwencji. Ewaluacja ex-post będzie realizowana w latach 2028/2029 i będzie dotyczyła całego okresu wdrażania od momentu podpisania umowy ramowej na realizację LSR 2023-2027 do momentu rozpoczęcia realizacji badań. Decyzja o dokładnym roku realizacji ewaluacji zostanie podjęta analogicznie do terminu realizacji ewaluacji mid-term oraz z uwzględnieniem odpowiednich wytycznych ministerialnych w tej kwestii.

Dodatkowo w ramach ewaluacji cyklicznie odbywać się będą warsztaty refleksyjne na początku każdego roku wdrażania LSR i będą stanowiły podsumowanie działań roku poprzedniego.

Tabela 29 Czas i okres pomiaru monitoringu i ewaluacji

Zadanie	Czas i okres pomiaru
Monitoring	• Na bieżąco w ramach bieżącej pracy biura oraz nieregularnie, adekwatnie do wypełniania narzędzi partycypacyjnych (fiszki, formularze, ankiety) przez mieszkańców. • Opracowanie corocznych sprawozdań na początku każdego roku uwzględniając dane za rok poprzedni wdrażania LSR
Ewaluacja ex-ante	• W roku 2023 r. • Przed rozpoczęciem okresu wdrażania LSR uwzględniając dane przygotowane i powstałe w ramach pisania LSR
Ewaluacja mid-term	• Ocena dokonana po upływie połowy czasu przewidzianego na wdrożenie LSR • W latach 2025/2026 za okres od momentu podpisania umowy ramowej na wdrażanie LSR do rozpoczęcia badań ewaluacyjnych
Ewaluacja ex-post	• Ocena dokonana po upływie całego czasu przewidzianego na wdrożenie LSR • W latach 2028/2029 za okres od momentu podpisania umowy ramowej na wdrażanie LSR do rozpoczęcia badań ewaluacyjnych
Ewaluacja wewnętrzna	• Na początku każdego roku w okresie wdrażania LSR uwzględniając dane za rok poprzedni wdrażania LSR

Źródło: Opracowanie własne

Sposób wykorzystania danych monitoringu i ewaluacji

Pozyskane w ramach monitoringu i ewaluacji dane będą poddawane kilkustopniowej analizie. Dane monitoringowe będą analizowane przez osobę lub zespół, który będzie do tego wyznaczony wśród pracowników LGD. Zbierane i analizowane dane będą dyskutowane podczas bieżących spotkań zarówno przez pracowników biura jak i Zarząd oraz – w przypadku powołania zespołu – zespół ds. monitoringu i ewaluacji. W dalszej kolejności, dane będą przedstawiane na warsztatach refleksyjnych, gdzie będą poddane dyskusji w szerszym gronie zaproszonych uczestników dzięki czemu zapewniony zostanie udział szerokiego zakresu zainteresowanych osób w działaniach monitoringu i ewaluacji. Ostatecznie, dane z monitoringu będą stanowiły istotny wkład do ewaluacji, w ramach której na podstawie danych z monitoringu, wzbogaconych o informacje pochodzące z badań ewaluacyjnych, zewnętrzny podmiot wraz pracownikami i przedstawicielami organów LGD będzie przygotowywał raport z prowadzonego badania wraz z rekomendacjami do zastosowania wypracowanych wniosków. Wyniki badań ewaluacyjnych będą cyklicznie (w wyznaczonych latach) i będą stanowiły także wkład do dyskusji podczas spotkań Zarządu i – jeśli zostanie powołany – zespołu ds. monitoringu i ewaluacji oraz warsztatów refleksyjnych.

Ważnym aspektem sposobu wykorzystania danych z monitoringu i ewaluacji jest tworzenie dokumentów podsumowujących. LGD jest obowiązany do przedstawienia instytucji zarządzającej (IŻ) corocznego sprawozdania ze swojej działalności. Systematyczne i zaplanowane gromadzenie danych monitoringowych i z ewaluacji niewątpliwie ułatwi przygotowanie niezbędnych opracowań w tym zakresie. W przypadku ewaluacji, raport z jej wykonania będzie dodatkowo dostępny na stronie internetowej LGD, dlatego wszyscy zainteresowani będą mogli się z nim zapoznać i zgłosić swoją opinię (zarówno osobiście w biurze, jak i za pomocą formularza zgłoszeniowego). Należy zatem zwrócić uwagę, że procedury kontroli i oceny efektów wdrażania LSR zostały zaplanowane w taki sposób, by w jak największym stopniu angażować mieszkańców obszaru LGD. Ich ścisłe powiązanie z planem komunikacyjnym powoduje, że wartością dodaną realizacji planu monitoringu i ewaluacji będzie aktywizacja członków społeczności lokalnej.

Zebrane w ten sposób informacje stanowią zatem podstawę do opisu stanu wdrażania LSR i działania LGD, a także do wprowadzania niezbędnych zmian w tych zakresach. Wyniki prowadzonych analiz będą miały realny wpływ na podejmowane przez Zarząd decyzje we wszystkich opisanych wymiarach działania LGD, czyli partycypacyjnym, komunikacyjny, przedmiotowym, finansowym, organizacyjnym i przekrojowym. Należy szczególnie zaznaczyć, że w całym procesie znaczący udział mają mieszkańcy obszaru działania LGD, którzy na każdym etapie prowadzenia monitoringu i ewaluacji mają możliwość zgłaszania swoich uwag, wniosków i komentarzy, dzięki czemu mają realny wpływ na zmiany strategii, jej wdrażanie i działalność samego Stowarzyszenia. Sposoby angażowania się społeczności lokalnej w omawiany proces dotyczą tak gromadzenia danych (zgłaszanie fiszek/formularzy, udział w warsztatach refleksyjnych, udział w badaniach ankietowych) jak i ich analizy (udział w warsztatach refleksyjnych, włączenie się w działalność powołanych zespołów, zgłaszanie fiszek/formularzy dotyczących np. zmian LSR, raportów ewaluacyjnych dostępnych na stronie LGD).

Wychodząc z założenia, że wyniki prowadzonych badań powinny być dostępne dla osób zainteresowanych i prezentowane w sposób zrozumiały i przystępny, efekty realizacji monitoringu i ewaluacji będą udostępniane kanałami elektronicznymi przez LGD w formie graficznych podsumowań najważniejszych danych i wniosków. Dzięki temu osoby reprezentujące różne grupy społeczne będą mogły z łatwością zapoznać się z podsumowaniami pracy LGD i wdrażania LSR. Oprócz corocznych zestawień również raporty ewaluacyjne będą opracowywane w ten sposób, aby zachęcały do zapoznania się z nimi.

Udział osób w niekorzystnej sytuacji w procesie monitoringu i ewaluacji

Cały proces monitoringu i ewaluacji został zaplanowany w ten sposób, aby umożliwić społeczności lokalnej włączenie się zarówno na etapie gromadzenia danych jak i ich analizy i wdrożenia rekomendacji. Dzieje się to poprzez wykorzystanie szeregu metod i technik w tym, fiszek i formularzy zgłoszeń, badań ankietowych, organizacji warsztatów refleksyjnych oraz publikacji corocznych i cyklicznych raportów ewaluacyjnych. Należy również zwrócić uwagę, że proces ewaluacji jest powiązany z planem komunikacji i planem partycypacji, w których zwraca się szczególną uwagę na współpracę z osobami w niekorzystnej sytuacji, w tym osoby w wieku senioralnym i osoby młode. Poprzez realizację szeregu działań informacyjnych skierowanych do tych grup, osoby w niekorzystnej sytuacji będą poinformowani i zachęcani do włączenia się w omawiany proces badawczy, analityczny i wdrożeniowy. Wśród działań uwzględnionych w planie komunikacyjnym wymienić należy:

1. Profil na portalu Facebook
2. Prowadzenie strony Internetowej
3. Broszura informacyjna
4. Plakaty w siedzibach Urzędów Gmin
5. Spotkania z przedstawicielami organizacji pozarządowych i grup nieformalnych z obszaru LGD działających na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji, w tym osób w wieku senioralnym

Dodatkowo, w ramach zarówno monitoringu jak i ewaluacji przewidziano dedykowane narzędzia, dzięki którym opinie osób w niekorzystnej sytuacji będą zbierane i analizowane. W ramach monitoringu jest to dedykowana ankieta, która zostanie zamieszczona na stronie LGD, natomiast w ramach ewaluacji, informacje na ich temat będą zbierane podczas warsztatów refleksyjnych, ankiet, a także w ramach dedykowanych badań – case study dotyczących realizacji projektów skierowanych do osób w niekorzystnej sytuacji, w tym seniorów oraz młodzież.

Ustanowiony sposób sprawdzania czy komunikacja z osobami z grup w niekorzystnej sytuacji jest efektywna i adekwatna zakłada prowadzenie badań na poziomie monitoringu oraz ewaluacji, w tym z wykorzystaniem ankiet, udziału w warsztatach refleksyjnych, przeprowadzenia case study. Dzięki temu, LGD na bieżąco będzie gromadziło informacje na temat tego, czy przekazywane informacje są zrozumiałe oraz czy zakładane cele komunikacyjne są osiągane poprzez zastosowanie określonych form i treści.

Monitoring

Głównym przedmiotem monitoringu jest wdrażanie lokalnej strategii rozwoju przez LGD. W ramach tak zdefiniowanego zakresu, monitoring rozumiany jako systematyczne zbieranie i analizowanie informacji na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji wdrażania LSR. Monitoring wymaga pozyskiwania informacji zwrotnych od mieszkańców obszaru LGD oraz bieżącego gromadzenia danych opisujących podejmowane w Stowarzyszeniu działalności dotyczące tak organizacji jak i samego wdrażania LSR.

Dane niezbędne do prowadzenia monitoringu pochodzą z różnych źródeł i pozyskiwane są z wykorzystaniem przygotowanych do tego narzędzi badawczych (ankiety, formularze/fiszki zgłoszeniowe) udostępnianych dla grup docelowych w formie elektronicznej i/lub drukowanej oraz rejestrów/zestawień podejmowanych działań (np. dotyczących prowadzonego doradztwa, czy poziomu osiągania wskaźników). Dzięki temu zapewniony zostanie udział mieszkańców obszaru LGD w działania monitorujące wdrażanie LSR. Wśród źródeł pozyskiwania danych wymienić należy:

- Dane własne LGD (rejestry danych, fiszki/formularze zgłoszeń, sprawozdania beneficjentów, listy obecności, dokumentacja powstała w wyniku realizacji operacji)
- Badania ankietowe:
    - Ankiety oceny doradztwa
    - Ankiety wśród mieszkańców obszaru LGD z uwzględnieniem grup w niekorzystnej sytuacji, ludzi młodych i seniorów
    - Ankiety wśród beneficjentów

Triangulacja źródeł danych pozwoli na gromadzenie informacji na temat szerokiego spektrum wdrażania LSR i funkcjonowania LGD.

Monitoring będzie prowadzony na bieżąco w całym okresie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Dane dotyczące bieżącej działalności np. pomiar wartości wskaźników, ocena prowadzonego doradztwa, rejestr organizowanych naborów) będą zbierane ciągle w okresie wdrażania LSR, natomiast dane dotyczące beneficjentów, czy mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji, seniorów i osoby młode do 25 r.ż. będą gromadzone wraz z udostępnianymi fiszkami/formularzami zgłoszeń). Szczegółowe elementy monitoringu zostały opisane w tabeli poniżej.

Tabela 30 Elementy podlegające monitoringowi

Wymiar	Elementy podlegające monitoringowi	Źródła danych
partycypacyjny	• Realizacja założeń planu partycypacji zapisanego w rozdz. 3 LSR	• Dane własne LGD • Badania ankietowe
komunikacyjny	• Realizacja założeń planu komunikacyjnego • Realizacja doradztwa przez LGD • Adekwatność i efektywność komunikacji z osobami w niekorzystnej sytuacji, w tym seniorami i osobami młodymi	• Dane własne LGD • Badania ankietowe
przedmiotowy	• Realizacja założeń planu działania	• Dane własne LGD • Badania ankietowe
finansowy	• Realizacja założeń planu finansowego	• Dane własne LGD
organizacyjny	• Praca biura i organów LGD • Realizacja założeń planu działania • Realizacja zmian w LSR	• Dane własne LGD • Badania ankietowe
przekrojowy	Realizacja działań z zakresu: • cyfryzacji; • ochrony klimatu i przeciwdziałaniu negatywnym skutkom zmian klimatycznych; • innowacji; • partnerstwa we wdrażaniu LSR; • działań na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji oraz osób do 25 r.ż. i seniorów.	• Dane własne LGD • Badania ankietowe

Źródło: Opracowanie własne

Ewaluacja

Ewaluacja rozumiana jako badanie mające na celu doskonalenie efektywności pracy LGD i wdrażania LSR w taki sposób aby najlepiej wykorzystywać środki i zasoby jakimi dysponuje stowarzyszenie ma pomagać w zarządzaniu wdrażaniem na różnych jego etapach i dostarczać wiedzy, która jest niezbędna do podejmowania właściwych decyzji. Ewaluacja oznacza zatem opartą na faktach, systematyczną refleksję nad sensem działania LGD i posługuje się określonymi kryteriami:

1. Trafność: stopień, w jakim przyjęte cele, przedsięwzięcia i sposób funkcjonowania LGD odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym realizacją LSR i realnym potrzebom odbiorców działań
2. Spójność: stopień spójności LSR z innymi dokumentami programowymi i strategiami obejmującymi obszar realizacji LSR
3. Efektywność: stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, ludzkich, czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów
4. Skuteczność: stopień osiągnięcia zdefiniowanych celów i przedsięwzięć
5. Użyteczność: stopień zaspokojenia potrzeb odbiorców działań w wyniku osiągnięcia rezultatów operacji
6. Trwałość: ocena możliwości i stopnia utrzymania się efektów i wpływu działań po zakończeniu ich realizacji
7. Komplementarność: ocena powiązania i uzupełniania się działań realizowanych w toku wdrażania LSR z innymi programami realizowanymi na terenie obszaru objętego LSR (komplementarność zewnętrzna), jak również ocena uzupełniania się działań realizowanych w toku wdrażania LSR pomiędzy sobą (komplementarność wewnętrzna).

Badanie pomaga diagnozować istniejące deficyty i rozumieć rzeczywistość społeczną, w której realizowana jest interwencja, aby w razie potrzeby elastycznie reagować i modyfikować cele i sposoby działania. Warto także zauważyć, że do skutecznego wdrażania LSR, potrzebni są partnerzy, którzy w różnych aspektach będą włączać się w działania Stowarzyszenia i w samo wdrażanie LSR. Aby ich pozyskać niezbędne jest budowanie kultury zaufania, współpracy, inkluzywności i transparentności działań LGD. Ewaluacja dostarcza dowodów na pozytywne oddziaływanie LGD i wdrażania LSR na społeczność lokalną i tym samym pomaga w dokumentowaniu, potwierdzaniu i promowaniu osiągnięć zachęcając tym samym do większego zaangażowania się przez mieszkańców w cały proces.

W zakresie ewaluacji niezbędna będzie ocena zbieranych w ramach monitoringu danych, a także danych zbieranych specjalnie na rzecz dokonywanego badania. Dane niezbędne do prowadzenia ewaluacji pochodzą zatem tak z wcześniej opisanych źródeł dotyczących bezpośrednio monitoringu, ale również z prowadzonych działań specjalnie na rzecz ewaluacji, z wykorzystaniem przygotowanych do tego narzędzi badawczych (ankiety, scenariusz wywiadu, studium przypadku) dostępnych dla grup docelowych w formie bezpośredniej, elektronicznej i/lub drukowanej. Dzięki temu zapewniony zostanie udział mieszkańców obszaru LGD w działania oceniające wdrażanie LSR, w tym ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji. Wśród źródeł pozyskiwania danych wymienić należy:

- Dane zbierane w ramach prowadzonego monitoringu
- Dane pochodzące z ogólnodostępnych statystyk publicznych, m.in. BDL, Monitor Rozwoju Lokalnego, Vademecum Samorządowca, dane gromadzone przez samorządy i opracowania zewnętrzne
- Dane wywołane z wykorzystaniem technik:
    - Ankieta wśród mieszkańców obszaru LGD z uwzględnieniem grup w niekorzystnej sytuacji, ludzi młodych i seniorów
    - Ankieta wśród beneficjentów
    - Wywiad indywidualny lub grupowy (IDI/FGI) z przedstawicielami organów LGD oraz pracowników biura
    - Case study projektów skierowanych do osób w niekorzystnej sytuacji, w tym osób młodych i w wieku senioralnym

Ewaluacja prowadzona będzie na trzech etapach działania LGD w okresie programowania 2023-2027, tj. przed rozpoczęciem realizacji strategii (ex-ante), po upływie połowy zakładanego czasu na wdrażanie LSR (mid-term) oraz na zakończenie okresu wdrażania LSR (ex-post). Dodatkowo, przewiduje się coroczne warsztaty refleksyjne, w ramach ewaluacji wewnętrznej, podczas których różne grupy interesariuszy będą dyskutować i wypracowywać rekomendacje dotyczące działań LGD.

Przygotowanie danych do ewaluacji będzie odbywało się poprzez gromadzenie zestawień i sprawozdań wykorzystywanych przy monitoringu, a także danych ze statystyk publicznych. Dodatkowo, będą zbierane dane

wywołane specjalnie na potrzeby ewaluacji, co ma wzmocnić zaangażowanie różnych stron i mieszkańców w proces oceny LGD i wdrażania LSR.

Szczegółowe elementy ewaluacji zostały opisane w tabeli poniżej.

Tabela 31 Elementy podlegające ewaluacji

Wymiar	Elementy podlegające ewaluacji	Źródła danych
partycypacyjny	• Realizacja założeń planu partycypacji zapisanego w rozdz. 3 LSR	• Dane monitoringowe • Badania ankietowe wśród mieszkańców z uwzględnieniem grup w niekorzystnej sytuacji, ludzi młodych i seniorów • Badania ankietowe wśród beneficjentów • Badania IDI/FGI • Warsztaty refleksyjne
komunikacyjny	• Realizacja założeń planu komunikacyjnego • Realizacja doradztwa przez LGD • Adekwatność i efektywność komunikacji z osobami w niekorzystnej sytuacji, w tym seniorami i osobami młodymi	• Dane monitoringowe • Badania ankietowe wśród mieszkańców • Badania ankietowe wśród beneficjentów • Badania IDI/FGI • Warsztaty refleksyjne
przedmiotowy	• Realizacja założeń planu działania	• Dane monitoringowe • Dane z ogólnodostępnych statystyk publicznych • Badania ankietowe wśród mieszkańców • Badania ankietowe wśród beneficjentów • Badania IDI/FGI • Warsztaty refleksyjne
finansowy	• Realizacja założeń planu finansowego	• Dane monitoringowe • Warsztaty refleksyjne • Badania IDI/FGI
organizacyjny	• Praca biura i organów LGD • Realizacja założeń planu działania • Realizacja zmian w LSR	• Dane monitoringowe • Badania ankietowe wśród mieszkańców • Badania ankietowe wśród beneficjentów • Badania IDI/FGI • Warsztaty refleksyjne
przekrojowy	Realizacja działań z zakresu: • cyfryzacji; • ochrony klimatu i przeciwdziałaniu negatywnym skutkom zmian klimatycznych; • innowacji; • partnerstwa we wdrażaniu LSR; • działań na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji oraz osób do 25 r.ż. i seniorów.	• Dane monitoringowe • Dane z ogólnodostępnych statystyk publicznych • Badania ankietowe wśród mieszkańców • Badania ankietowe wśród beneficjentów • Badania IDI/FGI • Warsztaty refleksyjne • Case study

Źródło: Opracowanie własne

Wykaz wykorzystanej literatury

- Raport z ewaluacji zewnętrznej Lokalnej Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2022 Stowarzyszenia LGD „Dolina Raby”
- Lokalna Strategia Rozwoju Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2022 Stowarzyszenia LGD „Dolina Raby”
- Bank Danych Lokalnych
- Monitor Rozwoju Lokalnego
- Departament Finansów Samorządu Terytorialnego Ministerstwa Finansów
- Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027
- Strategia Rozwoju Województwa "Małopolska 2030"
- Strategie Rozwoju gmin objętych działaniem LGD
- Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- Baza Przedsiębiorstw Społecznych
- Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody Generalnej Dyrekcji Ochrony Przyrody
- Strategia Metropolia Krakowska 2030

Załączniki do LSR

Tabela 32 Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Obszar LGD atrakcyjny do odwiedzania.	Grupy Docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
112 500	P.1.1. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne	Rolnik i jego rodzina, osoba fizyczna	Konkurs
50 000	P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych	LGD, mieszkańcy obszaru LGD, turyści	Operacja własna
75 000	P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zagrody edukacyjne	Rolnik i jego rodzina, osoba fizyczna	Konkurs
175 000	P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej	Osoba fizyczna, osoby młode do 25 r.ż., kobiety, turyści	Konkurs
150 000	P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej	Przedsiębiorcy	Konkurs
110 000	P.1.6. Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego	NGO, seniorzy, osoby młode do 25 r.ż., osoby w niekorzystnej sytuacji	Konkurs
110 000	P.1.7.Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym	NGO, Samorządowe Instytucje Kultury, mieszkańcy obszaru LGD	Konkurs
756 499	P. 1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych	JST, osoby w niekorzystnej sytuacji, turyści	Konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Obszar LGD atrakcyjny do życia	Grupy Docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
756 499	P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury	JST, osoby młode do 25 r.ż., seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji, mieszkańcy	Konkurs

695 158	P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży – rozwój pasji, zainteresowań, kondycji fizycznej i psychicznej	osoby młode do 18 r.ż. i ich opiekunowie	Konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3 Obszar LGD zintegrowanej społeczności lokalnej otwartej na zmianę	Grupy Docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
396 250	P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury	JST, osoby z niepełnosprawnościami, seniorzy, osoby młode do 25 r.ż.	Konkurs
260 000	P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym grup w niekorzystnej sytuacji	JST, NGO, Samorządowe Instytucje Kultury, seniorzy, osoby młode do 25 r.ż., osoby w niekorzystnej sytuacji	Konkurs
25 000	P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata	LGD, mieszkańcy obszaru LGD	Operacja własna
520 000	P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych	Osoby fizyczne, osoby młode do 25 r.ż., kobiety	Konkurs
766 250	P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych	Przedsiębiorcy, kobiety	Konkurs

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 33 Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	**Obszar LGD atrakcyjny do odwiedzania**													
P.1.1.Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych -gospodarstwa agroturystyczne	P.1.1.1 Liczba utworzonych lub wspartych gospodarstw agroturystycznych	0	0	0	0	3szt.	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.1.1.1	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0		0		0		3		0		0		
P.1.2 Wzmocnienie marki lokalnej KOGUTEK i produktów lokalnych	P.1.2.1 Liczba operacji wzmacniających markę i produkt lokalny	0	0	0	0	0	0	1 szt.	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.2.1	R. 41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie- liczba osób	0		0		0		0		50		0		
P.1.3 Tworzenie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – zagrody edukacyjne	P.1.8.1 Liczba utworzonych lub wspartych zagród edukacyjnych	0	0	0	0	2 szt.	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.8.1	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0		0		0		2		0		0		
P.1.4 Tworzenie firm branży turystycznej i okołoturystycznej	P.1.4.1 Liczba utworzonych nowych przedsiębiorstw	0	0	5 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.4.1	R 37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich : Liczba utworzonych miejsc pracy	0		0		5		0		0		0		
P.1.5 Rozwój firm branży turystycznej i okołoturystycznej	P.1.5.1 Liczba rozwiniętych przedsiębiorstw	0	0	3 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.5.1	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0		0		3		0		0		0		
P.1.6.Rozwój organizacji NGO zajmujących się lokalnymi zasobami lub świadczącymi usługi na rzecz grup wymagających włączenia społecznego	P.1.6.1 Liczba operacji mających na celu rozwój NGO	0	0	0	0	8 szt.	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W 1.6.1	R 41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie – liczba osób	0		0		0		160		0		0		
P.1.7. Organizacja wydarzeń i przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie lokalnego potencjału w rozwoju lokalnym	P.1.7.1 Liczba operacji mających na celu organizację wydarzeń lub przedsięwzięć	0	0	0	0	0 szt.	0	8 szt.	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.7.1	R 41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie – liczba osób	0		0		0		0		240		0		
P.1.8 Rozwój infrastruktury turystycznej i/lub tras turystycznych	P.1.8.1. Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem (TYP projektu C)	0	0	3 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	FEM
	P.1.8.2 Długość wspartych szlaków turystycznych (TYP projektu D)	0	0	0,5 km	100	0	100	0	0	0	0	0	0	
	P.1.8.3 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0	0	800 os.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	
	P.1.8.4 Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0	4 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W.1.8.1 typ C	RCR 077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem.	0		0		600		0		0		0		
Wskaźnik rezultatu W.1.8.2 typ D	PLRR082 – Roczna liczba turystów korzystających ze wspartych szlaków turystycznych	0		0		200		0		0		0		
C.2.	**Obszar LGD atrakcyjny do życia**													
P.2.1 Rozwój infrastruktury kultury	P.2.1.1 Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	0	0	4 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	FEM
	P.2.1.2 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0	0	200 os.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	
	P.2.1.3. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0	4 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	

	P.2.1.4 Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	0	0	4 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W.2.1.1	RCR 77 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem.	0		0		200		0		0		0		
P.2.2 Wsparcie dzieci i młodzieży - rozwój pasji, zainteresowań, kondycji fizycznej i psychicznej	P.2.2.1 Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej	0	0	90 os.	100	0	100	0	100	0	100	0		FEM
	P.2.2.2 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0	0	90 os.	100	0	100	0	0	0	0	0	0	
	P.2.2.3 Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0	6 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W.2.2.1	PLKLCR06 – Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu programu	0		0		5		0		0		0		
Wskaźnik rezultatu W.2.2.2	Liczba podmiotów, które rozszerzyły ofertę wsparcia	0		0		1		0		0		0		
C.3.	**Obszar LGD zintegrowanej społeczności lokalnej otwartej na zmianę**													
P.3.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury	P.3.1.1 Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury publicznej	0	0	8 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.1.1	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie- liczba osób	0		0		400		0		0		0		
P.3.2 Działania wspierające integrację międzypokoleniową lub wzmacniające udział w życiu społecznym osób w niekorzystnej sytuacji	P.3.2.1 Liczba operacji mających na celu niwelowanie zjawiska wykluczenia społecznego	0	0	2 szt.	20	8 szt.	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.2.1	R.42 Promowanie włączenia społecznego – liczba osób	0		0		40		160		0		0		

P.3.3 Edukacja w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata	P.3.4.1 Liczba operacji w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska i innych wyzwań współczesnego świata	0	0	0	0	0 szt.	0	1 szt.	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.3.1	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom – liczba osób	0		0		0		0		150		0		
P.3.4 Podejmowanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych	P.3.5.1 Liczba utworzonych nowych przedsiębiorstw	0	0	17 szt.	100	0	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.4.1	R 37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich : Liczba utworzonych miejsc pracy	0		0		17		0		0		0		
P.3.5 Rozwijanie usługowych lub produkcyjnych działalności gospodarczych	P.3.6.1 Liczba wspartych przedsiębiorstw	0	0	0	0	15 szt.	100	0	100	0	100	0	100	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.5.1	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0		0		0		15		0		0		

Tabela 34 Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	**Program/Fundusz**			**Środki ogółem (EUR)**
	PS WPR	**EFRR***	**EFS+***	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 750 000,00	1 512 998,00	695 158,00	4 958 156,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	612 500,00	122 673,00	122 673,00	857 846,00
Razem	3 362 500,00	1 635 671,00	817 831,00	5 816 002,00

** Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.*

*** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.*

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 35 Plan działania

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	0	0	1241250	45,14	2007500	73,00	2565000	93,27	2 750 000	100	2 750 000	100	2 750 000	100
EFS+	0	0	695 158	100			695 158	100	695 158	100	695 158	100	695 158	100
EFRR	0	0	1 512 998	100			1 512 998	100	1 512 998	100	1 512 998	100	1 512 998	100
RAZEM	0	0	3449406	69,57			4773156	96,27	4 422 442	100	4 422 442	100	4 422 442	100

Źródło: Opracowanie własne.